

ศึกษานันทนาการของพระสงฆ์ชาตินิกายที่มีต่อการส่งเสริมการศึกษา : ศึกษา
เฉพาะกรณีพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)

พระเจริญ นนทรุกฺขิต (นาคไร่ขิง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของงานศึกษาที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยพิษณุโลก

สาขาวิชารัฐศาสตรบัณฑิต

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยและเทคโนโลยี

พุทธศักราช ๒๕๕๑

ศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการส่งเสริมการศึกษา : ศึกษา
เฉพาะกรณีพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)

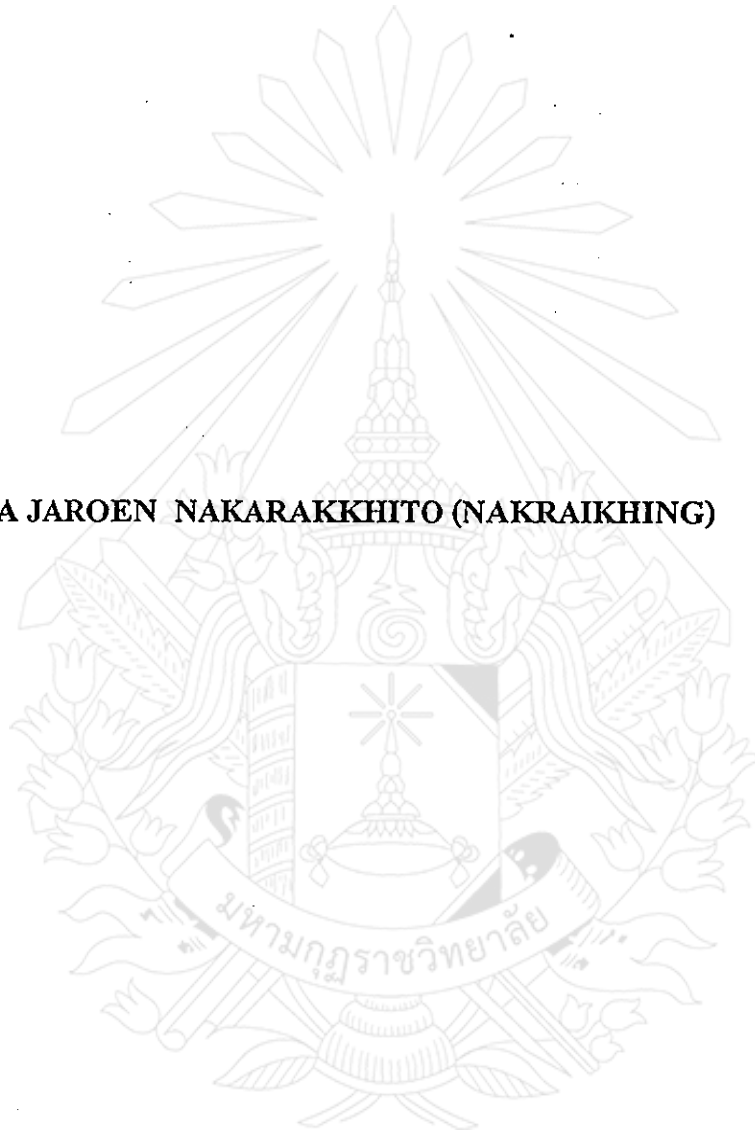
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๑

A STUDY OF THE ROLE OF THE CHIEF ABBOTS ON EDUCATIONAL SUPPORT :

A CASE STUDY OF PHRAUBALIKHUNUPAMACHAN

(PANYA INDAPAÑÑO)

PHRA JAROEN NAKARAKKHITO (NAKRAIKHING)

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS

FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS

DEPARTMENT OF GOVERNMENT

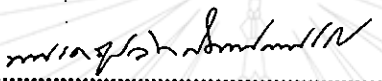
GRADUATE SCHOOL

MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

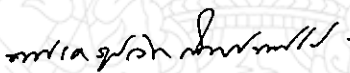
B.E. 2551 (2008)

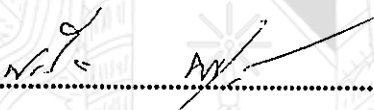
หัวข้อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการส่งเสริมการศึกษา : ศึกษาเฉพาะ
กรณีพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)
ชื่อนักศึกษา : พระเจริญ นาคฤทธิ (นาถไรรุ่ง)
สาขาวิชา : รัฐศาสตร์การปกครอง
อาจารย์ที่ปรึกษา : ดร.ประสก มนูญวงค์
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : รองศาสตราจารย์ ดร. มานพ นักการเรียน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาลัทธิศาสนาสาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ (ดร.))

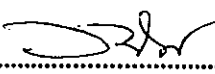
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ (ดร.))

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ดร.ประสก มนูญวงค์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร. มานพ นักการเรียน)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ สงบ เชื้อทอง)

..... กรรมการ
(ดร.วันชัย กิ่งแก้ว)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Thesis Title : A Study of the role of the Chief Abbots on Educational Support : A
Case study of Phraubalikhunupamachan (Panya Indapañño)
Student's Name : Phra Jaroen Nakarakkito (Makraikhing)
Department : Government
Advisor : Dr. Prasok Manoonyavong
Co-Advisor : Assoc. Prof. Dr. Manop Nakkanrien

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University in Partial
Fulfillment of the Requirements for the Master's Degree.

P. Sampipattanaviriyajarn
..... Dean of Graduate School
(Phrakhrupaladsampipattanaviriyajarn, Dr.)

Thesis Committee

P. Sampipattanaviriyajarn
..... Chairman
(Phrakhrupaladsampipattanaviriyajarn, Dr.)

Prasok Manoonyavong
..... Advisor
(Dr. Prasok Manoonyavong)

Manop
..... Co-Advisor
(Assoc. Prof. Dr. Manop Nakkanrien)

S. Chuatong
..... Member
(Assoc. Prof. Sa-ngob Chuatong)

Wanchai Kingkaew
..... Member
(Dr. Wanchai Kingkaew)

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการส่งเสริมการศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)

รียนักศึกษา : พระเจริญ นาคกรุชิต (นาคไรรุ่ง)

สาขาวิชา : รัฐศาสตร์การปกครอง

อาจารย์ที่ปรึกษา : ดร. ประตก มนูญวงศ์

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : รองศาสตราจารย์ ดร. มานพ นักการเรือน

ปีการศึกษา : ๒๕๕๑

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาอัตชีวประวัติและบทบาทในฐานะพระสังฆาธิการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ๒) เพื่อศึกษาการส่งเสริมการศึกษา และ ๓) เพื่อศึกษาบทบาทการส่งเสริมการศึกษาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) วิทยานิพนธ์นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และผลงานของท่านผู้รู้เกี่ยวกับประวัติและผลงานของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) นำมาวิเคราะห์จัดระบบเป็นหมวดหมู่ แล้วสรุปผลวิจัยนำเสนอเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

๑) พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ฉายา (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) วิทฐานะ ป.ธ. ๖, น.ธ. เอก อดีตเจ้าอาวาสวัดไรรุ่ง ท่านทรงสร้างผลงานอันเป็นรูปธรรมมากมายที่เป็นประโยชน์อันไพศาลต่อคณะสงฆ์ และประชาชนทั่วไป ท่านมีความอดทนและความเสียสละเป็นเลิศ โดยเฉพาะความเสียสละ ท่านมีความเสียสละสูงอย่างมากยากที่ใครจะเทียบได้ และท่านยังปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และตามกฎหมายของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยบทบาทของพระสังฆาธิการ คือ ๑) **ด้านการปกครอง** คือ การดูแล การคุ้มครอง การระวังรักษา ๒) **ด้านการศาสนศึกษา** คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันควรแก่สมณะ ๓) **ด้านการศึกษาสงเคราะห์** คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนสถานการศึกษาหรือนุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน ๔) **ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา** คือ การทำให้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า แพร่หลายออกไปน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ ๕) **ด้านการสาธารณูปการ** คือ การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานของสงฆ์ เช่น โบสถ์ วิหาร และ ๖) **ด้านการสาธารณสงเคราะห์** คือ การจัดการอันเป็นสาธารณประโยชน์ การเกื้อกูลสาธารณสมบัติ การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์

๒) การส่งเสริมการศึกษาเป็นการเพิ่มคนดีที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป ซึ่งนับเป็นบทบาทของพระสังฆาธิการ จึงได้มีการส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณร นักเรียนนักศึกษาและประชาชนได้ศึกษาทั้งพระธรรมวินัยและวิชาการด้านต่าง ๆ ตลอดจนมีการมอบทุนแก่พระภิกษุสงฆ์ และนักเรียน นักศึกษาที่เรียนดี แต่ขาดทุนทรัพย์เป็นทุนอิสระ จบแล้วไม่มีพันธะ มีจุดมุ่งหมายให้ผู้รับทุนตั้งใจศึกษาเล่าเรียน และเมื่อจบแล้วให้ทำตนเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม แก่สังคมและชาติบ้านเมือง

๓) บทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ท่านใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือ อันเป็นเทคนิควิธีการในการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวต่อไปโดยมีการส่งเสริมการศึกษาใน ๒ ด้าน คือ ๑) **ด้านการศาสนศึกษา** โดยได้ก่อตั้งโรงเรียนสหศึกษาวาฬีขึ้น เพื่อสนับสนุนการศึกษาภาษาบาลี เปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อให้พระสังฆาธิการได้นำความรู้ไปใช้ในการบริหารและจัดการการแก้ไขปัญหา ตลอดจนการพัฒนาด้านความรู้ให้แก่พระภิกษุสงฆ์ต่อไป และ ๒) **ด้านการศึกษาสงเคราะห์** โดยการให้ทุนการศึกษาสงเคราะห์แก่เด็กนักเรียนและนักศึกษา การปรับปรุง โรงเรียนมัธยมศึกษาและจัดสร้างอาคารเพิ่มเติมตลอดจนการส่งเสริมการศึกษา การจ้างบุคลากร และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

Thesis Title : A Study of The role of the Chief Abbots on Educational Support : A
Case study of Phraubalikhunupamachan (Panya Indhapanyo)

Student's Name : Phra Jaroen Nakarakkito (Nakraikhing)

Department : Government

Advisor : Assoc. Prof. Dr. Manop Nakkarnien

Co-Advisor : Phraprapas Jaruprapaso (Dr.)

Academic Year : B.E. 2551 (2008)

ABSTRACT

The objectives of this thesis studies paper were 1) to study the biography and role as the Chief Abbots according to the Sangha Acts of Phraubalikhunupamachan (Panya Indhapanyo) 2) to study the education promotion and 3) to study the role on educational support of Phraubalikhunupamachan (Panya Indhapanyo) This thesis paper was qualitative documentary research, studied from the documentaries, research and relating the biography and works of Phraubalikhunupamachan. The data was analyzed, classified into system and concluded in descriptive report.

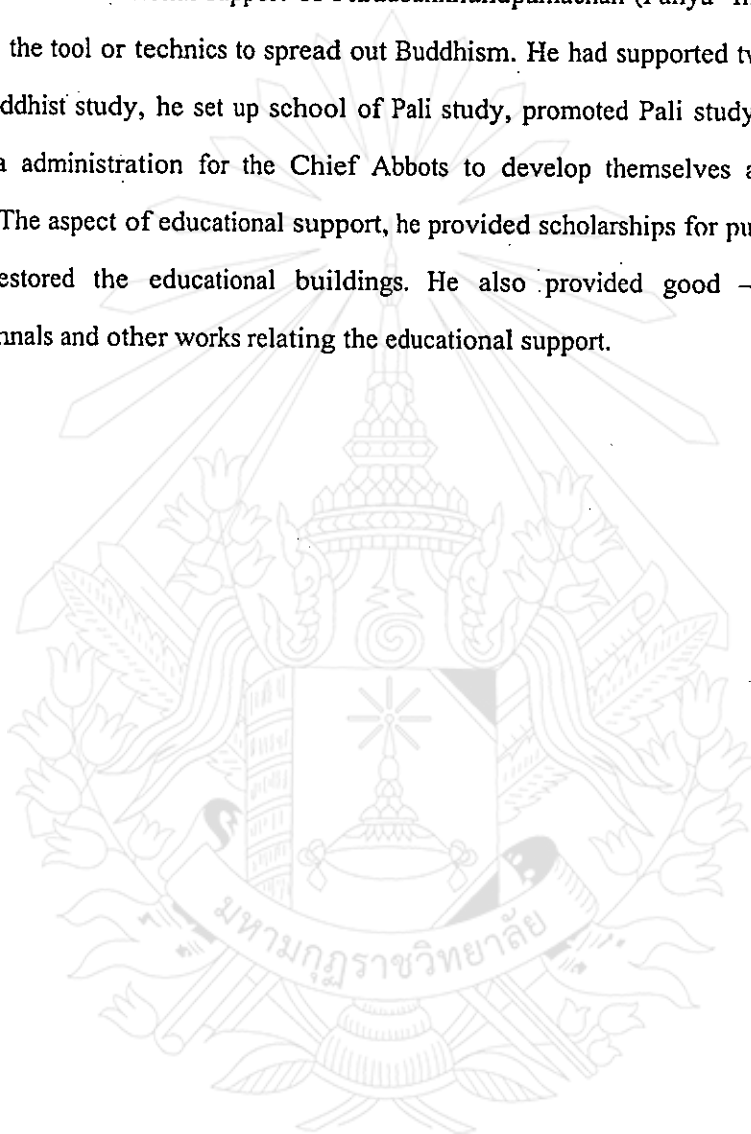
The results of research were found as follows;

1) Phraubalikhunupamachan (Panya Indhapanyo), his education; Pali study grade 6, Dhamma study grade 3 (highest). He was the prior abbot of Wat Raikhing. He had made a lot of works which had great advantage to the Sangha and general people. He had high patience and devotion that no one could compare. Everything he had done according to the Sangha Acts Vol. 23 (B.E.2541) such as the role of the Chief abbot were; 1) The aspect of ruling; caring, protecting 2) The aspect of Buddhist study; Dhamma study and other fields of science suitable for monks. 3) The aspect of education support; help and supported the educational institutes or their students. 4) The aspect of Buddhist propagation; to the teach people parties with the Buddha's principles 5) The aspect of public benefits; to build or restore the religions buildings. 6) The aspect of public contribution; to have activities for social advantage, helped people and all creatures.

2) The aspect of educational support; to support students were the way to increase good citizens and make progress for society and nation. The Chief Abbots should support education of

monks and novices, students and general people to study Dhamma as well as other sciences. The Chief Abbot should provide scholarships for monks and students who had good grade but lack of money. The purpose of these works supported them to finish their studies and being good people for society.

3) The role of educational support of Phraubalikhunupamachan (Panya Indhapanno), he used education as the tool or technics to spread out Buddhism. He had supported two aspects; 1) The aspect of Buddhist study, he set up school of Pali study, promoted Pali studying, provided course of Sangha administration for the Chief Abbots to develop themselves and solve the problems, and 2) The aspect of educational support, he provided scholarships for pupils, students, innovated and restored the educational buildings. He also provided good – experienced educational personals and other works relating the educational support.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีก็เพราะได้รับความช่วยเหลือ แนะนำ ตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขเป็นอย่างดีจากหลาย ๆ ท่าน ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณดังต่อไปนี้

กราบขอบพระคุณคณะผู้บริหาร พระวิบูลธรรมาภรณ์ (เสรี สุปญฺโญ) อธิการบดี พระครูปริชาทรธรรมวิธาน รักษาการในตำแหน่งรองอธิการบดี และผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ พระครูอาทรธรรมานุวัตร ผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ ที่เมตตาคอยให้กำลังใจ รวมทั้งคณาจารย์ทุก ๆ ท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้

กราบขอบพระคุณ ดร. ประสก มนูญวงษ์ อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. มานพ นักการเรือน อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม และคณาจารย์, ทุก ๆ ท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ รวมทั้งพระเมธีธรรมานันท์ (สำเร็จ ฐมนานนุโท) ที่ให้คำปรึกษาและความรู้เกี่ยวกับเรื่องการทำวิทยานิพนธ์

กราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ รองศาสตราจารย์ สงบ เชื้อทอง และดร.วันชัย กิ่งแก้ว ตลอดจนเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการสอบให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

กราบขอบพระคุณ พระปลัดสามารถ ฐมฺมธโร และ อาจารย์วิรุณ เทพากร ที่เป็นกำลังใจ และให้ความช่วยเหลือตลอดจนให้การสนับสนุนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี

คุณความดีและประโยชน์ที่ได้รับจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขออุทิศให้แก่ผู้มีพระคุณทุก ๆ ท่าน หนึ่งงานวิจัยฉบับนี้หากมีความผิดพลาด บกพร่อง ที่พึงจะมี ผู้วิจัยขอน้อมรับเพื่อดำเนินการแก้ไขในโอกาสต่อไป

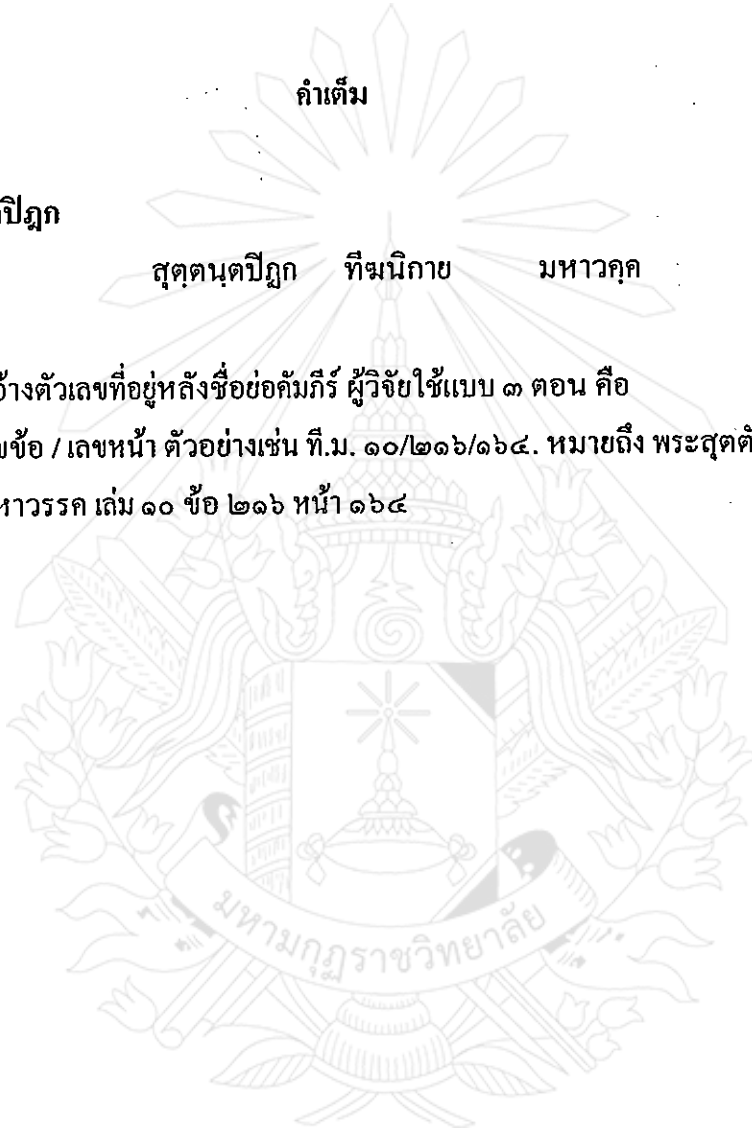
พระเจริญ นาคกรกิจโต (นาคไร่จิง)

สารบัญคําย่อ

สำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการอ้างอิงได้ใช้ชื่อย่อของคัมภีร์พระไตรปิฎกไว้ในเชิงอรรถของงานวิจัย ซึ่งชื่อย่อนี้มีคำเต็ม ดังนี้

คําย่อ	คำเต็ม
พระสุตตันตปิฎก	
ที.ม.	สุตตฺตฺนตฺตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวคฺค

สำหรับการอ้างตัวเลขที่อยู่หลังชื่อย่อคัมภีร์ ผู้วิจัยใช้แบบ ๓ ตอน คือ เลขเล่ม / เลขข้อ / เลขหน้า ตัวอย่างเช่น ที.ม. ๑๐/๒๑๖/๑๖๔. หมายถึง พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่ม ๑๐ ข้อ ๒๑๖ หน้า ๑๖๔

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญคำย่อ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	๖๑
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๔ วิธีดำเนินการวิจัย	๓
๑.๕ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
๑.๗ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
บทที่ ๒ อัตชีวประวัติและบทบาทในฐานะพระสังฆาธิการของ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)	๑๐
๒.๑ อัตชีวประวัติของของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)	๑๐
๒.๒ บทบาทในฐานะพระสังฆาธิการของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)	๑๘
บทที่ ๓ การส่งเสริมการศึกษา	๓๔
๓.๑ การจัดการ การควบคุมและการส่งเสริมการศึกษา	๓๔

	๗
๓.๒ บทบาทการส่งเสริมการศึกษาด้านการศึกษาสงเคราะห์	๔๑
บทที่ ๔ บทบาทการส่งเสริมการศึกษาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)	๔๕
๔.๑ บทบาทการส่งเสริมการศึกษาด้านการศาสนาของ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)	๔๕
๔.๑.๑ ภาระงานของหลวงพ่พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) เกี่ยวกับการส่งเสริมการศึกษา	๖๕
๔.๑.๒ ความตั้งใจการส่งเสริมด้านการศาสนา	๕๑
๔.๑.๓ จุดยืนในการทำงานด้านการศึกษา	๕๔
๔.๑.๔ การสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม	๕๕
๔.๑.๕ การก่อตั้งโรงเรียนบาลี	๕๕
๔.๑.๖ การอบรมบาลีก่อนสอบของคณะสงฆ์ภาค ๑๔	๕๗
๔.๑.๗ การส่งเสริมหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.)	๕๕
๔.๑.๘ การสร้างอาคารปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษา มหาราชนี	๖๐
๔.๑.๙ การสอนหลักสูตรธรรมศึกษา	๖๐
๔.๑.๑๐ การสร้างศูนย์ปฏิบัติธรรม	๖๑
๔.๒ บทบาทการส่งเสริมการศึกษาด้านการศาสนาของ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)	๖๒
๔.๒.๑ การให้ทุนศึกษาสงเคราะห์แก่นักเรียนและนักศึกษา	๖๒
๔.๒.๒ การส่งเสริมการศึกษาโดยการสร้างโรงเรียนและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับการศึกษาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)	๖๔
บทที่ ๕ สรุปลงและข้อเสนอแนะ	๗๖
๕.๑ สรุปลงการวิจัย	๗๖
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๗๕
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๗๕

	ม
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย	๗๕
บรรณานุกรม	๗๑
ภาคผนวก	๗๕
ภาคผนวก ก ตำนานวัดไร่ขิง	๗๖
ภาคผนวก ข บทบาทของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์	๕๗
ประวัติผู้วิจัย	๑๒๒

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยได้มีการส่งเสริมการศึกษามาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี (พ.ศ.๑๘๘๑-๑๙๒๑) แต่เป็นการศึกษาแผนโบราณซึ่งเจริญรอยสืบต่อกันมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในสมัยกรุงสุโขทัย รัฐและวัดรวมกันเป็นศูนย์กลางของการศึกษาแห่งประชาคม กิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐและวัดย่อมเป็นการสอนประชาคมไปในตัววิชาที่เรียนคือ ภาษาบาลี ภาษาไทย และวิชาสามัญ ชั้นต้นสำนักเรียนจะมีสองแห่ง แห่งที่หนึ่งคือวัดเป็นสำนักเรียนให้การศึกษาแก่บุตรหลานขุนนางและประชาชนทั่วไป โดยมีพระเป็นครูสอน แห่งที่สองคือเป็นสำนักราชบัณฑิตซึ่งสอนแต่เฉพาะเจ้านายและบุตรหลานข้าราชการ การศึกษาทั่วไปก็เลยตกอยู่แก่วัดประชาชนนิยมพาลูกหลานไปฝากพระ เพื่อให้เล่าเรียนหนังสือเมื่อเติบโตขึ้นจะได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในเวลาต่อไป เนื่องจากพระมหากษัตริย์ทรงกวัดจันทางการศึกษาทางพระพุทธศาสนาบุตรหลานข้าราชการคนใดที่จะถวายตัวทำราชการ ถ้ายังไม่ได้อุปสมบทก็ไม่ทรงแต่งตั้งให้เป็นข้าราชการ ประเพณีนี้ยังผลให้วัดทุกแห่งเป็น โรงเรียน และพระภิกษุทุกรูปทำหน้าที่เป็นครูสอน^๑

วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยที่ขาดไม่ได้ ทุกหมู่บ้านต่างก็มีวัดเป็นสมบัติร่วมกันของคนในท้องถิ่น ประชาชนในแต่ละหมู่บ้านต่างก็มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับวัด วัดเป็นสถานที่ซึ่งให้ความอนุเคราะห์ความอบอุ่น ความรู้สึกที่ประชาชนที่มีศรัทธาต่อพระสงฆ์สูงมาก เพราะประชาชนถือว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่าง ๆ เหนือกว่าประชาชนทั่วไป สามารถที่จะเป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้านในหลาย ๆ ด้าน เช่น ในด้านการศึกษา พระสงฆ์จะทำการอบรมสั่งสอนแนะนำโดยอาศัยความรู้ทางโลกและทางธรรม ตลอดจนปลูกฝังค่านิยมและความเชื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของประชาชนให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สถาบันสงฆ์จึงเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญสถาบันหนึ่งในสังคมไทย เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางสถานศึกษาสำหรับประชาชน

^๑กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติการศึกษาของสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศึกษา, ๒๕๒๙), หน้า ๕ - ๑๒.

สังเกตเห็นได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่าคนไทยในสมัยก่อนนิยมนำเอาลูกหลานไปฝากไว้กับวัดเพื่ออบรมศีลธรรม และมีโอกาสศึกษาเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ^๒

วัดหรือสถาบันสงฆ์ จึงเป็นสถาบันหลักที่สำคัญอย่างหนึ่งในสังคมไทย และมีบทบาทสูงในทุกระดับชั้นของสังคมตลอดมา ทั้งความรู้สึกรักของคนไทยที่มีต่อพระสงฆ์ กล่าวคือทำให้ความเคารพนับถือของคนไทยที่มีต่อพระสงฆ์นั้นเป็นไปอย่างกว้างขวางทุกภาคส่วนของสังคม วัดจึงเป็นสถาบันที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยได้เป็นอย่างดี นอกจากท่านจะอบรมสั่งสอนหลักธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชนแล้ว ท่านยังสามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมด้วย นอกจากนั้นพระภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนาอยู่ในฐานะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นที่พึ่ง เป็นผู้อบรมสั่งสอนหลักธรรมทางศาสนาแก่พุทธศาสนิกชน เพื่อให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข และในบาง โอกาสก็ให้การสนับสนุนช่วยเหลือสงเคราะห์ชุมชนในด้านต่าง ๆ ด้วย โดยอยู่ภายใต้กรอบอันดีงามของศาสนา^๓

จากการที่พระสงฆ์ได้ปฏิบัติหน้าที่ตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และระเบียบมหาเถรสมาคมอย่างเข้มแข็ง ประชาชนจึงเกิดความผูกพันใกล้ชิดกับวัดมากขึ้น เพราะจะต้องปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนในสังคมซึ่งต่างต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้ปกครองวัด มีอำนาจและหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๑๕^๔ นั้นจะเห็นได้ว่า เจ้าอาวาสเป็นพระสังฆาธิการผู้มีบทบาทในการบริหารการจัดการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ใน ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นบทบาทของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติเพื่อสงเคราะห์ชุมชนภายใต้กรอบอันดีงามของศาสนา

บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการส่งเสริมการศึกษา เห็นได้ว่า เป็นบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคมไทย ในจังหวัดนครปฐม ที่มีบทบาทต่อการส่งเสริมการศึกษาที่เด่น คือพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) อดีตเจ้าอาวาสวัดไร่จิง ซึ่งได้จัดตั้งโรงเรียนสอนปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและสามัญ มีการส่งเสริมการเรียนการสอนนักธรรม และธรรมศึกษา มีการส่งเสริมจัดสร้างโรงเรียนวัดไร่จิง ตลอดจนงานส่งเสริมการศึกษาวิทยาลัยการอาชีพนครปฐม มีการ

^๒พระราชวรมนี (ประยูร ปรุตุโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗.

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

^๔พระราชวิสุทธิภัทรธาดา, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐๗ - ๑๒๐.

ให้การศึกษาทั้งพระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป โดยไม่มีข้อบังคับ ไม่มีเงื่อนไขขอให้ผู้ได้รับทุนไม่เป็นภาระของสังคมก็ได้

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยในฐานะเป็นพระที่ทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาธรรม จึงสนใจศึกษาบทบาทหน้าที่ต่อการส่งเสริมการศึกษาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปณฺโณ) เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาการเรียนการสอนและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาอัตชีวประวัติและบทบาทในฐานะพระสังฆาธิการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปณฺโณ)

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการส่งเสริมการศึกษา

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาบทบาทการส่งเสริมการศึกษาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปณฺโณ)

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีการส่งเสริมการศึกษา โดยมุ่งศึกษาบทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปณฺโณ) อดีตเจ้าอาวาสวัดไร่จิง

๑.๔ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นทางด้านเอกสาร ซึ่งมีวิธีดำเนินการดังนี้

๑.๔.๑ เก็บรวบรวมข้อมูล คือ เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งข้อมูล คือจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ห้องสมุดประชาชนวัดไร่จิง ห้องสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหิดล และหอสมุดแห่งชาติ

๑.๔.๒ จัดลำดับขั้นตอนที่ค้นคว้ามาให้ความสำคัญหรือสอดคล้องกันอย่างเป็นระบบในการวิจัย

๑.๔.๓ นำข้อมูลเหล่านั้นไปวิเคราะห์ ตีความ สรุปประเด็นสาระ แล้วเสนอผลการวิจัย

๑.๕ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์คณะสงฆ์ ใน ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ดังนี้

พระวิเชียร สีหาบุตร ได้ศึกษา “เรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณีพระธรรมมหาวิราญวัตร วัดไร่จิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยสรุปได้ ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านการสนับสนุน คือการสนับสนุนด้านเงินทุนและวัสดุอุปกรณ์ โดยผ่านการศึกษา ด้านการสาธารณสุข และองค์การของรัฐ และเอกชน ด้านอื่น ๆ เพื่อให้องค์การเหล่านั้นสามารถทำงานด้านการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ๒) ด้านการพูดคุยสนทนา คือการแสดงธรรมในโอกาสต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนดำเนินชีวิต ดำรงชีวิตที่ประกอบด้วยธรรม ทำให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความเป็นจริงของชีวิต ความเป็นจริงของสิ่งแวดล้อม จึงเป็นการดำเนินบทบาทในการให้ความคิดหรือการเตือนสติทางสังคม และ ๓) ด้านการให้ความคิด คือการให้ความรู้ความคิดของประชาชน เมื่อได้รับการเตือนสติแล้วทำให้มีความคิด ถ้าความคิดเป็นประเด็นหลักที่สำคัญ คนเราถ้าพูดถูกต้องแล้ว ย่อมนำไปสู่แนวทางที่ดีตามมาด้วย ดังนั้น พระธรรมมหาวิราญวัตร เป็นพระสงฆ์ที่มีบทบาทเกื้อกูลต่อการพัฒนาสังคม โดยมีบทบาทด้านการปกครอง การศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมและแก้ปัญหาหามลภาวะ จนเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยทั่วไปซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม^๕

พระมหาประยงค์ อุปเสน ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารและการจัดการศูนย์อบรมเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ในวัด : กรณีศึกษาเฉพาะศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดในเขตจังหวัดหนองคาย” ผลการวิจัยพบว่า การที่พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีบทบาทสูงเป็นเพราะมีปัจจัยหลายประการเกี่ยวพัน โดยเฉพาะปัจจัยด้านพี่เลี้ยงเด็ก เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ที่มีลักษณะส่วนบุคคลคือ ความมั่นใจในการทำงาน ประ

^๕พระวิเชียร สีหาบุตร, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณีพระธรรมมหาวิราญวัตร วัดไร่จิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๓๘, ๑๕๐ หน้า.

สภารวมการฝึกอบรม และความสามารถในการระดมทุนและทรัพยากรจากภายนอก ไม่พบว่ามึผล
กระทบต่อบทบาทของพระสงฆ์มากนัก^๖

วิเชียร เจนจบเขต ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการพัฒนาวิถีชีวิตไทยใน
จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อวิถีชีวิตของบุคลากรในวัด
ปรากฏว่า บทบาท หลักธรรมและกุศโลบายของพระสังฆาธิการ ที่นำมาใช้ด้านการศึกษาในการ
พัฒนาวิถีชีวิตไทยในจังหวัดนครปฐม ส่วนใหญ่จะเน้นการศึกษาด้านปริยัติธรรมแผนกธรรมควบคู่
ไปกับการปกครองบุคลากรภายในวัด อีกทั้งยังใช้เพียรพยายามเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนขององค์
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยกิจกรรมการเทศ การอบรม การประชุมแก่ประชาชน อุบาสก อุบาสิกา
และทำการสงเคราะห์ด้านสาธารณูปการด้วยการก่อสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ ในวัด และยังให้การสา
ธารสงเคราะห์ให้แก่ประชาชน^๗

เอี่ยมพร นวลน้อย ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาการศึกษา : กรณีศึกษ
ษาพระราชวุฒาจารย์ เจ้าคณะจังหวัดเลย และเจ้าอาวาสวัดศรีวิชัยวนาราม” ผลการวิจัยพบว่า การ
ศึกษาด้านบทบาทการพัฒนาการศึกษาของพระสงฆ์ของพระราชวุฒาจารย์พบว่า ในด้านการจัดการ
ศึกษาสงฆ์ ท่านได้มีบทบาทประสานงานด้านการศึกษาทั้งแผนกบาลีและแผนกสามัญต่อจากพระ
ศรีอรรถเมธี ผู้เป็นศิษย์ด้วยการเข้ารับตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดศรีวิชัยวนาราม เมื่อปลายปี ๒๕๓๕ ซึ่งเป็น
ยุคของการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ที่เด่นชัดและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น และในพ.ศ. ๒๕๓๗
ได้ดำเนินการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาขึ้น โดยขยายห้องเรียนคณะครุศาสตร์ และเป็นศูนย์
การศึกษาวัดศรีวิชัยวนาราม จากมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น การศึกษา
ด้านการศึกษาของพระราชวุฒาจารย์ มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบโดยมีส่วนร่วมของคณะ
กรรมการ ผู้ทรงคุณวุฒิ กรรมการบริหาร ครู อาจารย์ พระราชวุฒาจารย์เคยดำรงตำแหน่งผู้ช่วย
อธิการบดีประจำศูนย์ การศึกษาวัดศรีวิชัยวนาราม อันเนื่องมาจากพัฒนาการศึกษาอันเกิดจากการ
เสียสละทั้งแรงกายแรงใจ และทุนทรัพย์ เพื่อมุ่งหวังพัฒนาส่งเสริมเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์

^๖พระมหาประยงค์ อุปเสน, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารและการจัดการ
ศูนย์อบรมเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ในวัด : กรณีศึกษาเฉพาะศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ในเขตจัง
หวัดหนองคาย”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรม
ศาสตร์), ๒๕๓๕, ๑๕๖ หน้า.

^๗วิเชียร เจนจบเขต, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการพัฒนาวิถีชีวิตไทยในจังหวัด
นครปฐม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม),
๒๕๔๗, ๒๐๘ หน้า.

และส่งเสริมพระภิกษุสามเณรที่ยากจนให้เป็นศาสนทายาทที่มีการศึกษาในระดับสูง มีคุณธรรม จริยธรรม และมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างพึงประสงค์ของชุมชน สังคม และประเทศชาติสืบต่อไป^๕

พระปลัดเกียรติกศักดิ์ สันทวีกุล ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดกระบี่” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน มีดังนี้ พระสังฆาธิการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการควบคุม และส่งเสริม การรักษาเรียบร้อยดีงาม พระสังฆาธิการอำนวยความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนในการบำเพ็ญกุศล ๒) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสังฆาธิการอบรมพระ ภิกษุสามเณรให้มีสมณะสัญญา และอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาท การปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี ๓) ด้านการสาธารณูปการ พระสังฆาธิการขจัดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้าน ซึ่งมีสาธารณูปการเป็นเหตุ สำหรับด้านที่พระสังฆาธิการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง มี ๒ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านศาสนศึกษา พระสังฆาธิการยกย่องเชิดชูผู้สอบเปรียญธรรมประโยคต่าง ๆ ได้ ๒) ด้านสาธารณสงเคราะห์ พระสังฆาธิการให้การสงเคราะห์คนชราและคนพิการ พระสังฆาธิการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การจัดตั้ง โรงเรียนปริยัติธรรม เพื่อส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุและสามเณร^๖

ธงชัย สิงอุตม ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาการศึกษา : กรณีศึกษาพระพุทธรังษี วัดวังสะพุงพัฒนาราม อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย” ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธรังษีเป็นพระยุคแรกที่ได้พัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดเลย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๗ จนถึงปัจจุบัน (๒๕๕๗) ท่านได้มีบทบาทในการพัฒนาการศึกษาทางคณะสงฆ์จังหวัดเลย คือ ส่วนที่ ๑) บทบาทในการพัฒนาการศึกษา โรงเรียนวัดวังสะพุงพัฒนาราม แผนกบาลี – แผนกธรรม โดยมีบทบาทเป็นเจ้าสำนักเรียน และ โรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นผู้นำจัดการ โรงเรียนวัดวังสะพุงพัฒนาราม การพัฒนาการศึกษา โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นผู้อำนวยการ และการพัฒนาการศึกษา โรงเรียนเด็กก่อนเกณฑ์ ได้เป็นผู้อำนวยการศูนย์เด็ก ๆ ส่วนที่ ๒) บทบาทในการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดเลยในระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

^๕เอื้อมพร นวลน้อย, “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาการศึกษา : กรณีศึกษาพระราชวุฒาจารย์ เจ้าคณะจังหวัดเลย และเจ้าอาวาสวัดศรีวิชัยวนาราม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย), ๒๕๔๗, ๑๑๕ หน้า.

^๖พระปลัดเกียรติกศักดิ์ สันทวีกุล, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดกระบี่”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), ๒๕๔๘, ๑๑๕ หน้า.

วิทยาลัย วิทยาเขตเลย ได้มีบทบาทเป็นกรรมการสภาวิทยาลัยสงฆ์เลย ผู้ทรงคุณวุฒิ และตำแหน่งบริหารการ ศึกษา คือผู้ช่วยอธิการบดี ฝ่ายรายแผนพัฒนาและงานวิจัย และผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์ การศึกษาวัดศรีวิชัยนาราม ตลอดระยะเวลา ๕๘ พรรษา ของพระพุทธรังษีได้ให้ความสำคัญกับการ ศึกษาและอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา เป็นพระเถระที่เสียสละทั้งแรงกายแรงใจ ปฏิบัติหน้าที่ ด้วยความรู้ความสามารถ ที่ทรงไว้พระธรรมวินัย เป็นผู้มุ่งมั่นในการศึกษาอบรมเอาใจใส่ต่อหน้าที่ ในการปฏิบัติธรรม ได้ส่งเสริมเด็กผู้ด้อยโอกาส ตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนเยาวชนผู้ขาดแคลนทุน ทรัพย์ ให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้นให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เป็น คนดี คนเก่ง และมีความสุข ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังในการพัฒนา ชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป^{๑๑}

พระปลัดสามารถ ธมฺมธโร ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอุ บาลีคุณูปมาจารย์” ผลการวิจัยพบว่า พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ใช้หลักการประชาสัมพันธ์เป็นเครื่อง มือเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามมติมหาเถรสมาคมครบถ้วนทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง การ ศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ นอก เหนือ จากนั้นที่เด่นคือ ด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยมีจุดมุ่งหมายหลักในการ ประชาสัมพันธ์เผยแผ่พระพุทธศาสนา ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อให้มีความรู้ ๒) เพื่อให้มีธรรมะ ๓) เพื่อให้นำไปทำประโยชน์

ดังนั้น บทบาทหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่าน ทำให้วัดไร่จึงเป็นศูนย์รวม ความสามัคคี เป็นศูนย์กลางการพัฒนาทุกด้านอย่างครบวงจร พระปฏิมากรหลวงพ่อดาวไร่จึงมีความ ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพศรัทธาของพุทธบริษัททั่วไป ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีอย่างแน่นแฟ้น หน่วยราชการในท้องถิ่นมีการประสานการทำงานที่ดี คนในชุมชนมีความรู้หลักธรรม มีความเลื่อม ใสศรัทธาในพระพุทธศาสนามากขึ้น เยาวชนและบุคลากรได้รับการศึกษามากขึ้น มีหลักประกัน

^{๑๑}ธงชัย สิงอุคม, “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาศึกษา : กรณีศึกษาพระพุทธรังษี วัด วังสะพุงพัฒนาราม อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย), ๒๕๔๘, ๑๕๖ หน้า.

ด้านสุขภาพอนามัยที่ดี มีหลักประกันด้านความสงบเรียบร้อยปลอดภัยสูง ตลอดถึงมีความสำนึก และเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างมากด้วย^{๑๑}

สรุปได้ว่า งานวิจัยข้างต้นทั้งหมดนี้ได้นำเสนอเรื่องบทบาทของพระสังฆาธิการในด้านต่าง ๆ แต่เน้นไปที่ด้านการส่งเสริมการศึกษา ได้แก่ การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญศึกษาและการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ตลอดถึงศูนย์อบรมเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ในวัดให้รู้จักมากยิ่งขึ้น

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๖.๑ ทำให้ทราบอดีตชีวิตประวัติและบทบาทในฐานะพระสังฆาธิการตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)

๑.๖.๒ ทำให้ทราบการส่งเสริมการศึกษา

๑.๖.๓ ทำให้ทราบบทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

๑.๗ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท หมายถึง การแสดงออกทางพฤติกรรมหรือการกระทำที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบได้ถูกต้อง ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาญาและกฏหมายอาญา และหน้าที่อันชอบธรรม ตามสถานภาพของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระสงฆ์ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ ตั้งแต่ระดับเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส

บทบาทพระสังฆาธิการ หมายถึง บทบาทที่พระสังฆาธิการจักต้องปฏิบัติทั้งในส่วนที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ใน ๖ ด้าน คือ บทบาทด้านการปกครอง บทบาทด้านการเผย

^{๑๑}พระปลัดสามารด รมมธโร, “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหา วิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐, ๒๐๒ หน้า.

แผ่ บทบาทด้านการศาสนศึกษา บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ บทบาทด้านการสาธารณูปการ และบทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์

การส่งเสริมการศึกษา หมายถึง การช่วยเหลือ อดหนุน สนับสนุน การศึกษาเล่าเรียนจนถึงขั้นสูงสุดในแต่ละระดับ โดยแบ่งออกเป็น ๒ ทางคือ

๑) การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ หรือ การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม

๒) การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล การช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษา หรือสถาบัน สถาบันการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษา หรือบุคคลที่กำลังศึกษา

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) หมายถึง อดีตเจ้าอาวาสวัดไร่จิง เคยดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค ๑๔ ปกครองคณะสงฆ์ ๔ จังหวัด คือ จังหวัดนครปฐม จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดสมุทรสาคร ปัจจุบันดำรงตำแหน่งที่ปรึกษา เจ้าคณะภาค ๑๔

วัดไร่จิง (วัดมงคลจินดาราม) หมายถึง วัดหนึ่งที่ตั้งอยู่ในตำบลไร่จิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นพระอารามหลวง และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม

บทที่ ๒

อัครชีวาประวัติและบทบาทในฐานะพระสังฆาธิการของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)

ในบทนี้จะได้กล่าวถึงอัครชีวาประวัติและบทบาทของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ฉายา อินฺทปญฺโญ ในฐานะพระสังฆาธิการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งผู้วิจัย ได้ศึกษาค้นคว้า จากเอกสารและหนังสือชีวาประวัติของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (อินฺทปญฺโญ) มีดังต่อไปนี้

๒.๑ อัครชีวาประวัติของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)

๒.๑.๑ ชีวาประวัติ

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ฉายา อินฺทปญฺโญ อายุ ๘๔ ปี พรรษา ๖๓ วิทฺยฐานะ ป.ธ. ๖, น.ธ. เอก วัดไร่จิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่จิง อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม นามเดิม ปัญญา นามสกุล ทิพย์มณฑา เกิดวันอาทิตย์ที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ ที่บ้านบางแก้ว อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม บิดาชื่อนายไ้ มารดาชื่อนางอุบลิกา แซ่ม ทิพย์มณฑา อาชีพกสิกรรม

๒.๑.๒ บรรพชาอุปสมบท

บรรพชา เมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๔๗๗ ขณะอายุ ๑๒ ขวบ ณ วัดกลางบางแก้ว ตำบลนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยมีพระครูปัจจันตวิศุขบริหาร(เกิด)วัดจิวราช ตำบลจิวราช อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เป็นพระอุปัชฌาย์

อุปสมบท เมื่อวันที่ ๕ ค่ำ เดือน ๘ ตรงกับวันที่ ๑๗ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๕ ณ วัดกลางบางแก้ว ตำบลนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยมี

พระพุทธรวิธินายก (เพิ่ม ปุณฺณวสโน)	เป็นพระอุปัชฌาย์
พระธรรมธรมูล วัดกลางบางแก้ว	เป็นกรรมวาจาจารย์
พระอาจารย์ชด จิตฺตธมฺโม วัดกลางบางแก้ว	เป็นพระอนุสาวนาจารย์

๒.๑.๓ ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๔๘๕	สอบไล่ได้ ป.ธ. ๓	สำนักเรียนวัดกลางบางแก้ว
พ.ศ. ๒๔๘๖	สอบไล่ได้ ป.ธ. ๔	สำนักเรียนวัดกลางบางแก้ว
พ.ศ. ๒๔๘๗	สอบไล่ได้ น.ธ. เอก	สำนักเรียนวัดกลางบางแก้ว

พ.ศ. ๒๔๕๓	สอบไล่ได้ ป.ธ. ๕	สำนักเรียนคกลางบางแก้ว
พ.ศ. ๒๔๕๕	สอบไล่ได้ ป.ธ. ๖	สำนักเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ฯ
พ.ศ. ๒๔๕๖	สอบไล่ได้ประโยคครูพิเศษมูล (พ.)	

มีความชำนาญวิชาพิมพ์ดีดสัมผัสภาษาไทย โดยฝึกฝนใช้ด้วยตนเอง และมีความชำนาญในการควบคุมการก่อสร้าง ทั้งนี้ด้วยประสบการณ์และความเป็นผู้ใฝ่รู้ด้วยตนเอง

๒.๑.๔ ประวัติการทำงาน

ก. งานการปกครอง

พ.ศ. ๒๔๕๖	เป็นพระธรรมธรจังหวัดนครปฐม
พ.ศ. ๒๕๐๓	เป็นเจ้าอาวาสวัดไร่จิง
พ.ศ. ๒๕๐๓	เป็นพระอุปัชฌาย์
พ.ศ. ๒๕๐๘	เป็นเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม
พ.ศ. ๒๕๐๘	เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดพระงาม
พ.ศ. ๒๕๑๗	เป็นผู้รักษาการเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม
พ.ศ. ๒๕๑๗	เป็นรองเจ้าคณะภาค ๑๔ (จังหวัดนครปฐม จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดสมุทรสาคร)
พ.ศ. ๒๕๓๓	รับพระบัญชาแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดไร่จิง (พระอารามหลวง)
พ.ศ. ๒๕๔๔	เป็นเจ้าคณะภาค ๑๔
พ.ศ. ๒๕๔๖	เป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๑๔

ข. งานการศึกษา

พ.ศ. ๒๔๘๕	เป็นครูสอนปริยัติธรรม
พ.ศ. ๒๔๘๖	เป็นกรรมการตรวจประโยคนักธรรมสนามหลวง
พ.ศ. ๒๔๘๘	เป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนบาลีวัดตุ๊กตา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
พ.ศ. ๒๔๙๕	เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนสหศึกษาบาลี วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม
พ.ศ. ๒๔๙๕	เป็นผู้รักษาการแทนศึกษาอำเภอเมืองนครปฐม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, พิธีถวายปริญญาศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
แต่พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ), (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา,
๒๕๕๐), หน้า ๑-๕.

- พ.ศ. ๒๔๕๘ เป็นศึกษาจังหวัดนครปฐม
- พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนบาลี วัดอ้อมใหญ่ อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม
- พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นเจ้าสำนักเรียน โรงเรียนบาลีวัดไร่จิง เป็นผู้อุปถัมภ์โรงเรียนวัดไร่จิง (สุนทรอุทิศ) เป็นผู้อุปถัมภ์โรงเรียนอนันต์สุนทรศึกษา ชื่อปัจจุบันคือ โรงเรียนวัดไร่จิงวิทยา
- พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นกรรมการอุปถัมภ์โรงเรียนเพิ่มวิทยามูลนิธิ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
- พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นกรรมการตรวจประ โยคบาลีสนามหลวง
- พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่วัดไร่จิง
- พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นผู้อำนวยการฝึกซ้อมบรมบาลีก่อนสอบของคณะสงฆ์ ภาค ๑๔
- พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นผู้อำนวยการ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไร่จิง
- ก. งานการเผยแผ่
- พ.ศ. ๒๔๕๖ เป็นพระธรรมทูตอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
- พ.ศ. ๒๔๕๖ เป็นอนุกรรมการอบรมประชาชน (อ.ก.ช.)
- พ.ศ. ๒๕๐๓ อบรมพระภิกษุสามเณรภายในวัดเสมอ หลังทำวัตรเช้า – เย็น
- พ.ศ. ๒๕๐๓ อบรมศีลธรรมแก่ศิษย์วัดและนักศึกษาที่พักอยู่ในวัด พร้อมกับให้มีการไหว้พระสวดมนต์เป็นประจำ
- พ.ศ. ๒๕๐๓ อบรมอุบาสกอุบาสิกาที่มารักษาอุโบสถศีลในวัดเป็นประจำ
- พ.ศ. ๒๕๐๘ ร่วมมือกับทางคณะสงฆ์และทางราชการออกอบรมประชาชนตามท้องถิ่นต่าง ๆ ในเขตปกครองเสมอ
- พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นผู้อำนวยการฝึกซ้อมบรมพระอุปัชฌาย์ในเขตภาค ๑๔
- พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นผู้บรรยายถวายความรู้แก่พระสังฆาธิการทั้งในเขตปกครองและนอกเขตเป็นประจำ

๒.๑.๕ สมณศักดิ์และเกียรติคุณที่ได้รับ

ก. สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นเอกที่พระครูทักษิณานุกิจ
- พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่

พระปัญญาวิมลมณี

- พ.ศ. ๒๕๑๑ - ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราชที่
พระราชปัญญาภรณ์
- พ.ศ. ๒๕๒๔ - ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพที่
พระเทพวรเวที
- พ.ศ. ๒๕๓๓ - ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะ
ชั้นธรรมที่ พระธรรมมหาวิราษุวัตร
- พ.ศ. ๒๕๓๕ - ได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชา
คณะชั้นหิรัญบัฏในราชทินนามที่ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์
- เกียรติคุณ**
- พ.ศ. ๒๕๒๖ - ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณผู้นำเพื่อประโยชน์ด้านการศึกษา จาก
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
- ได้รับ โล่ประกาศเกียรติคุณผู้นำเพื่อประโยชน์ด้านการศึกษา
ประถมศึกษาจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
- พ.ศ. ๒๕๒๗ - ได้รับ โล่ประกาศเกียรติคุณแสดงว่าบริจาคทรัพย์ซื้อที่ดินมอบให้
โรงเรียนภัทรญาณวิทยา จังหวัดนครปฐม
- ได้รับ โล่ประกาศเกียรติคุณแสดงว่า อุปถัมภ์การจัดงานครบรอบ
๖๐ ปี ของสมาคมศิษย์เก่าพลศึกษา
- พ.ศ. ๒๕๒๘ - ได้รับ โล่ประกาศเกียรติคุณแสดงว่าให้การอุปการคุณแก่สมาคม
นิตยสารพิมพ์แห่งประเทศไทย
- พ.ศ. ๒๕๒๙ - ได้รับ โล่ประกาศเกียรติคุณแสดงว่า ได้มอบเงินสมทบทุน “มูลนิธิ
นิตยสารพิมพ์”
- พ.ศ. ๒๕๓๐ - ได้รับพระราชทานประกาศเกียรติคุณบัตรและแสมาธรรมจักรใน
ฐานะบุคคลผู้ทำคุณ ประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาประเภท
“ส่งเสริมพัฒนาชุมชน โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา”
จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- พ.ศ. ๒๕๓๑ - ได้รับปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์(สาขาครุ
ศาสตร์) จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์
- พ.ศ. ๒๕๓๒ - ได้รับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์(สาขาการพัฒนา
ชุมชน) จากสภาการศึกษา

- ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณแสดงว่าเป็นผู้ให้การสนับสนุนกิจกรรมของสมาคมไปรษณีย์โทรเลข
- พ.ศ. ๒๕๓๓ - ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณแสดงว่าให้ความอนุเคราะห์สนับสนุนโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ “เรื่องเทคนิคให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม Sensitivity Training”
- ได้รับโล่เกียรติยศแสดงว่า ผู้ให้ความอนุเคราะห์ปรับปรุงห้องปฏิบัติการ โสตทัศนวัสดุในหอสมุดและโครงการหอสมุด ศูนย์ชนบทของวิทยาลัยครูนครปฐม
- พ.ศ. ๒๕๓๔ - ได้รับโล่เกียรติยศแสดงว่า เป็นผู้จัดสร้างห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี”
- พ.ศ. ๒๕๓๕ - ได้รับโล่เกียรติยศแสดงว่าเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์แก่โรงเรียน วัดไร่จิงวิทยา จากกรมสามัญศึกษา
- พ.ศ. ๒๕๓๖ - ได้รับโล่เกียรติยศแสดงว่า เป็นบุคคลดีเด่นแห่งวงการศึกษานาชาติ สาขาการพัฒนาชุมชน จากสมาคมศึกษานิเทศก์แห่งประเทศไทย
- ได้รับปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาประชากรศึกษา) จากมหาวิทยาลัยมหิดล
- พ.ศ. ๒๕๓๗ - ได้รับโล่เกียรติยศแสดงว่า เป็นบุคคลดีเด่นด้านบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนา พัฒนาสังคม การศึกษาและวัฒนธรรมไทย จากผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
- ได้รับโล่เกียรติยศแสดงว่า เป็นผู้ทำคุณประโยชน์ต่อเยาวชนดีเด่นจากรองนายกรัฐมนตรี
- พ.ศ. ๒๕๔๐ - ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณในฐานะผู้มีอุปการคุณต่อวงการห้องสมุด จากสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- พ.ศ. ๒๕๔๕ - ได้รับปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาการพัฒนาชุมชน จากสถาบันราชภัฏนครปฐม
- พ.ศ. ๒๕๔๗ - ได้รับปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาหลักสูตรและการสอน จากมหาวิทยาลัยศิลปากร

- ได้รับ โล่เกียรติคุณในฐานะเป็นบุคลากรภาคเอกชนที่จัดหรือสนับสนุนการศึกษาออกโรงเรียนดีเด่น สำนักงานการศึกษาออกโรงเรียนกระทรวงศึกษาธิการ

๒.๑.๖ ผลงานดีเด่น

ก.พัฒนาด้านศาสนา

๑) งานบูรณะ ซ่อมแซมและก่อสร้างถาวรวัตถุทางศาสนา

- บูรณะซ่อมแซมพระอุโบสถ
- ปรับปรุงเสนาสนะที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์และสามเณร พร้อมทั้งสร้างใหม่ให้เพียงพอ
- สร้างมณฑปสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปจำลอง
- สร้างเชื่อมกันน้ำคอนกรีตเสริมเหล็กหน้าวัด
- สร้างศาลาท่าน้ำเป็นที่พักชั่วคราวของคนเดินทาง
- สร้างอาคารเรียนปริยัติธรรม สร้าง โรงอาหารสำหรับพระภิกษุสามเณร
- สร้างสุสาน ฌาปนสถาน ศาลาบำเพ็ญกุศล
- สร้างถนนคอนกรีต
- สร้างกำแพงวัด
- สร้างตึกเอนกประสงค์
- สร้างศูนย์ปฏิบัติธรรม
- บูรณะซ่อมแซมพระอุโบสถครั้งที่ ๒
- สร้างอาคารไทยคม
- บูรณะซ่อมแซมศาลาการเปรียญ
- สร้างอาคารปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ ๙๒ พรรษา มหาราชินี

๒) งานด้านการศึกษาพระปริยัติธรรม

- ก่อตั้งสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จัดสอนทั้งชั้นนวกะและนักธรรม ชั้นตรี โท เอก ธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก
- ก่อตั้งสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ได้เริ่มสอนเมื่อปี พ.ศ.๒๕๐๑ ตั้งแต่ประโยค ๑-๒ จนถึงประโยคสูงสุด และได้เป็นสำนักเรียนจัดการศึกษาดีเด่นเป็นที่ยอมรับในวงการคณะสงฆ์
- จัดอบรมบาลีก่อนสอบภาค ๑๔ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ ถึงปัจจุบัน
- ก่อตั้งโรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่วัดไร่จิง สำหรับพระภิกษุสามเณร

ข. พัฒนาด้านการศึกษา

- สร้างและพัฒนาโรงเรียนวัด ไร่จิง (สุนทรอุทิศ)
- สร้างและพัฒนาโรงเรียนวัด ไร่จิงวิทยา
- สร้างและพัฒนาวิทยาลัยครุนครปฐม (สถาบันราชภัฏนครปฐม)
- สร้างและพัฒนาวิทยาลัยการอาชีพ (ศูนย์ฝึกวิชาชีพนครปฐม) วัดไร่จิง
- ให้ที่ดินเพื่อใช้ประโยชน์แก่สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
- ร่วมสร้างและพัฒนา โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์
- ร่วมสร้างและพัฒนา โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัยนครปฐม (พระตำหนัก สวนกุหลาบมัธยม)
- สร้างและพัฒนางานการศึกษานอกโรงเรียน
- สร้างและพัฒนาห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” (วัดไร่จิง)
- ส่งเสริมศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา ๑

ค. พัฒนาด้านสาธารณสุข

- สร้างโรงพยาบาลเมตตาประชารักษ์ (วัดไร่จิง)
- สร้างโรงกรองน้ำสำหรับใช้ดื่ม

๑) งานด้านการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมและแก้ปัญหามลภาวะ

- รณรงค์การปลูกต้นไม้
- รณรงค์ประชาชนให้สร้างห้องสุขาให้ถูกสุขลักษณะ
- รณรงค์ประชาชนไม่ให้ทิ้งสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ลงแม่น้ำ
- จัดระเบียบร้านค้า
- จัดทำเขตอภัยทานเพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ขยายพันธุ์ปลาและรักษาแม่น้ำท่าจีน

๒) งานด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม

- จัดสร้างพิพิธภัณฑ์วัด ไร่จิง
- ให้จิตรกรเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ ภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ และภายในห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” (วัดไร่จิง)
- การอนุรักษ์เรือนทรงไทย

๓) งานด้านบริการชุมชน

- ตัดถนนสายใหม่จากวัด ไร่จิง ไปถนนเพชรเกษม
- จัดตั้งอาคารที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข
- จัดสร้างป้อมยามรักษาการณ์

- สร้างตึกที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลไร่จิง
- บริจาคที่ดินและคอมพิวเตอร์แก่องค์การบริหารส่วนตำบลท่าตลาด
- สร้างสะพานข้ามแม่น้ำนครชัยศรี (ท่าจีน)
- บริจาคที่ดินสร้างตึกสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านแห่งประเทศไทย
- โครงการสร้างที่ว่าการอำเภอสามพราน
- โครงการสร้างโรงพยาบาลสามพราน
- โครงการสร้างสำนักปฏิบัติธรรมประจำภาค ๑๔^๒

จากการพัฒนางานดังกล่าวมานี้ เป็นเพียงตัวอย่างบางส่วนเท่านั้น ย่อมแสดงให้เห็นถึงเจตจำนงและความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่ท่านพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ที่จะพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม คุณภาพชีวิตของประชาชน โดยนำจุดปัจจัยที่ได้รับจากการบริจาคที่ดินผู้ชุมชนในรูปของการสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ต่อชุมชน อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า และส่งผลให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความเข้มแข็งพร้อมที่จะพัฒนาให้ชุมชนมีเจริญรุ่งเรืองอนาคตต่อไป

๒.๑.๗ มรณภาพ

พระเดชพระคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ ป.ธ.๖) อดีตเจ้าอาวาสวัดไร่จิง (พระอารามหลวง) และที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๑๔ ได้ละสังขารถึงแก่มรณภาพ เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑ ตรงกับวันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๓ หลังจากมีชีวิตอยู่ได้สร้างคุณงามความดีและสร้างสรรค์คุณประโยชน์อย่างไพศาลต่อสถาบันชาติ พระพุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์เป็นเวลายาวนานถึง ๘๕ ปี ๔ เดือน ๖ วัน ดำรงมั่นอยู่ในสมณะเพศ ๖๕ พรรษา และมีพระราชทานเพลิง เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๑^๓

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) อดีตเจ้าอาวาสวัดไร่จิง ท่านทรงสร้างผลงานอันเป็นรูปธรรมมากมายที่เป็นประโยชน์อันไพศาลต่อคณะสงฆ์ และประชาชนทั่วไป ท่านมีความอดทนและความเสียสละเป็นเลิศ โดยเฉพาะความเสียสละยากที่จะ ท่านมีความเสียสละสูงมากยากที่ใครจะเทียบ ท่านเป็นผู้มองเห็นคุณค่าทางการศึกษาว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้คนพัฒนาตนเอง สังคม

^๒วัดไร่จิง, งานเทศกาลปิดทองนมัสการหลวงพ่อไร่จิง ๒๕๕๐, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามดา, ๒๕๕๐), หน้า ๓๓-๓๘.

^๓วัดไร่จิง, สุนัขบัตร ในงานออกพระเมรุพระราชทานเพลิงศพพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ ป.ธ. ๕, พธ.ด.), (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๔.

และประเทศชาติได้ การศึกษาทำให้คนสามารถช่วยตนเอง ครอบครัว และชุมชนซึ่ง เป็นการเพิ่มคนดีที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป จึงได้ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณร นักเรียนนักศึกษาและประชาชนได้ศึกษาพระธรรมวินัยและวิชาการด้านต่าง ๆ อย่างจริงจัง

๒.๒ บทบาทในฐานะพระสังฆาธิการของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) อดีตเจ้าอาวาสวัดไร่จิง ท่านเป็นพระสังฆาธิการรูปหนึ่งที่มีบทบาทในการพัฒนาสังคมมาก ตั้งแต่ท่านได้มาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดไร่จิงเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ จนถึง พ.ศ. ๒๕๕๑ ท่านได้เริ่มทำการพัฒนาวัดไร่จิงในทุก ๆ ด้าน ในบทบาทนี้จะกล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ทั้งในด้านแนวคิด หลักอุดมการณ์ บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยจะยึดหลักการตามภารกิจที่มหาเถรสมาคมมอบหมายให้พระสังฆาธิการทุกระดับต้องถือปฏิบัติให้ครบทั้ง ๖ ด้าน ตามแนวทางการบริหารการจัดการวัด^๔

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) เป็นพระมหาเถระที่มีน้ำใจเปี่ยมด้วยพรหมวิหารธรรม เป็นที่ศรัทธายอมรับกันทั่วทั้งสังคมฆราวาสและพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ยังเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พระสงฆ์ในด้านบุคลิกภาพที่เรียบง่าย สมถะ รักสันโดษ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีความรอบคอบ มีทักษะภาวะความเป็นผู้นำที่ดี มีปฏิภาณไหวพริบ ตลอดจนมีความสามารถในการบริหารจัดการกิจการงานต่าง ๆ ภายในวัดได้เป็นอย่างดี โดยท่านจะคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก ดังจะเห็นได้จากมโนปณิธานวันแรกที่รับตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดไร่จิง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ ว่า

เกล้ากระผมมาเป็นเจ้าอาวาสวัดไร่จิง มิใช่เพราะความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อ แต่มาด้วยคำสั่งผู้บังคับบัญชา ทั้งไม่ตั้งใจเป็นสมภารแม้วัดไหน ๆ หากเกล้ากระผมต้องมาทำประโยชน์เพื่อวัดและพระพุทธศาสนาด้วยกรณีใด ๆ ขอหลวงพ่อให้ความสะดวกอย่าให้มีอุปสรรคและให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี หากเพื่อตัวเองขอให้ขัดข้องไม่ได้ตามต้องการ^๕

^๔สถาบันพระสังฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, การดูแลรักษาและการจัดการศาสนสมบัติของวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๘), หน้า๑-๓.

^๕พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ), ออกสมภาร, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา, ๒๕๔๕), หน้า ๗.

ท่านประกอบไปด้วยคุณสมบัติของเจ้าอาวาสอย่างครบถ้วนตามหลักอาวาลิขธรรม ๕ ทั้งยังประพฤติปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และปฏิบัติตามหลักธรรมโดยเฉพาะข้อที่ว่า “อคตสมมาปณิธิ” คือการวางตนไว้ในทางที่ถูกต้อง ซึ่งปรากฏอยู่ในมงคลสูตร และมีหลักธรรมอื่น ๆ เช่น การมีเมตตากรุณาต่อทุกคนไม่เลือกชั้นวรรณะ การสงเคราะห์ชุมชน เป็นต้น จากการบริหารจัดการภารกิจต่าง ๆ ภายในวัดตามหลักธรรมดังกล่าว ส่งผลให้งานที่หลวงพ่อบุญปฏิบัติมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสำเร็จตามที่ประสงค์จนเป็นที่เคารพเชื่อถือของบุคคลทั่วไป และเพื่อเป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา

อำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ ตั้งแต่ระดับเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด คณะเจ้าอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ก็จะพบว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับบทบาท หน้าที่ ของพระสังฆาธิการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และตามกฎของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๑ (พ.ศ.๒๕๔๑) กล่าวถึงบทบาทของพระสังฆาธิการในด้านต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วย บทบาทด้านการปกครอง บทบาทด้านการศาสนศึกษา บทบาทด้านศึกษาสงเคราะห์ บทบาทด้านการเผยแผ่ บทบาทด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ ดังนั้นผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พอสรุปได้ ดังนี้

๒.๒.๑ บทบาทด้านการปกครอง

การปกครอง หมายถึง การดูแล การคุ้มครอง การระงับรักษาหรือการบริหาร อีกนัยหนึ่งหมายถึงการควบคุม ดูแลหมู่คณะให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีระเบียบวินัย เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของหมู่คณะหรือของสังคมนั้นๆ คำศัพท์ที่ใช้ในความหมายว่าการปกครอง ในพระไตรปิฎก เช่น ประหลาด อภิบาล เป็นต้น ถ้าจะมองไปถึงการบริหารคณะสงฆ์พระพุทธองค์ไม่ทรงให้ความสำคัญกับผู้นำหรือการปกครองมากนัก แต่พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญกับพระธรรมวินัยมากกว่า เพราะเหตุว่าพระธรรมวินัยไม่มีการเปลี่ยนแปลง (เป็นสังขธรรม) แต่ผู้นำมีการเปลี่ยนแปลง (ได้เสมอ)^๖ ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสกับพระอนนทว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไปแล้วก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย”^๗ และยังตรัสกับภิกษุ

^๖ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๖๔๖.

^๗พระมหาอภิวิชญ์ ธีรพลุโณ, “การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการเมืองของขงจื้อกับพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๗๕.

ทั้งหลายเป็นปัจฉิมโอวาทว่า “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนเธอทั้งหลาย สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำหน้าที่ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด”^๔

การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน นอกจากจะใช้พระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองแล้ว ยังใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕^๕ มาใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองด้วย โดยเนื้อหาสำคัญในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มีทั้งหมด ๔๖ มาตรา แบ่งออกเป็น ๘ หมวด แบ่งเป็นสาระสำคัญ คือ การมอบอำนาจในการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ทั้งหมด

องค์กรมหาเถรสมาคม ประกอบไปด้วย สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการ โดยตำแหน่ง ทรงอำนาจสูงสุดในการบังคับบัญชาการคณะสงฆ์ และมีสมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการ (มาตรา ๑๒) ดำรงตำแหน่งคราวละ ๒ ปี อธิปไตยกรรมการศาสนาเป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคม โดยตำแหน่ง และให้คณะกรรมการศาสนามีหน้าที่เป็นสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม (มาตรา ๑๓)

การจัดระเบียบการปกครองตามพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีการแบ่งการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๑) การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ได้แก่ การปกครองคณะสงฆ์ในส่วนรวมทั้งราชอาณาจักร กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม บริหารงาน โดยสั่งการ ไปยังส่วนภูมิภาค

๒) การปกครองส่วนภูมิภาค ได้แก่ การปกครองคณะสงฆ์เฉพาะส่วนที่มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น ภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล การปกครองทุกส่วนชั้นจะมีเจ้าคณะทั้งมหานิกายและธรรมยุติก ดำรงตำแหน่งพระอุปัชฌาย์

การปกครองคณะสงฆ์ไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน^๖ มีลักษณะการปกครองที่อนุวัติตามการปกครองฝ่ายอาณาจักรเสียเป็นส่วนใหญ่ เพราะเป็นการปกครองที่เอื้อประโยชน์ในระบอบประชาธิปไตย โดย ซึ่งสถาบันสงฆ์ในประเทศไทยอยู่ในลักษณะทรงทับทรวงเพราะขาดทั้งศาสนทายาท

^๔ ที.ม. ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^๕ เสวก สุบรรณเกตุ, “บทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารคณะสงฆ์ไทย (พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๓๕)”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๔๐, หน้า ๘๗.

^๖ พระมหาประยูร ชาญโค, “บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน” บัณฑิตกัมมมา เรื่องพระพุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร, ๒๕๑๑), หน้า ๗๖-๘๘.

ที่จะมาสืบต่อพระศาสนา ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่สำคัญของคณะสงฆ์ไทยในเวลานี้ การไม่มีระบบการกลั่นกรองผู้ที่จะเข้ามาบวชเมื่อ ไม่มีระบบกลั่นกรองที่ดีทำให้บุคคล ไม่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมเข้ามาเป็นสมาชิกเป็นจำนวนมาก

สาเหตุที่มาของปัญหา ที่เกิดในองค์กรคณะสงฆ์เกิดได้จากปัจจัยหลัก ๆ อยู่ ๒ ประการ คือ

๑) ปัจจัยภายนอกองค์กรคณะสงฆ์ การเปลี่ยนแปลงบริบทสังคมไทยส่งผลกระทบต่อ การปกครองคณะสงฆ์เป็นอย่างมาก คณะสงฆ์ไม่สามารถที่จะปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทาง สังคมเกิดความขัดแย้งทั้งในด้านความคิดการกระทำพฤติกรรม การปกครองคณะสงฆ์ที่ไม่ สอดคล้องกับความจริงทางสังคมที่ประสพอยู่ คณะสงฆ์เสียบทบาทเดิมของตนเองในสังคม

๒) ปัจจัยภายในขององค์กรคณะสงฆ์ ได้แก่ ความอ่อนแอในการปกครองคณะสงฆ์และ ข้อบกพร่องบางประการของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งการบริหารที่ไร้ประสิทธิภาพ เกิดจากผู้บริหารการปกครองของคณะสงฆ์เอง และการที่ผู้ปกครองไม่มีประสิทธิภาพดีพอจึงทำให้เกิด ปัญหาในการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

ฉะนั้น ผู้นำองค์กรสงฆ์ในปัจจุบันควรดำเนินการแก้ไขปัญหาโดยการตระหนักถึงปัญหา (สัมมาสติ) เพราะทราบใดที่บุคคลากรในองค์กรคณะสงฆ์ไม่ตระหนักในปัญหาที่ประสพอยู่ย่อมไม่ ก่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาได้^{๑๑}

พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ใช้บังคับตามลำดับจนถึง พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นเวลา ๓๐ ปี เพราะใช้ มานาน สถานการณ์ต่าง ๆ แปรเปลี่ยนไป และเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและรัดกุมยิ่งขึ้นจึงได้ตรา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕^{๑๒} เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ เพื่อให้แก้ไขเพิ่มเติมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และในปัจจุบันนี้ใช้พระราชบัญญัติ ๒ ฉบับ นี้เป็นหลัก จักระบบการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งดำเนินการมาด้วยดีมิได้มีความวุ่นวายหรือขัดแย้งทางการคณะ ส่วนกลางแต่อย่างใด^{๑๓}

สรุปได้ว่า บทบาทด้านการปกครอง ก็คือการดูแล การคุ้มครอง การระงับรักษาหรือการ บริหารของคณะสงฆ์ อีกนัยหนึ่ง หมายถึงการควบคุม ดูแลหมุ่คณะสงฆ์ให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มี

^{๑๑}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมเนียมกรรมกาย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๘๔.

^{๑๒}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), นิติศาสตร์แนวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๕), หน้า ๕๓.

^{๑๓}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ กงคฺปญฺโญ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพฯ มหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๔ - ๖.

ระเบียบวินัย เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของหมู่คณะสงฆ์หรือของสังคมนั้นๆ คำศัพท์ที่ใช้ในความหมายว่าการปกครอง

๒.๒.๒ บทบาทด้านการศาสนศึกษา

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันควรแก่สมณะ เป็นกิจการอย่างหนึ่งท่านดำเนินการเองโดยคณะกรรมการศึกษาของสงฆ์ไม่ได้เข้าไปดูแลเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าเกิดจากปัจจัยหลักๆอยู่ ๒ ประการคือ^{๑๔}

๑) ปัจจัยภายนอกคณะสงฆ์

คณะสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงจึงส่งผลกระทบต่อ ซึ่งปัจจัยภายนอกองค์กรสามารถพิจารณาได้ ดังนี้

๑.๑) การเปลี่ยนแปลงทางบริบททางสังคมไทย ความเจริญแบบตะวันตกนั้น ได้นำสถาบันต่างๆแบบใหม่เข้ามารับเอาบทบาทเดิมของวัดไปดำเนินการเอง ให้การศึกษาจากวัดไม่ได้ ได้รับความนิยม

๑.๒) การที่รัฐไม่ประสบความสำเร็จ

๑.๓) ประเพณีสำคัญของสังคมไทย คือ ประเพณีที่วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียน การบวชเรียนของคนในสังคมไทย ชาวบ้านชนบทยังคงมองเห็นอยู่

๒) ปัจจัยภายในคณะสงฆ์

๒.๑) ในด้านผู้รับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาคณะสงฆ์ มี

(๑) ด้านทัศนคติของผู้จัดการศึกษาคณะสงฆ์ คือ การมองจุดมุ่งหมายของการศึกษาไม่ตรงกัน

(๒) คุณสมบัติของผู้จัดการศึกษาของสงฆ์ วุฒิและคุณวุฒินับว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญของผู้จัดการศึกษาของสงฆ์

๒.๒) ด้านผู้รับการศึกษา ผู้ที่ตกหล่นจากระบบการศึกษาของรัฐ ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่ขาดโอกาสทางการศึกษา

^{๑๔} จำเื่อง วุฒิจันทร์ และคณะ, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖), หน้า ๓๘๗.

๒.๒.๓ บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์หมายถึง การศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน ซึ่งเป็นบทบาทเดิมของวัดและพระสงฆ์ในอดีต^{๕๕} กล่าวได้ว่าในอดีต วัดเป็นศูนย์กลางชุมชนและทำหน้าที่ในการให้การศึกษากับทุกคนในปัจจุบันระบบการศึกษาของประเทศเปลี่ยนไป เขาเวชนต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ เพื่อศึกษาหา^{๕๖} ความรู้ด้วยตนเองในระยะเวลาที่เปลี่ยนระบบการเรียนนี้จึงทำให้ระบบโรงเรียนที่พระสงฆ์ คือวัด และคณะสงฆ์

การศึกษาสงเคราะห์ เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ แม้ยังมีได้มีระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการนี้ แต่ในทางปฏิบัติที่พระสงฆ์หรือพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งได้ปฏิบัติอยู่ ว่าโดยลักษณะ และรูปแบบ พอแยกได้เป็น ๒ คือ^{๕๗}

๑) การศึกษาที่พระสงฆ์จัดเองเพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่การที่พระสงฆ์หรือวัด เป็นภาระจัดการศึกษาอื่น จากการศึกษาเพื่อสงเคราะห์อนุเคราะห์แก่ประชาชนหรือรวมถึง พระภิกษุสามเณร การศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการอยู่ในลักษณะและรูปแบบดังกล่าว จัดได้ถึง ๕ ประเภทคือ

๑.๑) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นตาม ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๑๗^{๕๘} อยู่ในสังกัดกรมการศาสนา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณร ได้ศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของ กระทรวงศึกษาธิการ โดยหลักสูตรวิชาสามัญศึกษาเป็นจุดยืน วิชาพระปริยัติธรรม หมวดภาษาบาลี หมวดพระธรรมวินัยและศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง ขณะนี้มีวัดต่าง ๆ จัดตั้งมากขึ้นเพราะมุ่งการ สงเคราะห์พระภิกษุสามเณรเป็นหลัก แม้จะมีวิชาทางศาสนาอยู่พอควรก็ตาม ในทางปฏิบัติ ทั้ง ผู้สอนและผู้เรียนเน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษาแทบทั้งสิ้น

๑.๒) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนประเภทนี้แต่เดิมคือ โรงเรียนราษฎร์ของวัด วัดหรือมูลนิธิของวัดจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ประชาชนเป็นหลัก

^{๕๕} คณิ่งนิตย์ จันทบุตร, สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : กลุ่มประสานงานเพื่อสังคม, ๒๕๓๒), หน้า ๕๖-๕๗.

^{๕๖} พระราชวรมุนี (ประยูรย์ ปยุตโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, อ้างแล้ว หน้า ๒.

^{๕๗} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญ โส), คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการศึกษาสงฆ์ และการพระศาสนา, อ้างแล้ว, หน้า ๑๐๑.

^{๕๘} ชำเลียง วุฒิจันทร์ และคณะ, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กฎกระทรวง กฏ มหาเถรสมาคม, อ้างแล้ว, หน้า ๓๓๑.

บางแห่งมีเฉพาะนักเรียนชาย - หญิง บางแห่งมีพระภิกษุสามเณรรวมอยู่ด้วย แต่แยกห้องเรียนได้ โอนมาเป็นโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๓๒ มีทั้งระดับอนุบาล ประถม และมัธยม ขณะนี้มี ๕๒ โรงเรียน และอยู่ในสังกัดสำนักคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

๑.๓) โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ เป็นโรงเรียนอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จัดตั้งตามพระราชประสงค์และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ ขณะนี้ที่ทราบชัด มีวัดดำเนินการอยู่ ๒ แห่ง คือ โรงเรียนวัดศรีจันทร์ จังหวัดสมุทรปราการ และโรงเรียนวัดบึงเหล็ก จังหวัดนครพนม

๑.๔) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดจัดตั้งขึ้นเพื่อให้การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีแก่เด็กและเยาวชน สอนเฉพาะวันอาทิตย์จัดตั้งตามระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. ๒๕๓๔^{๑๙} และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา มีวัดต่าง ๆ จัดตั้งศูนย์อบรมพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จำนวนมาก

๑.๕) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด จัดตั้งขึ้นเพื่ออบรมเด็กเล็กก่อนวัยเรียนนักเรียนมีทั้ง ชาย - หญิง วัดจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด พ.ศ. ๒๕๓๖ และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา มีวัดต่าง ๆ จัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดจำนวนมาก

ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ยังมีจัดในนามกรมการพัฒนาชุมชนและกระทรวงสาธารณสุขอีกส่วนหนึ่งด้วย

โรงเรียนและศูนย์อบรมทั้ง ๕ แห่งนี้ ควรจัดเป็นการศึกษาสงเคราะห์โดยแท้เพราะให้ลักษณะโดยประการทั้งปวง

๒) จัดเฉพาะช่วยเหลือเกื้อกูล หมายถึง การที่วัดหรือคณะสงฆ์หรือพระภิกษุช่วยเหลือเกื้อกูลแก่การศึกษาอื่นจากการศาสนศึกษา หรือช่วยเหลือเกื้อกูลแก่สถาบันการศึกษาหรือบุคคลกำลังศึกษาโดยประการที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และเป็นไปโดยชอบและเหมาะสมซึ่งพอแยกได้เป็น ๓ ลักษณะ^{๒๐}

๒.๑) การช่วยเหลือพัฒนาสถาบันการศึกษา

๒.๒) การช่วยเหลือในส่วนอุปถัมภ์การศึกษา

^{๑๙}มานพ พลไพรินทร์, คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดชุติมาการพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๒๓๖.

^{๒๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕ - ๓๖.

๒.๓) การช่วยเหลือเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษา

ในการช่วยเหลือทั้ง ๓ ลักษณะนี้ อาจจัดหาทุนช่วยเหลือเป็นครั้งคราวหรือช่วยรวมงานช่วยเหลือ หรืออาจตั้งกองทุน หรือมูลนิธิเพื่อการนี้ได้ เฉพาะการจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์นักเรียน หรือบุคคลผู้กำลังศึกษานั้น มหาเถรสมาคมได้มีประกาศและข้อบัญญัติเรื่องการจัดตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนไว้โดยตรง ซึ่งจะแยกกว้างไว้ส่วนหนึ่ง

๒.๒.๔ บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนาพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า^{๒๐} แพร่หลายออกไปน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อทำให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสมเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกฝ่ายที่จะต้องดำเนินการร่วมกันให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่มีการปฏิบัติแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันในแต่ประเทศไทย วัดและพระสงฆ์มีลักษณะดำเนินการเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และประเพณีไทย เกิดจากนักวัตถุนิยมไม่ยอมนับถือศาสนา การจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตตามวิธีที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ. ๒๕๒๘ และการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และภคุหัสดีในรูปแบบอื่น ๆ รวมถึงการฝึกอบรมระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ เช่น การทำกิจวัตรประจำวัน การฝึกอบรม การปฏิบัติ ศาสนกิจของภคุหัสดี^{๒๑}

บทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมในปัจจุบัน อาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑) พระธรรมจาริก คือ พระสงฆ์ไทยที่เสียสละและสมัครใจเดินทางไปปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาในท้องที่ต่าง ๆ ที่มีชาวเขาอาศัยอยู่ ทั้งนี้เนื่องจากในระยะที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันยังมีชาวเขาและชาวไทยกว่า ๕๐๐,๐๐๐ คน ซึ่งอาศัยอยู่ตามป่าลึกบนภูเขาในท้องถิ่นทุรกันดารตามชายแดนภาคเหนือ และภาคต่าง ๆ ของประเทศ ห่างไกลจากการคมนาคมยากลำบากแก่การไปมาหาสู่ได้ทั่วถึง คนเหล่านี้จึงห่างไกลพระศาสนา ส่วนใหญ่นับถือภูตผีปีศาจ ไม่รู้จักคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โคนพระธรรมจาริกในคน

^{๒๐} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, อ้างแล้ว, หน้า ๑๓๓.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

กลุ่มนี้^{๒๓} มีผลทำให้ชาวเขาแต่ละเผ่า หันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แสดงตนเป็นพุทธมามกะ และส่งบุตรหลานเข้ารับบวชอุปสมบทเป็นจำนวนมากและได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน ทั้งฝ่ายปริยัติธรรมและสามัญศึกษา และได้เดินทางเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามภูมิลำเนาอันเป็นแผ่นดินของตนต่อไป

๒) พระธรรมทูต คือพระภิกษุที่มีความรู้ในทางพระพุทธศาสนาพอสมควรที่จะดำเนินการเผยแผ่ได้ แล้วเสียดล่ไปพบกับประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อหาทาง โน้มน้าวประชาชนให้เกิดความสนใจเลื่อมใสในคุณค่าแห่งศีลธรรมและพระพุทธศาสนา^{๒๔}

วัตถุประสงค์ของพระธรรมทูตมี ๔ ประการ คือ

- (๑) เพื่อเสริมสร้างศรัทธาของประชาชน ให้ยึดมั่นในพระศาสนา
- (๒) ให้ประชาชนมีศีลธรรมประจำตน
- (๓) ให้ประชาชนมีความเคารพมั่นใน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- (๔) ให้ประชาชนมีความเข้าใจดีต่อกัน ในระหว่างคนที่นับถือศาสนาต่างกัน

ลักษณะการ^{๒๕}

ในการเผยแผ่ต้องยึดหลักโอวาทของพระพุทธเจ้า ๓ อย่าง ซึ่งเป็นเป้าหมายในการพัฒนาคนคือ

- ๑) เว้นจากทุจริต คือประพฤติชั่ว ด้วยกาย วาจา ใจ
- ๒) ประกอบสุจริต คือประพฤติชอบ ด้วยกาย วาจา ใจ

^{๒๓}พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตฺต โสภ โณ), พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ รวมผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๘๕-๒๘๖.

^{๒๔}พระมหากฤษญา นันทเพชร, “ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”, วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕-๒๒.

^{๒๕}พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ), การสังคมสงเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดีจำกัด, ๒๕๓๗) หน้า ๘๘.

๓) ทำใจของตนให้หมองจางจากเครื่องเศร้าหมองใจ มีโลก โกรธ หลง^{๒๖} เป็นต้น
นอกจากนี้ผู้เผยแผ่ต้องมุ่งให้ผู้รับฟังได้รับประโยชน์ ซึ่งเป็นธัมมัสสวนานิสงส์ คือ
อานิสงส์แห่งการฟังธรรม มี ๕ อย่าง

- ๑) ผู้ฟังธรรมย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
- ๒) สิ่งใดได้ฟังแล้ว แต่ไม่เข้าใจชัด ย่อมเข้าใจสิ่งนั้นชัด
- ๓) บรรเทาความสงสัยเสียได้
- ๔) ทำความเห็นให้ถูกต้อง
- ๕) จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใส^{๒๗}

นอกจากนี้ในคํานองคํารายการเผยแผ่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๖๔ ได้
กำหนดหน้าที่ของวัดต่าง ๆ มีเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เกี่ยวกับการเผยแผ่ไว้
ดังนี้

- ๑) อบรมพระภิกษุให้มีสมณสัญญา และอบรมในเรื่องของจรรยา มารยาทตลอดถึงการ
ปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่าง ๆ
- ๒) อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย
- ๓) หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนในสิ่งที่เป็นประโยชน์
- ๔) แนะนำสั่งสอนประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ
- ๕) เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม และให้ได้ยิน ได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระ
ศาสนาโดยถูกต้อง
- ๖) หาอุบายวิธีสกัดกั้นสังฆกรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้นได้ หรือขจัดสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วให้หมด
ไป
- ๗) ขวนขวายให้ศิษย์ได้มีความรู้เรื่องศาสนาและอบรมในทางที่ดีให้มีศีลธรรม
- ๘) ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุดเพื่อประโยชน์แก่การศึกษา เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน
หรือขวนขวายจัดหาหนังสือที่เกี่ยวกับความรู้ทั่วไป ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ประวัติพระสงฆ์บ้าง
เพื่อให้ผู้มีความสนใจได้ศึกษาตามโอกาสอันควร

^{๒๖} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, นวโกวาท (ฉบับประชาชน), พิมพ์
ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย), ๒๕๔๐, หน้า ๕.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒ - ๓๓.

๕) ขวนขวายอุปการณในการเรียนการสอน สำหรับนักเรียนที่ขัดสนขี้มใช้ในการเรียน^{๒๔}
 สรุปได้ว่า การเผยแผ่ธรรม เป็นการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชน
 ทั่วไป ถ้าเป็นเจ้าอาวาสก็อาจเผยแผ่ธรรมะ โดยการอบรม สั่งสอนธรรม ให้แก่พระภิกษุสามเณร
 และพระนวกะ พุทธศาสนิกชนควบคู่กันไปด้วย การเผยแผ่ธรรมของพระสงฆ์อาจมีรูปแบบที่
 หลากหลาย เช่น การเทศน์ การอบรมประชาชน เพื่อให้เกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนาตั้งมั่นใน
 สัมมาปฏิบัติเป็นคณิศของสังคมและประเทศชาติต่อไป

๒.๒.๕ บทบาทด้านการสาธารณูปการ

คำว่า “สาธารณูปการ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายไว้ว่า การ
 ก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานของสงฆ์ เช่น โบสถ์ วิหาร เป็นต้น ส่วน “สาธารณูปการ”
 ที่นำการบริหารกิจการของสงฆ์ เริ่มนำมาใช้ครั้งแรกในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ใน
 มาตรา ๓๓ ที่จัดให้ระเบียบการบริหารคณะสงฆ์ส่วนกลางเป็นองค์การต่างๆ คือ องค์การปกครอง
 องค์การการศึกษา องค์การการเผยแผ่ องค์การสาธารณูปการ และ นอกจากนี้จะกำหนดให้มีองค์การ
 อื่นๆ เพิ่มขึ้นอีกก็ได้ เมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ จึงปรากฏมีงานด้าน
 สาธารณูปการในมาตราที่ ๓๗ โดยบัญญัติไว้ในหน้าที่เจ้าอาวาส บำรุงรักษา วัด จัดกิจการและศาสน
 สมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี^{๒๕}

แต่ในปัจจุบันบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม และระเบียบการปกครองคณะ
 สงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” ทั้งองค์การสาธารณูปการและการสาธารณูปการการมี
 ความหมายในการรวมกิจการคณะสงฆ์อย่างเดียวกันกล่าวคือหมายถึง

- ๑) การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน
- ๒) กิจการอันเกี่ยวกับการวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอ
 รับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้น
 เป็นพระอารามหลวง
- ๓) กิจการของวัดอื่น ๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

^{๒๔} พันโท ประสาน ทองภักดี, กฎหมายมหาชนตามแนวพุทธศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒,
 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒๓.

^{๒๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, อ้างแล้ว, หน้า
 ๑๑๗๕.

๔) การศาสนสมบัติของวัด (ศบว.)^{๑๑}

การสาธารณูปการ ใน ๔ ความหมายนี้ส่วนมากบัญญัติไว้ในหน้าที่เจ้าอาวาสมาตรา ๑๗ (๑) ว่า “บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

หน้าที่ที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม

- ๑) บำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี
- ๒) จัดกิจกรรมของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- ๓) จัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี^{๑๒}

การบำรุงรักษาวัด หมายถึง การสร้างวัด การบูรณปฏิสังขรณ์^{๑๓} การปรับปรุงตกแต่งการกำหนดแบบแปลนแผนผัง ซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำด้วยแรงเงินแรงงานและแรงความคิดอันเป็นส่วนสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุ ให้ปรากฏเป็นรูปธรรม ศาสนสถานและศาสนวัตถุของวัดวาอารามต่าง ๆ จักได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปด้วยดี ด้วยหน้าที่เจ้าอาวาสข้อนี้ การจัดการของวัด หมายถึง การจัดการของวัดตามหน้าที่ที่ผู้ปกครองวัดและหน้าที่จัดการแทนวัดในฐานะผู้แทนนิติบุคคล กิจการของวัดซึ่งหมายถึงกิจการ ๖ ประเภทคือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศาสนสงเคราะห์ ซึ่งสอดคล้องกับระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ซึ่งวิธีปฏิบัตินั้น มหาเถรสมาคมได้กำหนดขึ้น หรือที่จะกำหนดขึ้น ในกาลต่อไปหรือที่ต้องปฏิบัติตามจารีตประเพณีอันดีงาม ส่วนกิจการที่ต้องจัดการแทนวัดในฐานะผู้แทน เช่น การรับทรัพย์สิน การอรรถคดี กิจการเหล่านี้เจ้าอาวาสจะต้องจัดการให้เป็น ไปด้วยดี คือเป็น ไปโดยถูกต้องตามระเบียบแบบแผนหรือจารีตว่าด้วยการนั้นการจัดการจัดศาสนสมบัติของวัด หมายถึง การดูแลรักษา การใช้จ่าย การจัดหาทรัพย์สินของวัดที่ตนเป็นเจ้าอาวาสให้เป็นไปด้วยดี คือให้เป็น ไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง^{๑๔}

^{๑๑} ชำเลียง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๑๗๕.

^{๑๒} พระวิสุทธิภักทธรรคา (ประสิทธิ์ พุทธิมรสี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒๔.

^{๑๓} พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต, “บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน” บันทึกสัมมนาเรื่องพระพุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน, อ้างแล้ว, หน้า ๑๓๓.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

ลักษณะงานของการสาธารณูปการตามความหมายที่กล่าวมานั้น ว่าโดยลักษณะงานมีลักษณะแตกต่างกันเป็น ๓ คือ

๑) การกระทำด้วยแรงความคิดแรงงานและทุนทรัพย์รวมถึงการควบคุม ได้แก่ การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นกิจการที่ต้องทำด้วยแรงความคิด กล่าวคือการวางโครงการให้พอเหมาะกับการที่จะดำเนินการ เมื่อดำเนินการต้องใช้แรงงานและทุนทรัพย์และใช้หลักบัญชีควบคุมด้วย ใคร่ขอกล่าวถึงการวางโครงการพอให้มองเห็น ตามความข้อนี้ควรเริ่มการคิดทำแผนผังวัดให้พอเหมาะสมกับสภาพวัด เช่น ควรกำหนดที่สร้างอุโบสถ ศาลาการเปรียญ ฌายุ ซึ่งเป็นหลักของวัดไว้ที่ใด โรงเรียนพระปริยัติธรรม หอสมุดมนต์ หอระฆัง หอกลอง ถนนหนทาง สนามหญ้า และอื่น ๆ ไว้ที่ใด แล้วเขียนแผนผังวัดเป็นหลัก และเขียนแบบแปลนสิ่งที่จะสร้างตามโอกาส และสิ่งที่จะสร้างขึ้นนั้น ควรให้เป็นทรงไทยอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ หรือยึดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ขนาดใหญ่เล็กตามคาดแหล่งทุนทรัพย์ เมื่อจะก่อสร้างต้องสร้างเสนาสนะต่าง ๆ ตามแผนผังที่กำหนดไว้ และเสนาสนะที่สร้างขึ้นต้องให้เป็นไปตามแบบแปลน แม้การบูรณปฏิสังขรณ์ก็ถือแบบแปลนนี้เป็นหลักปฏิบัติ แต่ส่วนมากแผนผังวัดมักเขียนแล้วแต่คร่าวขออนุญาตสร้างวัด เมื่อเขียนแล้วต้องให้เป็นไปตามเดิม เว้นแต่มีการขยายบริเวณวัดให้กว้างกว่าเดิม

๒) การกระทำด้วยเอกสารรายงาน ได้แก่ การดำเนินการทางด้านเอกสาร เช่น การขออนุญาตสร้างวัด ขอดังวัด ขอรวมวัด ขอย้ายวัด ขอยุบเลิกวัด ขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ขอยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษา และขอยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง ปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ การขออนุญาตจัดงานวัดและการขออนุญาตเรียไร ปฏิบัติตามระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมว่าด้วยการนั้น การอื่น ๆ มีการขออนุญาตสร้างวัด เป็นต้น ปฏิบัติตามที่กำหนดในกฎกระทรวง บางเรื่องทางราชการเป็นเจ้าการ คณะสงฆ์เป็นส่วนประกอบ บางเรื่องคณะสงฆ์เป็นเจ้าการ ทางราชการเป็นเพียงส่วนประกอบ

๓) การทำโดยจัดประโยชน์ ได้แก่ การดำเนินการรักษาทรัพย์สิน ใช้จ่ายทรัพย์สินและการจัดประโยชน์ของวัด โดยตรงคือ การศาสนสมบัติเป็นงานระเอียดอ่อนต้องปฏิบัติตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง การสาธารณูปการ ใน ๓ ลักษณะนี้ บางอย่างเป็นกิจการเฉพาะในหน้าที่เจ้าอาวาสเพราะเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติโดยตรง เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการ โคนเฉพาะ การบางอย่างเจ้าอาวาสเริ่มแล้วผ่านการพิจารณาตามลำดับทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และราชอาณาจักร บางอย่างเริ่มต้นจากเจ้าคณะและหรือเจ้าหน้าที่ทางราชอาณาจักรหรือผู้มีศรัทธามุ่งช่วยการวัด และการคณะสงฆ์ บางอย่างต้องยึดระเบียบแบบแผนทางคณะสงฆ์ พอกำหนดผู้จัดการได้ดังนี้^{๓๔}

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖ - ๕๐.

- (๑) เจ้าอาวาส
- (๒) เจ้าคณะ
- (๓) เจ้าหน้าที่ทางราชอาณาจักร
- (๔) ผู้เจริญด้วยศรัทธามิ่งช่วยการวัดและการคณะสงฆ์

ทั้งนี้ ข้อมเป็นไปตามระเบียบแบบแผนว่าด้วยการนั้นการจัดการสาธารณูปการ เป็นการลงมือปฏิบัติงานสาธารณูปการตามลักษณะที่แยกกล่าว ข้อมมีวิธีปฏิบัติแตกต่างตามลักษณะงาน ส่วนการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาซึ่งเป็นหน้าที่และแนวทางของเจ้าอาวาสที่จะต้องปฏิบัติ การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาเป็นการดำเนินการเพื่อให้วัดมีฐานะสมบูรณ์ทางกฎหมาย เพื่อจะสร้างอุโบสถผูกพัทธสีมาอันเป็นความสมบูรณ์ทางพระวินัยและเป็นหลักของวัดต่อไป ซึ่งวัดที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศตั้งใหม่ เป็นเหมือนบุคคลแรกเกิดและอยู่รอด ข้อมจะค่อยเจริญเติบโตตามลำดับ วัดที่รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว เหมือนบุคคลที่เจริญเติบโตขึ้น จนบรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย การทำรายงานขอรับพระราชทานเป็นหน้าที่เจ้าอาวาส ส่วนการดำเนินการส่งเรื่องราวตามลำดับให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เป็นเจ้าการ ฝ่ายนายอำเภอและผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นเพียงผู้ให้คำปรึกษาและให้ความเห็นชอบ

๒.๒.๖ บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการอันเป็นสาธารณประโยชน์^{๑๕} เว้นที่เป็นการศึกษาสงเคราะห์ การถือกุศลกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ การถือกุศลสาธารณสมบัติ การถือกุศลประชาชนหรือสรรพสัตว์

การสาธารณสงเคราะห์ เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์^{๑๖} เช่นเดียวกับการศึกษาสงเคราะห์ ดังที่ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์บัญญัติไว้ในหน้าที่ของมหาเถรสมาคมว่า “ควบคุมและส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์” (ม.๑๕ ตรี (๓) ในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนกลางกำหนดไว้ว่า “วิธีดำเนินการสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ อันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม” (กฎ ๒๓ ข้อ ๕) และในอำนาจหน้าที่เจ้าคณะทั้งในและส่วนกลางและส่วนภูมิภาคก็กำหนดไว้ว่า “ควบคุมและ

^{๑๕} ชำเลียง วุฒิจันทร์ และคณะ, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กฎกระทรวง กฏมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบคำสั่งมหาเถรสมาคมฯ, อ้างแล้ว, หน้า ๓๓๑-๓๓๖.

^{๑๖} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ), การสังคมสงเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่, อ้างแล้ว, หน้า ๗.

ส่งเสริมการสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี” (กฎ ๒๓ ข้อ ๗ (๒) เป็นต้น โดยนัยนี้ การสาธารณสงเคราะห์ จึงเป็นกิจการของคณะสงฆ์โดยแท้^{๓๓}

ว่าด้วยลักษณะงานของการสาธารณสงเคราะห์ ที่พระสงฆ์หรือวัดวาอารามต่าง ๆ จัดทำอยู่ในปัจจุบัน แยกได้เป็น ๔ คือ

๑) การดำเนินการเอง ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์หรือพระภิกษุดำเนินการเองซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้ผลงานเป็นสาธารณประโยชน์ สาธารณสมบัติ เป็นประโยชน์แก่บุคคลทั่วไปหรือสรรพสัตว์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (หน่วย อ.ป.ต.) กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน การตั้งกองทุนสาธารณสงเคราะห์ การตั้งมูลนิธิเพื่อคนยากจนหรือช่วยคราวประสบภัยพิบัติ การกำหนดอภัยทาน และกิจการอื่น ๆ เป็นเจ้าของเองลักษณะนี้ มุ่งเอากิจการที่ทำเองหรือโครงการที่กำหนดขึ้นเอง ทั้งที่เป็นกิจการประจำหรือกิจการชั่วคราว

๒) การเกื้อกูลกิจการของผู้อื่น ได้แก่ การช่วยเหลือส่งเสริมกิจการของรัฐหรือของเอกชนหรือของผู้ใดผู้หนึ่ง ที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ กล่าวคือ คนอื่นเป็นหลัก ส่วนวัดหรือพระสงฆ์เข้าไปช่วยไม่มุ่งคูดาย เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และการอื่น การนี้มุ่งเอาเฉพาะการส่งเสริมผู้อื่น ทั้งที่เป็นกิจการประจำหรือกิจการชั่วคราว แม้การช่วยป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า หรือการช่วยป้องกันการติดโรคเอดส์ ก็นับเข้าในข้อนี้ด้วย

๓) การเกื้อกูลสาธารณสมบัติ ได้แก่ การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่นการสร้างถนนหนทาง การขุดคลอง การสร้างฌาปนสถาน การสร้างประปา การสร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า การช่วยพิทักษ์รักษาสิ่งที่เป็นสาธารณสมบัติและการอื่น ๆ ข้อนี้มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

๔) การเกื้อกูลประชาชนและสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในเวลาที่ต้องช่วยเหลือ เช่น เวลาประสบภัยพิบัติ ประสบอุบัติเหตุ ประสบภัยธรรมชาติ หรือแม้ในยามปกติ ก็ให้การสงเคราะห์ตามโอกาส เช่น สงเคราะห์คนชรา สงเคราะห์คนพิการ การจัดเขตอภัยทานในวัดหรือโดยสงเคราะห์ประการอื่น ข้อนี้มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือเกื้อกูลบุคคลหรือสรรพสัตว์ ทั้งที่เป็นการประจำหรือที่เป็นการชั่วคราว^{๓๔}

จากบทบาททั้ง ๖ ด้านที่กล่าวไว้ข้างต้นอาจจะพอสรุปได้ว่า ภารกิจและหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะ

^{๓๓}พระราชวรมนี (ประยูรค์ ปยุตฺโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, อ่างแก้ว, หน้า ๒.

^{๓๔}เรื่องเดียวกัน, ๕๗ - ๕๘.

สงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ระบุไว้ในมาตรา ๓๗ ดังนี้ (๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี (๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม (๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ (๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล นอกจากนี้ยังมีหน้าที่และหน้าที่เกินกว่าที่กล่าวไว้ตามกฎหมายข้างต้น เพราะวัดเป็นปัจจัยหลักของวิถีชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย การเป็นผู้นำทางจิตใจ เป็นผู้เผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาและยังต้องรักษาดำรงไว้ ซึ่งความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อสถาบันสงฆ์ในการพัฒนาวัดทุกด้าน จึงเป็นส่วนสำคัญที่จะผลักดันให้วัดมีความสำคัญต่อสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต

บทที่ ๓

การส่งเสริมการศึกษา

การส่งเสริมการศึกษา ของพระสังฆาธิการเป็นการหนึ่งในการพัฒนาสังคม เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประเภทหนึ่งที่สำคัญยิ่ง พระสงฆ์จึงมีบทบาทต่อการส่งเสริมการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง จะเห็นได้จากคนไทยในสมัยโบราณนิยมพาลูกหลานไปฝากไว้กับพระที่วัด เพื่อให้ลูกหลานได้มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ รวมทั้งได้รับการอบรมทางด้านศีลธรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยไปพร้อมกันจะเห็นได้จากบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการส่งเสริมการศึกษา ซึ่งเป็นบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคม อย่างเด่นชัดเพื่อประโยชน์แก่สาธารณชน^๑ ดังนั้นในบทนี้ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาดังต่อไปนี้

๓.๑ การจัดการ การควบคุมและการส่งเสริมการศึกษา

การส่งเสริมการศึกษาของพระสังฆาธิการแบ่งออกเป็น ๒ ด้านคือ ด้านการส่งเสริมการศึกษา ด้านการศาสนศึกษา และด้านการส่งเสริมการศึกษาด้านการศึกษาสงเคราะห์ ดังนี้

๓.๑.๑ การจัดการ – การควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา

การศาสนศึกษาเป็นกิจการของคณะสงฆ์ประเภทหนึ่งที่สำคัญยิ่ง ในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์” (ม.๑๕ ตรี) และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มหาเถรสมาคม ได้กำหนดวิธีการดำเนินควบคุมและส่งเสริมการศึกษาว่า “ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม” ทั้งได้กำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา.....ให้ดำเนินไปด้วยดี” แต่จนถึงขณะนี้ ยังยังมีได้วางระเบียบมหาเถรสมาคมกำหนดวิธีดำเนินการดังกล่าว มาบัดนี้ได้มีระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๑ ซึ่งลงประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์อยู่ จึงขออนุญาตเรียนเรื่องการศึกษาอย่างเป็นทางการ

^๑สถาบันพระสังฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, การดูแลรักษาและการจัดการศาสนสมบัติของวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๘), หน้า ๑ - ๓.

อิสระไม่เกี่ยวกับระเบียบอื่นซึ่งอาจมี โดยจะเรียนถวายเฉพาะที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการคณะสงฆ์และการศาสนศึกษาเป็นสำคัญ

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ หรือ การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติศาสตร์ ซึ่งเป็นหนึ่งในสี่ธรรม ๓ ของบรรพชิตและคฤหัสถ์

แต่ในปัจจุบัน พระปริยัติธรรมนั้น เรียกสั้นๆ ว่า “พระปริยัติธรรม” แต่เดิมนั้นองค์พระมหากษัตริย์ทรงดำเนิการ จนเรียกการสอบว่า “สอบในสนามหลวง” โดยอาราธนาพระมหาเถระ พระเถระเป็นแม่กองและกรรมการสอบ ปัจจุบันนี้ แม้คณะสงฆ์จะรับมาดำเนินการเองโดยตลอดแล้ว ก็คงอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ ระเบียบการจัดการศาสนศึกษายังคงเป็นไปตามจารีตที่เคยถือปฏิบัติสืบมา เพราะยังมีได้มีระเบียบมหาเถรสมาคมกำหนดวิธีการดำเนินการศาสนศึกษา การแต่งตั้งแม่กองบาลีสนามหลวงและแม่กองธรรมสนามหลวงคงเป็นไปตามจารีตเดิม

โดยหลักการ การศาสนศึกษาหรือการศึกษาพระปริยัติธรรมแบ่งออกเป็น ๒ แผนก คือ แผนกบาลี ๑ แผนกธรรม ๑ และให้มีการเรียนพระธรรมวินัยเป็นส่วนเสริม

๑) แผนกบาลี

แผนกนี้ เป็นการเรียนพระปริยัติธรรมชั้นกลางและชั้นสูงของคณะสงฆ์ ดังเช่น การศึกษาของทางราชอาณาจักรในระดับมัธยมและอุดมศึกษา โดยให้พระภิกษุสามเณรเรียน เริ่มแต่เรียนบาลีไวยากรณ์แล้วเรียนแปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทย และแปลภาษาไทยเป็นภาษาบาลี เพราะภาษาบาลีเป็นภาษาที่รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา เหตุที่พระปริยัติธรรม คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาและอื่นๆ บรรลุอยู่ในคัมภีร์ซึ่งเป็นภาษาบาลีทั้งสิ้นแม้จะแปลเป็นภาษาไทยแล้วก็แปลแบบไทยบาลี ผู้ประสงค์จะรู้อย่างถูกต้องชัดเจนทั้งภาษาบาลีมิได้ ชั้นเรียนแผนกบาลี ใช้นักธรรมเป็นองค์จำกัดสิทธิ แบ่งเป็น ๕ ชั้นคือ ชั้นบาลีไวยากรณ์, ชั้นประโยค ๑ - ๒, ชั้นประโยค ป.ธ. ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘ และ ๙ ผู้สอบได้ชั้นประโยค ป.ธ. ๓ ได้รับการทรงตั้งเป็นเปรียญ คือทรงตั้งเป็น “พระมหา” “สามเณรเปรียญ” ชั้นประโยค ๑-๒ ได้รับวุฒิบัตร ชั้นประโยค ป.ธ.๓-๘ ได้รับประกาศนียบัตรและพัทธศ ชั้นประโยค ป.ธ. ๕ ได้รับปริญญาบัตรและพัทธศ เป็นปริญญาตรีทางศาสนา และถ้าสามารถสอบชั้นประโยค ป.ธ.๕ ได้ในขณะที่เป็นสามเณร ทรงพระกรุณาโปรดให้การอุปสมบทสามเณรรูปนั้นอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ เรียกว่า “บวชนาคหลวง” ผู้สอบเปรียญธรรม ๕ ประโยค (ชั้นประโยค ป.ธ. ๕) ถ้าอยู่ในสมณเพศได้รับนิยัตินัดเท่ากับพระราชกณะชั้นสามัญผู้มีวิทฐานะชั้นประโยค ป.ธ.๓ หรือเท่ากับพระคณาจารย์เอก

๒) แผนกธรรม

แผนกนี้ เป็นการเรียนพระปริยัติธรรมขั้นพื้นฐานและชั้นกลาง ดังเช่นการศึกษาของทางราชอาณาจักรในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ให้เรียนพระธรรมวินัยที่นักปราชญ์แปลจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทยแล้วและเรียบเรียงสำเนียงให้เหมาะสม โดยหลักสูตรมี ๔ วิชา คือ วิชาวินัย ให้เรียนพระวินัยส่วนที่เป็นหลักของพระศาสนาและวิธีการเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระวินัยตามชั้นภูมิ ๑ วิชาธรรมวิภาค ให้เรียนข้อธรรมะแต่ละระดับธรรมดาจนถึงสูงสุดหนึ่ง วิชาพุทธประวัติ ให้เรียนประวัติความเป็นมาของพระพุทธเจ้าและพระสาวก ๑ วิชากระทู้ธรรม ให้เรียนการแต่งกระทู้พุทธภาษิตที่ขอให้พิสดาร อันเป็นอุปการะแก่การแสดงออก ๑ แยกโดยลักษณะของผู้เรียน ๒ คือ สำหรับพระภิกษุสามเณรโดยตรง เรียกว่า “นักธรรม” และสำหรับคฤหัสถ์ เรียกว่า “ธรรมศึกษา” จัดแบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก การศึกษาเล่าเรียนยังมีได้กำหนดเวลาโดยชัดเจน แต่การสอบวัดผล ให้จัดสอบพร้อมกันทั้งราชอาณาจักร เฉพาะนักธรรมเป็นวิทยฐานะของพระภิกษุสามเณรในระดับหนึ่ง และเป็นองค์จำกัดสิทธิแผนกบาลี ทั้งนักธรรมและธรรมศึกษา แต่ละชั้นมีประกาศนียบัตรเป็นเครื่องแสดงชั้นภูมิ

๓) การให้พระภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย

คณะสงฆ์มุ่งให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้พระปริยัติธรรมแผนกธรรมชั้นใดชั้นหนึ่ง จึงเปิดการสอบทั่วทั้งราชอาณาจักรทุกอำเภอหรืออำเภอละแห่ง จะเห็นชัดได้จากคำสั่งของมหาเถรสมาคมว่าด้วยการนี้ โดยกำหนด

(๑) ให้เจ้าอาวาสกวาดขันให้พระภิกษุที่มีพรรษาไม่ถึง ๕ และสามเณรที่ยังไม่ได้นักธรรมชั้นใดชั้นหนึ่งเรียนพระธรรมวินัย หรือให้เข้าอบรมพระธรรมวินัย ถ้าฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามชื่อว่า “ไม่ตั้งอยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสหรือประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาส” มีความผิดตามมาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ถ้าเจ้าอาวาสไม่กวาดขัน ย่อมมีความผิดฐานละเลยต่อหน้าที่

(๒) ให้เจ้าอาวาสและเจ้าคณะเจ้าสังกัดจนถึงระดับจังหวัดร่วมกันจัดการให้มีการเล่าเรียนหรืออบรมพระธรรมวินัยโดยความอำนวยความสะดวกของเจ้าคณะภาคเจ้าสังกัด โดย

๑) ให้จัดตั้งเป็น โรงเรียนนักธรรมประจำตำบล เพื่อให้มีการเรียนร่วมกัน

๒) ถ้าขัดข้องการตั้งโรงเรียน ก็ให้จัดการอบรมพระธรรมวินัยโดยอนุโลมตามหลักสูตร นักธรรมชั้นตรี

๓) กำหนดให้มีการทดสอบโดยการสอบธรรมส่วนนวกะ และออกวุฒิบัตร ทั้งนี้ เพื่อต้องการให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้พระธรรมวินัยโดยทั่วถึง ตามสมควรแก่โอกาส

๓.๑.๒ วัตถุประสงค์

การจัดการศาสนศึกษาตามรูปแบบดังกล่าว คณะสงฆ์ยังมีได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจน แต่โดยหลักสูตรและเนื้อหาแล้ว คงพอคาดได้ว่ามีวัตถุประสงค์ ๕ ประการ คือ

- ๑) เพื่อใช้รักษาคนและหมู่คณะ
- ๒) เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- ๓) เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระศาสนา
- ๔) เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา
- ๕) เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
- ๖) เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
- ๗) เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา
- ๘) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
- ๙) เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม

๓.๑.๓ นโยบายหลัก

อำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม ข้อหนึ่งว่า “รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา” (ม.๑๕ ตริ) ควรถือเป็นนโยบายหลักของการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์โดยแท้ แม้คณะกรรมการฝ่ายศาสนศึกษาของมหาเถรสมาคม จะกำหนดแนวทางและวิธีปฏิบัติการส่งเสริมการศาสนศึกษาในการต่อไป ก็ควรยึดถืออำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมข้อนี้เป็นหลัก

๓.๑.๔ ผู้จัดการ

หน้าที่เจ้าอาวาสข้อหนึ่งว่า “เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์” (ม.๑๗) ย่อมเห็นชัดว่า เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษาและวัดเป็นสถานศึกษา โดยถือสืบมาว่า วัดในกรุงเทพมหานคร เรียกว่า “สำนักเรียน.....” มีเจ้าอาวาสเป็นเจ้าสำนักเรียน ส่วนวัดในจังหวัดอื่นๆ เรียกว่า “สำนักศาสนศึกษา.....” มีเจ้าอาวาสเป็นเจ้าสำนักศาสนศึกษา ร่วมสำนักศาสนศึกษาทุกแห่งในจังหวัด เรียกว่า “สำนักเรียนคณะจังหวัด” มีเจ้าคณะจังหวัดเป็นเจ้าสำนักเรียนคณะจังหวัด และในคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส โดยตรงและให้เจ้าคณะเจ้าสังฆการีร่วมจัดด้วย (เฉพาะบางกรณี) จึงยุติได้ว่า

- ๑) เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษา ในฐานะเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา
- ๒) เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้จัดการ ในฐานะเจ้าสำนักเรียนคณะจังหวัด
- ๓) ในบางกรณีให้เจ้าคณะเจ้าสังฆการีเข้าร่วมด้วย

๓.๑.๕ การจัดการ

การศาสนศึกษา เป็นกิจการที่สำคัญยิ่งของคณะสงฆ์ เป็นหลักสำคัญในการรักษาพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา เพราะพระสงฆ์ผู้รักษาพระธรรมวินัยอย่างดี ย่อมเป็นศรีของพระศาสนา และเป็นกำลังในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยคุณธรรมของพระศาสนาและการจัดการศาสนศึกษา ควรจะมีองค์ประกอบ ๕ คือ

๑) หลักการ หมายถึง ระบบและหลักสูตรการศึกษา อันระบบและหลักสูตรการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ เป็นระบบและหลักสูตรเฉพาะเพื่อการพระศาสนา หาใช่เพื่อการอื่นไม่ มีความดีงามในตัวอย่างสมบูรณ์แบบ อาจกล่าวได้ว่า “ไม่เหมือนใครและไม่มีใครเหมือน” นับว่าเป็นหลักการอันดีงามสำหรับการคณะสงฆ์และการพระศาสนาโดยแท้

๒) วิธีการ หมายถึง วิธีดำเนินกิจการต่าง ๆ ในการศาสนศึกษา เช่น การเรียน การสอน การวัดผล การรับรองฐานะและการจัดการอื่น ๆ เพื่อให้การศาสนศึกษามีความเจริญก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพ ยังเป็นไปตามจารีตประเพณีอันดีงามแต่อดีต หากได้มีการปรับปรุงโดยกำหนดเป็นระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการนี้ ตามที่ได้กำหนดไว้ในระเบียบการปกครองของคณะสงฆ์ อาจเหมาะสมกับกาลสมัยและเป็นไปเพื่อความเจริญทุกด้านโดยแท้

๓) ปฏิบัติการ หมายถึง ผู้ปฏิบัติตามวิธีการ ได้แก่เจ้าสำนัก-ครูอาจารย์ ซึ่งเป็นแบบภาระการศาสนศึกษาอย่างแสนหนัก ควรเป็นผู้มีความหนักแน่นในพระสัทธรรม เอาภาระการศาสนศึกษาเพื่อมุ่งรักษาพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง พยายามเห็นแก่ประโยชน์ของคณะสงฆ์และพระศาสนาเป็นสำคัญ โดยมุ่งเองงานส่วนนี้เป็นเครื่องแสดงความกตัญญูต่อพระบรมศาสดาและคณะสงฆ์ ถ้าได้ดั่งนี้ จัดได้ว่าเป็นผู้ปฏิบัติขั้นดี

๔) อุปการ หมายถึง การอุปถัมภ์บำรุงการศาสนศึกษา ข้อนี้ถือเป็นหลักสำคัญการศาสนศึกษานี้ องค์พระมหากษัตริย์ทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ทรงถวายความอุปถัมภ์ด้วยงบประมาณอุดหนุน (ผ่านเจ้าหน้าที่ของรัฐ) ทรงอุปถัมภ์ด้วยการทรงตั้งเป็นเปรียญ ทรงอุปถัมภ์ด้วยการรับสามเณรผู้สอบได้ชั้นประโยค ป.ธ.๕ ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ในการอุปสมบท ทรงอุปถัมภ์เป็นนิยภัตแก่ผู้สอบเปรียญธรรม ๕ ประโยคได้ จึงนับได้ว่าเป็นพระมหากษัตริย์อย่างสูงต่อการศาสนศึกษา แต่การที่ทรงอุปถัมภ์ด้วยงบประมาณอุดหนุนผ่านทางเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นทุนอุดหนุนที่น้อยกว่าการศึกษาประเภทอื่น ไม่เพียงพอแก่การจัดการของแต่ละสำนัก แม้จะได้รับ การอุปถัมภ์จากประชาชนทั่วไปอีกก็เป็นส่วนน้อย โดยทั่วไปแล้ว ไม่เพียงพอแก่การจัดการจึงเป็นเหตุให้การจัดการศาสนศึกษาเป็นไปด้วยความลำบากในบางสำนัก

๕) สิทธิการ หมายถึง การติดตามผลงานและการควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา โดยตรง ได้แก่เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้น ดังที่จะกล่าวในการควบคุมและส่งเสริม

ข้อสังเกตเกี่ยวกับองค์ประกอบทั้ง ๕ ไว้ดังนี้ หลักการ เป็นองค์หลักเหมาะสมกับการศาสนศึกษาเป็นอย่างยิ่งแล้ว เพราะการศาสนศึกษาเป็นของคณะสงฆ์จัดโดยคณะสงฆ์เพื่อคณะสงฆ์วิธีการ ควร ได้มีการปรับปรุงให้เหมาะสม หากมีระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการนี้เป็นเครื่องรองรับ จะเป็นการดียิ่ง ปฏิบัติการ ส่วนใหญ่ยังเอาการอย่างเข้มแข็ง แต่ส่วนน้อยเริ่มอ่อนแอลง เพราะเห็นเรื่องอื่นสำคัญกว่า อุปการ เป็นองค์ประกอบสำคัญ เพราะเป็น โลหิตแห่งการประกอบกรหากทุกฝ่ายเห็นความสำคัญมากกว่าที่เป็นอยู่ก็จะเป็นผลคืออย่างยิ่ง สิทธิการ ทั้งระดับเจ้าคณะผู้ปกครองและระดับสำนักยังหละหลวมหรือห่างเหิน เพราะเหตุดังกล่าว การศาสนศึกษาจึงมีสภาพดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

ด้วยองค์ประกอบในการจัดการศาสนศึกษาดังกล่าว จะดีหรือไม่ประการใดก็ตาม แต่ด้วยน้ำใจของเจ้าสำนักเรียนและหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษาและครูอาจารย์ผู้บริหารการศาสนศึกษา ได้ช่วยแบกภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาและคณะสงฆ์มาตลอด โดยเฉพาะการจัดการศึกษาแผนกบาลี เป็นแผนกที่จัดยาก เพราะขาดแคลนครูและนักเรียนและอื่นๆแต่ผู้กตัญญูต่อพระศาสนาและคณะสงฆ์ช่วยแบกภาระอันแสนหนักมาโดยตลอดได้ เป็นเหตุให้คณะสงฆ์และพระศาสนา ได้มีผู้เจริญด้วยวิชาความรู้และชั้นการศาสนศึกษาอย่างน่าภาคภูมิใจ

อนึ่ง ขอให้ผู้รับผิดชอบต่อการพระศาสนาได้ผนึกกำลังจัดการศาสนศึกษาด้วยแรงศรัทธาและความจริงใจ ให้มีแผนกบาลีมากขึ้นตามลำดับ หากจัดแผนกบาลีไม่ไหวเพราะปริมาณเป็นเหตุขอได้จัดแผนกธรรมเพื่อผลิตนักเรียนส่งต่อให้สำนักที่มีแผนกบาลี หากแม้จะจัดแผนกธรรมไม่ไหวเพราะปริมาณเป็นเหตุ ขอได้ช่วยจัดอบรมพระธรรมวินัยแก่พระภิกษุสามเณร โดยอนุโลมตามหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี ตามคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ. ๒๕๒๘ ให้จงได้ เพื่อแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาและพระสงฆ์อย่างแท้จริง

๓.๑.๖ ผู้ควบคุมและส่งเสริม

อำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมข้อหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา.....ของคณะสงฆ์” (ม.๑๕ ตรี) จึงถือได้ว่า มหาเถรสมาคมเป็นผู้บัญชาการควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ แต่ในทางปฏิบัติ เป็นผู้กำหนดแนวการปฏิบัติในการควบคุมและส่งเสริม และมีคณะกรรมการฝ่ายศาสนศึกษา ของมหาเถรสมาคม แม่กองบาลีสนามหลวงและแม่กองธรรมสนามหลวง เป็นผู้รับภาระในส่วนกลาง

อนึ่ง อำนาจเจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้น มีข้อหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา.....ให้ดำเนินไปด้วยดี” (กฎ ๒๓ ข้อ ๗,๑๐,๑๕,๒๐ และ ๒๕) เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นย่อมเป็นผู้ควบคุม

และส่งเสริมการศาสนศึกษาโดยแท้ แต่เจ้าคณะจังหวัด (เว้นเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร) ควรได้รับภาระนี้อย่างใกล้ชิดกว่าเจ้าคณะชั้นอื่น เพราะเป็นเจ้าสำนักเรียนคณะจังหวัดโดยตำแหน่ง

๓.๑.๗ การควบคุมและส่งเสริม

ความข้อนี้ เป็นหลักสำคัญในการถวายเป็นความรู้ระดับเจ้าคณะ จึงขอแยกพิจารณาเป็น ๒ ประเด็น คือ การควบคุมการศาสนศึกษา ๑ การส่งเสริมการศาสนศึกษา ๑

การควบคุมการศาสนศึกษา ได้แก่ การที่เจ้าคณะหรือผู้มีหน้าที่ เป็นภาระกำกับดูแลการศาสนศึกษาที่เจ้าอาวาสจัดขึ้น เพื่อให้เป็นไปตามระเบียบแบบแผนและมีประสิทธิภาพ ดังนี้

๑) คณะกรรมการฝ่ายศาสนศึกษา ทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนและดำเนินการเกี่ยวกับการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์และสามเณร และปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการศาสนศึกษาตามที่มหาเถรสมาคมจะมอบหมาย

๒) แม่กองบาลีสนามหลวง กำกับดูแลการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ควบคุมด้านหลักสูตรและวิธีปฏิบัติพร้อมทั้งคุณภาพ รวมถึงการสอบวัดผลและการอื่น

๓) แม่กองธรรมสนามหลวง กำกับดูแลการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ควบคุมด้านหลักสูตรและวิธีปฏิบัติพร้อมทั้งคุณภาพ รวมถึงการสอบวัดผลและการอื่น

๔) เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้น ควบคุมดูแลการศาสนศึกษาทั้ง ๒ แผนก โดย

(๑) ควบคุมเตรียมการก่อนสอบ การสอบและตรวจวัดผล

(๒) ควบคุมดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแบบแผนและประเพณีอันดีงาม

(๓) ตรวจตราเยี่ยมเยียนสำนักศาสนศึกษา

(๔) จัดอบรมครูสอนตลอดจนสาริตการสอน เพื่อให้การสอนเป็นไปตามแบบ

เดียวกัน

(๕) ดูแลเร่งรัดให้มีการเรียนการสอนนักรวมอย่างทั่วถึง อย่างน้อยสุด ให้มีการอบรมพระธรรมวินัยโดยอนุโลมตามหลักสูตรนักรวมตรี ตามคำสั่งมหาเถรสมาคม พ.ศ.๒๕๒๘

(๖) เร่งรัดให้มีการอบรมบาลีและหรือนักรวมชั้นเอกก่อนสอบ

(๗) โดยเฉพาะเจ้าคณะจังหวัดในฐานะเจ้าสำนักเรียนคณะจังหวัด ควรเร่งรัดการควบคุมดูแลแต่ละสำนักศาสนศึกษาอย่างจริงจังและโดยทั่วถึง

การส่งเสริมการศาสนศึกษา ได้แก่ การที่เจ้าคณะเป็นภาระช่วยเหลือเกื้อกูล หรืออุดหนุนจนเจ้าสำนักศาสนศึกษาที่เจ้าอาวาสจัดขึ้น เพื่อให้การศาสนศึกษาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ เจ้าคณะต้องส่งเสริมตามสมควรแก่เหตุ ดังนี้

๑) ช่วยแก้ไขปัญหาลักษณะซึ่งเกิดมีขึ้น เพราะ

๑.๑) ขาดแคลนครูสอน

- ๑.๒) ขาดแคลนครูผู้มีวิทยฐานะเหมาะสมกับชั้นที่สอน
- ๑.๓) ขาดแคลนนักเรียน
- ๑.๔) ขาดแคลนอุปกรณ์การศึกษา
- ๑.๕) ขาดแคลนทุนดำเนินการ
- ๑.๖) ขาดแคลนความอบอุ่น

- ๒) ช่วยส่งเสริมฐานะสำนักศาสนศึกษาและสำนักเรียน
- ๓) ช่วยส่งเสริมฐานะของผู้บริหารการศาสนศึกษาในทุกสำนักตามสมควร
- ๔) ช่วยแนะนำการจัดแบ่งงบประมาณอุดหนุนให้ได้รับตามสมควร
- ๕) ช่วยเกื้อกูลอุดหนุนโดยประการอื่นอันเหมาะสม
- ๖) ช่วยยกย่องเชิดชูผู้สอบเปรียญธรรมประโยคต่างๆ ได้
- ๗) ส่งเสริมให้พระเปรียญได้เป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ตามสมควร^๒

ประการสุดท้ายขอตั้งข้อสังเกตว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรมเป็นการศึกษาหลักและสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์ แต่ถูกมองข้ามจากเจ้าคณะพระสังฆาธิการหันไปสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาอื่นมากขึ้น นับเป็นการทอดทิ้งการส่งเสริมการศาสนศึกษาอย่างน่าเป็นห่วง ขอฝากเจ้าคณะทุกชั้นไว้พิจารณา

๓.๒ บทบาทการส่งเสริมการศึกษาด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ๑ การช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษา หรือสถาบัน สถานับการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษา หรือบุคคลที่กำลังศึกษา ๑ การศึกษาสงเคราะห์ เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ แม้ยังมีได้มีระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการนี้ แต่ในทางปฏิบัติที่พระสงฆ์หรือพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งได้ปฏิบัติอยู่ ว่าโดยลักษณะและรูปแบบ พอแยกได้ ๒ ประการ คือ

- ๑) การศึกษาที่พระสงฆ์จัดเองเพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูล
- ๒) จัดเฉพาะการช่วยเหลือเกื้อกูล

ข้อที่ ๑ ได้แก่ การที่พระสงฆ์หรือวัดเป็นภาระจัดการศึกษาอื่นจากการศาสนศึกษาเพื่อสงเคราะห์อนุเคราะห์แก่ประชาชนหรือรวมถึงพระภิกษุสามเณร การศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการอยู่ในลักษณะและรูปแบบดังกล่าว จัดได้ถึง ๕ ประเภทคือ

^๒พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ กงคฺปญฺโญ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๕) หน้า ๒๕-๓๔.

โรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๗ อยู่ในสังกัดกรมการศาสนา จัดตั้งขึ้นเพื่อพระภิกษุสามเณร ได้ศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ โดยหลักสูตรวิชาสามัญศึกษาเป็นจุดยืน วิชาพระปริยัติธรรม หมวดภาษาบาลี หมวดพระธรรมวินัย และศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง ขณะนี้ มีวัดต่าง ๆ จัดตั้งมากยิ่งขึ้น เพราะมุ่งการสงเคราะห์ภิกษุสามเณรเป็นหลัก แม้จะมีวิชาทางศาสนาอยู่พอสมควรก็ตาม ในทางปฏิบัติ ทั้งผู้เรียนและผู้สอน เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษาแทบทั้งสิ้น

โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนประเภทนี้ แต่เดิมคือโรงเรียนราษฎร์ของวัด วัดหรือมูลนิธิของวัดเป็นคนจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนเป็นหลัก บางแห่งมีเฉพาะนักเรียนชาย หญิง บางแห่งมีพระภิกษุสามเณรรวมอยู่ด้วยแต่แยกห้องเรียน ได้โอนมาเป็นโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๓๒ มีทั้งระดับอนุบาล ประถม และมัธยม ขณะนี้มี ๕๒ โรงเรียน และอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามตามพระราชประสงค์ เป็นโรงเรียนอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จัดตั้งตามพระราชประสงค์และบรมราชานุเคราะห์ ขณะนี้ที่ทราบชัด มีวัดดำเนินการอยู่ ๒ แห่ง คือโรงเรียนวัดศรีจันทร์ จังหวัดสมุทรปราการ และโรงเรียนวัดบึงเหล็ก จังหวัดนครพนม

ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดจัดตั้งขึ้นเพื่อให้การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน สอนเฉพาะวันอาทิตย์ จัดตั้งตามระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. ๒๕๓๔ และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา มีวัดต่าง ๆ จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จำนวนมาก

ศูนย์ฝึกอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด จัดตั้งขึ้นเพื่ออบรมเด็กเล็กก่อนวัยเรียน นักเรียนมีทั้งชาย หญิง จัดตั้งขึ้นตามระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยการจัดตั้งจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกรมการศาสนาในวัด พ.ศ.๒๕๓๗ อยู่ในสังกัดกรมการศาสนา มีวัดต่าง ๆ จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด จำนวนมาก

อนึ่ง จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ยังมีจัดในนามพัฒนาชุมชนและกระทรวงสาธารณสุขอีกส่วนหนึ่งด้วย

โรงเรียนและศูนย์ฝึกอบรมทั้ง ๕ ประเภทนี้ ควรจัดเป็นการศึกษาสงเคราะห์โดยแท้เพราะได้ลักษณะโดยประการทั้งปวง

ข้อที่ ๒ หมายถึง การที่วัดหรือคณะสงฆ์หรือพระภิกษุสามเณรช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ การศึกษาอื่นจากการศาสนาศึกษา หรือช่วยเหลือเกื้อกูลแก่สถาบันการศึกษา หรือบุคคลที่กำลัง การศึกษาโดยประการที่ขัดต่อพระธรรมวินัย และเป็นไปโดยชอบและเหมาะสม ซึ่งพอแยกออกได้ เป็น ๓ ลักษณะ คือ

- ๑) การช่วยพัฒนาสถาบันการศึกษา
- ๒) การช่วยเหลือในส่วนอุปกรณ์การศึกษา
- ๓) การช่วยเหลือเฉพาะบุคคลที่กำลังศึกษา

ในการช่วยเหลือทั้ง ๓ ประการนี้ อาจจัดหาทุนช่วยเหลือเป็นครั้งคราวหรือช่วยรวม แรงงานเหลือ หรืออาจจัดตั้งกองทุนหรือมูลนิธิเพื่อการนี้ได้ เฉพาะการจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์ นักเรียนหรือบุคคลผู้กำลังศึกษานั้น มหาเถรสมาคมได้มีประกาศและข้อบัญญัติเรื่องการจัดตั้ง กองทุนสงเคราะห์นักเรียนไว้โดยตรงซึ่งแยกกล่าวไว้ส่วนหนึ่ง

๓.๒.๑ ผู้จัดการ

หน้าที่เจ้าอาวาสในมาตรา ๓๗ (๑) ความตอนหนึ่งว่า “จัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี” การศึกษาสงเคราะห์ตามข้อที่ ๑, เป็นกิจการของวัดที่จัดเข้าในหน้าที่ของเจ้าอาวาส ในคำที่กล่าวนี้ ดังนั้น ผู้จัดการศึกษาสงเคราะห์ได้แก่เจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ ส่วนการจัดการศึกษาสงเคราะห์ตามข้อที่ ๒ ทั้งเจ้าอาวาสทั้งเจ้าคณะทุกชั้นย่อมจัดได้โดยแท้ เพราะเป็นลักษณะให้การช่วยเหลือเกื้อกูล

๓.๒.๒ การจัดการ

การจัดการศึกษาสงเคราะห์ เฉพาะที่วัดหรือคณะสงฆ์จัดการเองทั้งสิ้น ๕ ประเภทที่กล่าว มาแล้วนั้น ว่าด้วยความมุ่งหมายนั้น

โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาและโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระ ราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาได้จัดการศึกษาตาม หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กยากและเยาวชนของชาติและพระภิกษุ สามเณรส่วนหนึ่ง เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัดวาอารามอันเป็นแดนสงบและเป็นแดน แห่งศูนย์รวมทางของพระศาสนา

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายส่งเสริมให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัย เด็กก่อนวัยเรียน เพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมยังเด็ก ทั้งเป็นโอกาสให้วัดและพระสงฆ์ได้ ร่วมกันพัฒนาชาติทรัพยากรบุคคลของชาติแต่ด้วยเด็ก

การจัดการศึกษาและการจัดการอบรมทั้งหมด ๕ ประเภทนี้ นับเป็นงานที่พระสงฆ์ได้มี โอกาสช่วยพัฒนาบ้านเมือง โดยหลักพุทธธรรมของศาสนาโดยแท้ การจัดการทั้งสิ้นมีองค์ประกอบ ๕ ประการอย่างครบถ้วน และเพียบพร้อมแก่การศาสนาอื่น คือ

๑) หลักการ อันได้แก่ระบบและหลักสูตรต่าง ๆ ได้มีการจัดไว้ให้สอดคล้องกับผู้เข้าเรียนตามระเบียบว่าด้วยการนั้น ๆ อย่างครบครัน

๒) วิธีการ ได้แก่วิธีปฏิบัติ ได้วางระเบียบว่าด้วยการนั้น ๆ ไว้พอเหมาะสม

๓) ปฏิบัติการ ได้แก่ผู้ปฏิบัติงานในระดับต่าง ๆ ที่จัดไว้ตามระเบียบว่าด้วยการนั้น ๆ ทั้งมีค่าตอบแทนพอเหมาะสมกับงาน และดูเหมือนผู้ปฏิบัติงานจะมีความพร้อมอยู่มาก

๔) อุปกรณ์ ได้แก่การอุปถัมภ์ ซึ่งก็ได้รับเงินงบประมาณอุดหนุนจากหน่วยงานราชการ ที่สังกัดเพียงพอกับหน่วยงาน

๕) สิทธิการ มีการติดตามผลการปฏิบัติจากทางราชการและทางคณะสงฆ์ทุกส่วนทุกชั้นอยู่ตามสมควร

ด้วยองค์ประกอบของการทำงานมีครบและพอเหมาะแก่งานปฏิบัติของแต่ละสำนัก จึงน่าจะไม่มีปัญหา ขอให้แต่ละโรงเรียนหรือแต่ละศูนย์ได้ตั้งใจปฏิบัติงานให้เป็นไปตามระเบียบแบบแผนว่าด้วยการนั้น ๆ และให้เป็นไปโดยสุจริตยุติธรรมเป็นที่ตั้ง การศึกษาสงเคราะห์จึงจะดำเนินไปด้วยดีผู้ควบคุมและส่งเสริม

อำนาจของมหาเถรสมาคมข้อที่หนึ่ง “ควบคุมและส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ ของคณะสงฆ์” และอำนาจหน้าที่เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้น มีข้อหนึ่งว่า ให้การศึกษาสงเคราะห์ให้เป็นไปด้วยดี” และคำหนึ่ง “ชี้แจงและแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย” ดังนั้นแม้การศึกษาที่ผ่านมา แต่ละประเภทมีระเบียบของทางราชการกำหนดไว้อย่างชัดเจนทั้งการควบคุมและส่งเสริมทั้งผู้ปฏิบัติแล้วก็ตาม แต่เพราะการศึกษาดังกล่าวเป็นการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ การดำเนินการของเจ้าอาวาสเกี่ยวกับกรณี ข้อมเป็นการดำเนินการอันชอบด้วยหน้าที่ เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้น จึงต้องมีส่วนควบคุมและส่งเสริมตามสมควร ถ้าเพิกเฉยเสีย ข้อมเป็นการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ เจ้าคณะและเจ้าอาวาสที่รับเอาภาระนี้ข้อมเป็นที่สรรเสริญ เช่น การพิจารณาความดีความชอบของเจ้าคณะตำบลและเจ้าคณะอำเภอซึ่งขอเลื่อนขึ้นส่งฆาติการเป็นชั้นเอกและชั้นพิเศษ ต้องมีผลงานการศึกษาสงเคราะห์อยู่ด้วยและมากพอควร ทั้งการพิจารณาความชอบของเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ที่ขอเลื่อนขึ้นพระสังฆาติการเป็นเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ชั้นเอก ก็ต้องให้มีผลงานการศึกษาสงเคราะห์มากพอสมควร แม้เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ผู้เป็นประธานกรรมการหน่วย อ.ป.ค. ที่มีผลงานการศึกษาสงเคราะห์มากพอสมควร ข้อมได้สิทธิพิเศษในการพิจารณาแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์

๓.๒.๓ การควบคุมและส่งเสริม

การควบคุม ในการจัดตั้งเป็นไปตามระเบียบแบบแผน มีระเบียบการตามที่กำหนดในระเบียบว่าด้วยการนั้น ๆ แม้การส่งเสริมด้วยการจัดงบประมาณรัฐเพื่อช่วยการนั้น ๆ ก็เป็นไปตาม

ข้อตกลงของทางราชการ ทางราชการให้งบประมาณเพื่อการศึกษาประเภทนี้สูงกว่าการศาสนศึกษา อย่างเด่นชัด คือ ให้เพียงพอที่จะดำเนินการดูแลอีกทางหนึ่ง เพราะการศึกษาประเภทนี้เป็นคณะสงฆ์หรือการพระศาสนา เป็นกิจการของวัดตามหน้าที่ของเจ้าอาวาส ส่วนการส่งเสริมนั้น เจ้าคณะควรให้การช่วยเหลือเกื้อกูลการสถาปนาศึกษาหรือบุคคลผู้ศึกษาโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและระเบียบแบบแผนของพระสงฆ์ เช่น ช่างขนขวายในการก่อสร้างอาคารเรียนช่วยเหลืออุปกรณ์การศึกษา จัดตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถม มัธยมและอุดมศึกษา ตามหลักการ ในประกาศมหาเถรสมาคม ช่วยแก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบและพิจารณาให้กำลังใจและบำรุงขวัญเจ้าอาวาสตามควรแก่การปฏิบัติหน้าที่

ขอเรียนประการสุดท้ายว่า เจ้าคณะระดับต่าง ๆ การควบคุมและการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์เป็นรองจากการศาสนศึกษา เพราะการศาสนศึกษาเป็นการหลักของคณะสงฆ์ การศึกษาสงเคราะห์เป็นการรอง^๗

สรุปการส่งเสริมการศึกษาส่งเสริมการศึกษาเป็นการเพิ่มคนดีที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป จึงได้ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณร นักเรียน นักศึกษาและประชาชน ได้ศึกษาพระธรรมวินัยและวิชาการด้านต่าง ๆ เมื่อจบแล้วให้ทำตนเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม แก่สังคมและชาติบ้านเมือง

๓.๒.๔ การจัดตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียน

การจัดตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียน เป็นงานหนึ่งของคณะสงฆ์ จัดอยู่ในการศึกษาสงเคราะห์ เป็นงานของคณะสงฆ์ ดำเนินการโดยคณะสงฆ์ เพื่อประชาชน มีหลักเกณฑ์และวิธีการ ใช้จ่ายเงิน โดยมีการประกาศมหาเถรสมาคมและข้อบัญญัติกำหนดไว้ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗, ๒๕๒๘ และ ๒๕๓๒ ตามลำดับ ขอเรียบเรียงตามหลักเกณฑ์และวิธีการในประกาศข้อบัญญัติ ดังนี้

๑) หลักเกณฑ์การจัดตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียน

ก. ภาคทุน

(๑) ทุนภาคสามัญ คือทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษา แบ่งทุนออกเป็น ๕ ประเภท คือ

ประเภท ก ทุนละไม่ต่ำกว่า ๑๕,๐๐๐ บาท

ประเภท ข ทุนละไม่ต่ำกว่า ๑๒,๐๐๐ บาท

ประเภท ค ทุนละไม่ต่ำกว่า ๘,๐๐๐ บาท

ประเภท ง ทุนละไม่ต่ำกว่า ๖,๐๐๐ บาท

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕-๔๐.

ประเภท จ ทูละไม่ต่ำกว่า ๓,๐๐๐ บาท

(๒) ทูละภาควิสามัญ คือทูละสงเคราะห์นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา แบ่งทูละออกเป็น ๕ ประเภท คือ

ประเภท ก ทูละไม่ต่ำกว่า ๔๐,๐๐๐ บาท

ประเภท ข ทูละไม่ต่ำกว่า ๓๕,๐๐๐ บาท

ประเภท ค ทูละไม่ต่ำกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท

ประเภท ง ทูละไม่ต่ำกว่า ๒๕,๐๐๐ บาท

ประเภท จ ทูละไม่ต่ำกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท

(๓) ทูละภาควิสามัญพิเศษ คือทูละสงเคราะห์นักเรียนชั้นอุดมศึกษา แบ่งทูละออกเป็น ๕ ประเภท คือ

ประเภท ก ทูละไม่ต่ำกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท

ประเภท ข ทูละไม่ต่ำกว่า ๔๐,๐๐๐ บาท

ประเภท ค ทูละไม่ต่ำกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท

ประเภท ง ทูละไม่ต่ำกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท

ประเภท จ ทูละไม่ต่ำกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท

ข. ระดับทุน

(๑) ทูละภาควิสามัญ จัดเป็นทุนวัดอย่างเดียว

(๒) ทูละภาควิสามัญ จัดเป็นทุนระดับวัด ระดับตำบล และระดับอำเภอ

(๓) ทูละภาควิสามัญพิเศษ จัดเป็นทุนระดับวัด ระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับ

จังหวัด

๒) วิธี

ก. การจัดตั้งทุน

(๑) ห้ามมิให้กู้ยืมเงินมาตั้งทุน ไม่ว่าจะโดยประการใด

(๒) ห้ามมิให้นำเงินการกุศลหรือเงินผลประโยชน์ของวัดมาตั้งทุน

(๓) ห้ามทำการเรียกรับจากคนภายนอก

(๔) ให้บอกบุญแก่ทายกทายิกาวัดนั้นหรือบุคคลที่คุ้นเคยกันและมีศรัทธาได้

ข. การบริหารทุน

เงินทุนทั้งสิ้นให้ฝากธนาคารออมสินหรือธนาคารพาณิชย์ ให้ใช้ชื่อว่า “ทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้น.....วัด.....” หรือทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้น.....วัดในเขตตำบล..... แล้วแต่กรณี

ให้มีคณะกรรมการบริหารทุนคณะหนึ่ง เรียกชื่อว่าคณะกรรมการบริหารทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้น.....วัด.....” หรือทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้น.....วัดในเขตตำบล.....เป็นต้น แล้วแต่กรณี กรรมการบริหารทุน อยู่ในตำแหน่งคราวละ ๒ ปี และอาจได้คัดเลือกเข้าเป็นคณะกรรมการบริหารนั้นอีก

เจ้าอาวาส ให้มีกรรมการ ๕-๗ คน มีเจ้าอาวาสเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง กรรมการนอกนั้น เจ้าอาวาสเป็นผู้คัดเลือก

ระดับตำบล มีเจ้าคณะตำบลเป็นประธานกรรมการ โดยตำแหน่ง เจ้าอาวาสทุกวัดในเขตตำบลนั้นเป็นกรรมการ โดยตำแหน่ง และเจ้าคณะตำบลคัดเลือกคฤหัสถ์ในตำบลนั้นเข้าร่วมเป็นกรรมการอีกไม่เกิน ๓ คน

ระดับอำเภอ มีเจ้าคณะอำเภอเป็นประธานกรรมการ โดยตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลทุกวัดในเขตอำเภอนั้นเป็นกรรมการ โดยตำแหน่ง และเจ้าคณะอำเภอคัดเลือกคฤหัสถ์ในตำบลนั้นเข้าร่วมเป็นกรรมการอีกไม่เกิน ๓ คน

ระดับจังหวัด มีเจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานกรรมการ โดยตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอทุกวัดในเขตอำเภอนั้นเป็นกรรมการ โดยตำแหน่ง และเจ้าคณะจังหวัดคัดเลือกคฤหัสถ์ในตำบลนั้นเข้าร่วมเป็นกรรมการอีกไม่เกิน ๓ คน

คณะกรรมการมีหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามข้อบัญญัติ

ค. การใช้จ่ายทุน

ให้นำดอกผลของทุนมาใช้จ่ายสงเคราะห์นักเรียนเป็นรายปี ๆ ละ ๑ ครั้ง โดยกำหนดจำนวนเงิน ดังนี้

ระดับชั้นประถมศึกษา	ไม่ต่ำกว่า ๓๐๐ บาท	และไม่เกิน ๕๐๐ บาท
ระดับชั้นมัธยมศึกษา	ไม่ต่ำกว่า ๕๐๐ บาท	และไม่เกิน ๘๐๐ บาท
ระดับชั้นอุดมศึกษา	ไม่ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ บาท	

ง. ผู้ควรรับทุน

นักเรียน โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในวัด หรือ ใกล้วัดนั้น หรือ
นักเรียน โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในตำบลหรือใกล้อำเภอนั้น หรือ
นักเรียน โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในจังหวัดนั้น

ต้องเป็นผู้ประพฤติดีและผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์

เกณฑ์พิจารณา ๑-๒-๓ ควรพิจารณาตามลำดับ

จ. การเก็บรักษาเงิน

โดยปกติให้นำเงินมาฝากธนาคารทั้งหมด แต่ให้โอกาสเก็บเงินไว้ดังนี้

ระดับชั้นประถมศึกษา

ไม่เกิน ๕๐๐ บาท

ระดับชั้นมัธยมศึกษาและระดับชั้นอุดมศึกษา ไม่เกิน ๑๐๐๐ บาท^๔

กล่าวโดยสรุป บทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาของพระสังฆาธิการ ย่อมมีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชน มีบทบาทต่อการส่งเสริมการศึกษาให้ชุมชนนั้น ๆ ให้มีชีวิตความเป็นอยู่ได้อย่างมีความสุข ซึ่งเป็นที่มาของแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ

๑) การพัฒนาด้านศีลธรรม คือการอบรมสั่งสอนประชาชนให้เป็นคนดีมีศีลธรรม ให้มีศรัทธาในการสร้างบุญสร้างกุศลในบุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อจกปฏิบัติธรรมเป็นไปเพื่อความหลุดพ้นในที่สุด

๒) การพัฒนาการศึกษาและคุณภาพชีวิต ทำให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข

๓) การพัฒนาด้านสังคมสงเคราะห์ เช่น บทบาทสังคมสงเคราะห์ประชาชนทางด้านวัตถุ ได้แก่การให้ที่พักอาศัยแก่ผู้มาปฏิบัติธรรมรักษาศีลในวัด การให้ประชาชนเช่าที่ดินของวัดในราคาถูกเพื่อปลูกที่พักอาศัย

๔) การพัฒนาชุมชน พระสังฆาธิการมีฐานะเป็นผู้นำทางด้านศีลธรรมเป็นผู้นำชุมชนวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนในด้านการศึกษาประชาชนเกิดความผูกพันใกล้ชิดกับวัดมากขึ้น เพราะว่าจะต้องปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนในสังคมซึ่งต่างต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันวัดจึงมีการพัฒนาสร้างโรงเรียน โรงพยาบาล ให้กับชุมชนเป็นต้น

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑-๔๔.

บทที่ ๔

บทบาทการส่งเสริมการศึกษา

ของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)

ในบทนี้ จะศึกษาบทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) โดยแยกศึกษาออกเป็น ๒ ด้านคือ ด้านการส่งเสริมการศึกษาด้านการศาสนศึกษา และด้านการส่งเสริมการศึกษาด้านการศึกษาสงเคราะห์ ดังนี้

๔.๑ บทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาด้านการศาสนศึกษาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ เป็นพระสงฆ์ที่เคร่งครัดในศีลาจารวัตร ประพฤติปฏิบัติในสิกขาอย่างสมบูรณ์ สมควรเป็นแบบอย่างแก่พระสงฆ์ทั่วไปได้เป็นอย่างดี เป็นผู้มีความรอบรู้ ทุ่มเทพปฏิบัติศาสนกิจเป็นอเนกประการ จนได้รับการยกย่องและได้รับเกียรติคุณจากสถาบันสงฆ์และสถาบันการศึกษาทั้งฝ่ายพุทธจักรอาณาจักร จำนวนมากมาย ผลงานและเกียรติคุณเหล่านี้ ได้ปรากฏเป็นหลักฐานปรากฏให้ทุกท่านได้ทราบโดยทั่วไปแล้ว

๔.๑.๑ ปณิธานเกี่ยวกับการส่งเสริมการศึกษา

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) สรุปลงสั้น ๆ ว่า “ถ้ามีโอกาส ควรส่งเสริมให้คนใฝ่เรียนได้เรียนหนังสือ” เหตุผลสมัยยังเป็นเด็ก ท่านอยากเรียนหนังสือก็ไม่ได้เรียน ขณะเป็นสามเณรครั้งหนึ่งเคยคิดอยากเรียนทางโลก แอบไปเรียนภาษาอังกฤษ ซึ่งสมัยนั้นเป็นภาษาต้องห้าม ปรากฏว่าปวดหัว พยายามถึง ๓ ครั้งก็ยังไม่บรรลุผล

เมื่อมีโอกาสก็อยากให้คนรุ่นหลังได้เรียนหนังสือให้สูง ๆ ขึ้นไปไม่จำกัดว่าจะจะเป็นพระหรือฆราวาส ไม่เลือกบุคคลทั้งสิ้น

สรุปได้ว่าในเรื่องความเป็นมาของหลวงพ่อบ ในแง่มุมที่น้อยคนนักจักเอ่ยถึงว่า ท่านล้มเหลวมาโดยตลอดในด้านการศึกษาเพื่อประโยชน์ตน โอกาสถูกปิดกั้นอย่างต่อเนื่องจนแล้วหนแล้ว ทว่าเมื่อวันหนึ่งมาถึง ท่านกับมิได้ปิดกั้นโอกาสคนอื่นซ้ำยังเปิดช่องทางให้ผู้ใฝ่คิดว่าโอกาสออกเดินทางไปพบความสำเร็จ โดยมีได้อัจฉริยชาเขาวชนรุ่นหลังแต่อย่างใด นี่คือตัวอย่างเจริญรอยตาม การสูญเสียโอกาสของคนหนึ่ง ส่งผลให้คนอื่นหลายผู้เดินเดินไปสู่เส้นทางแห่งดวงดาวแล้วคนเล่าดังข้อความที่ว่า

ความล้มเหลวจากงานเล็กๆ หลายครั้งนั้น หากจิตใจเราเข้มแข็งรวบรวม ความผิดพลาดต่อสู้โดยไม่ย่อท้อ ก็จะได้รับความสำเร็จใหญ่หลวงในอนาคตได้ ความล้มเหลวที่ได้รับมานั้น หากเรานำมาวิเคราะห์ว่าเป็นเพราะเหตุใด อาจจะได้ด้วย สิ่งแวดล้อม กำลังคนไม่เพียงพอ หรือเพราะศัตรูคู่แข่งนั้น ความผิดพลาดนั้นก็ เหมือนกับการซื้อความรู้สะสมบทเรียนเอาไว้ เมื่อเราทำการใหญ่ภายหน้า เอาความรู้ ความล้มเหลวนั้นมาเป็นครูก็จะพบความสำเร็จได้ อย่างน้อยเมื่อเจอปัญหาที่ทำให้เรา รอบคอบขึ้นละเอียดขึ้น ทำอะไรก็ตามขั้นตอนที่ละชั้น เป็นการคิดต่ออุปนิสัยอีกทาง หนึ่ง^๑

ท่านเป็นผู้มองเห็นคุณค่าทางการศึกษาว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้คนพัฒนาตนเอง สังคม และ ประเทศชาติได้ การศึกษาทำให้คนสามารถช่วยตนเอง ครอบครัว และชุมชนซึ่ง เป็นการเพิ่มคนดีที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป จึงได้ส่งเสริมให้ พระภิกษุสามเณร นักเรียนนักศึกษาและประชาชนได้ศึกษาพระธรรมวินัยและวิชาการด้านต่าง ๆ อย่างจริงจัง ในลำดับแรกได้ก่อตั้งโรงเรียนบาลี ต่อมาได้จัดสร้างโรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา การศึกษาผู้ใหญ่ และโรงเรียนฝึกออาชีพขึ้นในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับพระสงฆ์สามเณร ตลอดถึงเยาวชนและประชาชนในท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง แม้ในช่วงแรกๆ ของการทำงานจะเต็มไปด้วยความยากลำบากท่านก็ได้ย่อท้อ เพราะมีความมุ่งมั่นที่ต้องการให้เยาวชนได้รับการศึกษาโดยถ้วนหน้าและหวังพัฒนาท้องถิ่นให้ก้าวไกล โดยอาศัยเงินบริจาคทำบุญของประชาชน แปรกลับคืนสู่ชุมชนในรูปแบบของการส่งเสริมการศึกษา การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การสงเคราะห์ชุมชนและการก่อสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่าง ๆ ทั้งทางโลกและทางธรรม โดยเริ่มต้นภายในวัด ไร่จึงเป็นลำดับแรกก่อนแล้วจึงจะกระจายออกไปสู่ สังคมรอบนอกต่อไป^๒

นอกจากนี้ท่านยังได้สนับสนุนในด้านการศึกษาไปพร้อมๆ กันทั้งที่บ้าน วัด และ โรงเรียน โดยพิจารณาได้จากทัศนคติของท่านในบทความเรื่อง“พระกับชาวบ้าน”จากหนังสือปัญญาธิพนธ์

^๑ เทียม โชควัฒนา, สมปรารถนาแห่งชีวิตด้วยวิถีคิดแบบเจ้าสัว, (กรุงเทพมหานคร : นวนิพนธ์, ๒๕๕๐), หน้า ๓๕.

^๒ พระปลัดสามารถ ธมฺมธโร, “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐, ๖๕ หน้า.

โรงเรียนดังกล่าว โรงเรียนนี้ถือเป็นสำคัญเพราะทำให้บ้านวัดจะอยู่ต่อไปให้เกิดความรุ่งเรือง มีประสิทธิภาพจนถึงมหาวิทยาลัย หรือยิ่งกว่านั้น การเรียนการศึกษายังมีอยู่ตราบใด บ้านวัดก็จะมี ความสำคัญยิ่งอยู่ตราบนั่น”

จากแนวคิดดังกล่าวทำให้ทราบว่าตลอดระยะเวลาในการดำเนินงาน ท่านจะมุ่งเน้น ไปในเรื่องการศึกษาทั้งฝ่ายทางโลกและฝ่ายทางธรรม เช่น ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม พระปริยัติธรรมแผนกบาลี พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การก่อสร้างโรงเรียน ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ระดับอุดมศึกษา วิทยาลัยการอาชีพนครปฐม (วัดไร่ขิง) ศูนย์ การศึกษานอกโรงเรียน ตลอดจนร่วมสนับสนุนการก่อสร้างสถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และ บุคลากรทางการศึกษา เป็นต้น ซึ่งจักได้กล่าวต่อไป

๔.๑.๒ ความตั้งใจในการส่งเสริมด้านการศาสนาศึกษา

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ เป็นหนึ่งในจำนวนบุคคลที่หาได้ยาก กล่าวคือ คิดและปฏิบัติจริงๆ เริ่มจากคิดหาโอกาสให้ตนเองตั้งแต่วัยเด็ก เมื่อสูญเสียโอกาสเนื่องจากหลวงพ่อบุญมาอุปถัมภ์ โดยอ้างว่าเงินบริจาคเพื่อสร้างวัด มิใช่เพื่อให้เด็กเรียนหนังสือ ความคิดให้โอกาสผู้อื่นก็ยังคงสว่าง โฟงในใจท่านตลอดเวลา เมื่อครั้งบวชเป็นสามเณร ท่านก็คิดให้ผู้อื่น ทว่าติดขัดทุนรอน ก็ได้แต่คิด อย่างเดียว กระทั่งถึงคราวบวชเป็นพระภิกษุ พอมีเงินทองจตุปัจจัย คราวนี้ท่านไม่ลังเลหรือเสียดาย เงินทองแต่อย่างใด กลับรีบเร่งลงมือทำตามปฏิธานที่ตั้งไว้ทันที

เมื่ออายุ ๑๐ ขวบเศษ เด็กชายปัญญาผู้ถือกำเนิดแถบกลุ่มแม่น้ำท่าจีน นครชัยศรี เพิ่งเรียนจบ ชั้นประถม สมองครุ่นคิดถึงการเรียนต่อระดับมัธยม ใจแน่วแน่มุ่งมั่นจะเรียนต่อให้จงได้ เพราะมีความมั่นใจว่า “รู้อะไรไม่สู้รู้อวิชา ไปเบื้องหน้าเดิบใหญ่จะให้คุณ นกไม่มีขน คนไม่มีความรู้ขึ้นสู่ที่สูงไม่ได้” ความมุ่งมั่นมีแน่วแน่ ความขยันมีเต็มเปี่ยม สติปัญญามีพร้อมเพรียง ทว่าสิ่งที่ทำให้ทอด ถอนใจครั้งแล้วครั้งเล่า คือทุนทรัพย์

เป็นเหมือนเรือขาดพาย	แล่นไปไม่ได้
เป็นคั้งรถขาดน้ำมัน	ออกวิ่งสู่จุดหมายไม่ได้
เมื่อจำเป็นต้องใช้เงิน	จะทำอย่างไรดี

ชีวิตขมขาก เหมือนคนเดินหลงทางกลางป่าเดี่ยวดายเหลืออบตาแลหาผู้เป็นที่พึ่งก็ไม่มี แม้แต่ผู้เดียว ครั้นจะออกปากขอความช่วยเหลือจากคนในหมู่บ้าน ก็ไม่แลเห็นผู้จะเป็นแสงเทียน ส่องทาง คิดถึงมวณญาติแล้ว ครั้นจะขอพึ่งพิงพ้อแลเห็นความลำบากของพ่อแม่พี่น้อง วงศาณา

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินทปญฺโญ), ปัญญาภิพนธ์, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕๒.

ญาติที่ทำเพียงไร่นา ชีวิตอยู่กลางสวน หากอีกเท่าไรจึงจะเพียงพอ ในที่สุดเมื่อคิดและหวัง ทว่ายังไม่สมหวังเด็กชายปัญญา ก็บากหน้าเข้าหาหลวงพ่อบุญเจ้าอาวาสวัดที่อาศัยอยู่ในฐานะศิษย์วัด หวังว่าไร่นาสามารถเข้าวัดในฐานะร่วมโพธิ์ใหญ่ที่พึ่งของมวลสภุมณาจากทุกสารทิศคงเปิดโอกาสให้

เป็นที่รู้กันว่า แต่ละวัดมีเงินบริจาคของศรัทธาสาธุชนเพื่อการกุศลอยู่ประจำไม่มากก็น้อย เงินค่าเทอมเพื่อการศึกษาของตน ไม่มากเกินไบนัก ชั่วกิจนิมนต์ของพระสักสี่ห้าครั้ง ก็น่าจะพอเป็นทุนรอนได้ ทว่าคำตอบที่ได้รับ เสียแต่เหงเหงาใจเจ้าเด็กน้อยผู้อาภัพยิ่งนัก “ญาติโยมเขาไม่ได้บริจาคเงินให้เด็กเรียนหนังสือ แต่เขาบริจาคให้สร้างวัด” เรื่องราวความล้มเหลวของคนคนหนึ่ง อาจเป็นบทเรียนที่ดีสำหรับคนอื่นคนหนึ่ง หรืออีกหลายคน หากว่าเขาหรือเธอคนนั้นไม่หยุดยังปฏิธานที่แน่วแน่หากยังเพียรพยายามเพื่อเสาะหาโอกาส โชคลาภและความสำเร็จจักมาถึงสักวัน

นับตั้งแต่วันนั้น เด็กชายปัญญาจะได้ปล่อยชีวิตให้เป็นไปตามยถากรรมก็หาไม่ เมื่อหมดโอกาสเรียนต่อในระดับมัธยม เขาก็หันหน้าเข้าหาพระธรรม พยายามเพียรเขียนอ่านอักษรขอม มุ่งเรียนบาลีประโยค ป.ธ.๓ แต่ยังเป็นคฤหัสถ์ รักษาหน้าที่เด็กวัด ช่วยเหลือเณรช่วยเหลือพระมิได้ขาดคบกพร่อง กระทั่งถึง พ.ศ.๒๔๘๑ จึงเข้าร่วมกาสาวพัสดุ์และเข้าสอบประโยคบาลีสนาทมหลวงในต้น พ.ศ. ๒๔๘๕ สามเณรปัญญา มุ่งมั่นเรียนทางธรรม อดทนขยันท่อง ขยันอ่านหนังสือ เข้าอ่าน บ่ายเรียน อ่ำค่ำจุดตะเกียงน้ำมันก๊าดอ่านพระธรรม คีนไทนเดือนหงายก็อาศัยแสงจันทร์อ่านพระคัมภีร์ ทำอยู่อย่างนี้เนิ่นนานนับปี พ.ศ. ๒๔๘๒ สามเณรปัญญา เข้าสอบแปลธรรมบท ผลการสอบปรากฏว่า การดูหมิ่น การเหยียดหยาม การเยาะเย้ย การยกตนข่มท่าน การเสียดสี ประโยคต่างๆ เหล่านี้ ผู้อยู่ในอารามไซ้ว่าจะหลุดพ้นก็หาไม่ ด้วยความเป็นมนุษย์ปุถุชนยังคงครบถ้วน ชีวิตสามเณรปัญญายามนั้น เต็มไปด้วยความท้อแท้ หดหู่ อ่อนล้า สิ้นหวัง จะหันเข้าหาใคร ก็เห็นแต่แววตาดูหมิ่น จะหันหน้าเข้าปรึกษาใคร ก็ดูเหมือนว่าผู้คนรอบข้างมิยอมทำความเข้าใจด้วย คำคั้นหนึ่งขณะนอนก่ายหน้าผาก พระพุทธรูจนะจากพระไตรปิฎกหนึ่งก็แจ่มกระจ่างในห้วงคิดว่า “คนแต่เป็นที่พึ่งของตน คนอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งได้ คนที่มีตนฝึกฝนดีแล้ว ย่อมจะได้ที่พึ่งอันบุคคลอื่นหาได้ยาก” รสพระธรรมเป็นดุจ โอสถวิเศษชำระจิตใจให้สะอาดสงบจนมองเห็นแสงสว่างแห่งปัญญา ในที่สุดสามเณรปัญญาก็สลัดทิ้งเสียซึ่งความท้อแท้ อ่อนล้า ลูกชิ้นสู้ต่อไป และใน พ.ศ. ๒๔๘๓ สามเณรปัญญาก็ยังสอบตก ถึง พ.ศ. ๒๔๘๔ เปลี่ยนวันปีใหม่ของสงกรานต์เป็น ๑ มกราคม ยังผลให้กองบาลีสนาทมหลวงยกเลิกการสอบ ความพยายามที่เพียรมาตลอดปีก็กลายเป็นศูนย์อีกครั้ง เสียเวลาไปอีกปี ต้นปี พ.ศ. ๒๔๘๕ เข้าสนามสอบอีกครั้ง

หากพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ท้อแท้ ขอมพ่ายแพ้ต่อชีวิต ขอมจำนนต่อโชคชะตา เลิกล้มการเรียนกลางครันวันนี้ วัดไรจึงจะมีอนุสรณ์ให้รำลึกถึงเช่นนี้หรือไม่หนอ

ความเข้มแข็งในดวงจิตสามเณรน้อย เป็นดังพระพุทธรวงเงที่ว่า “จิตของผู้ถูกโลกธรรม ๘ ลาก ล้อมลาก ขส ล้อมขส สุข ทุกข์ นิินทา สรรเสริญ ครอบงำ ทว่ามีหวั่นไหว มิเศร้าโศก มิขุ่นมัว เยือกเย็น นี่คือความสำเร็จอันสูงสุด” ในที่สุด สามเณรปัญญา ก็ได้เป็นสามเณรเปรียญจำนวนไม่กี่รูปของจังหวัดนครปฐมความสำเร็จครั้งนี้ ให้ความเพียรพยายามเนิ่นนานถึง ๖ ปี ดังพระพุทธรวงเงบทที่ว่า “วายเมถว ปุริโส ยาว อตถสุส นิปฺปทา” เป็นคนควรพยายามจนกว่าจะประสบความสำเร็จ

สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของมนุษย์ สำเร็จอยู่ที่คนล้มเหลวอยู่ที่การกระทำธรรมะ บริสุทธบริบูรณ์ในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุคอย่างยิ่งความจริงข้อนี้พิสูจน์ให้เห็นถึงการเอาชนะธรรมชาติของมนุษย์มาได้ทุกยุคทุกสมัย

เมื่อสอบได้เป็นสามเณรเปรียญสามปณิธานแล้ว แน่แน่นอนว่าสามเณรปัญญาย่อมเกิดปีติอิ่มเอมใจ เนื่องจากความพยายามครั้งนี้ใช้เวลาเนิ่นนานถึง ๖ ปี กว่าจะสัมฤทธิ์ถึงฝั่งแห่งฝัน กระนั้นก็ตาม เมื่อตั้งใจเอาดีทางธรรมแล้ว สามเณรปัญญาก็มุ่งมั่นจะก้าวเดินต่อไป บวชเรียนเขียนอ่านจนถึงเปรียญธรรม ๖ ประโยค จึงเป็นอันยุติการศึกษาลงเพียงแค่นั้น

สมัยนั้นอุปกรณ์ประกอบการศึกษาเป็นสิ่งหาได้ยาก ครูอาจารย์เองก็มีใช้บุคลากรที่ทำได้ง่ายเหมือนสมัยนี้ การเรียนสมัยก่อนต้องจดและจำกันทีละประโยคทีละตอน ด้วยเหตุนี้เมื่อเรียนจนถึง ป.๖ ท่านจึงยุติการศึกษากันถาวรละลง

เหตุผลหนึ่ง ท่านต้องช่วยทำกิจพระศาสนา เริ่มตั้งแต่เป็นเลขานุการเจ้าอาวาส ไปจนถึงงานปกครองพระสงฆ์ เริ่มจากชั้นผู้น้อย ไปจนถึงเป็นผู้บริหารระดับเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด

เพราะมีกิจมาก เพราะมีกรณีเยอะมาก ทำเนียบเปรียญธรรม ๕ ประโยคจึงไม่มีชื่อ พระมหาปัญญา อินฺทปฺปญฺโญ ปรากฏอยู่

เมื่อบวชเป็นพระภิกษุแล้ว เมื่อมีกิจบังจำเป็นไทยธรรมที่ญาติโยมใส่ซองถวาย ท่านมหาปัญญา ก็มีได้นำไปฝากธนาคารให้ดอกผลออกงอกเงยแต่อย่างใด ท่านกลับทำในสิ่งที่บุคคลจำนวนน้อยกระทำ นั่นคือ ตั้งทุนการศึกษา

ทุนการศึกษาและทุนอื่นๆ ของมูลนิธิหลวงพ่อวัดไร่จิงมูลค่าหลายสิบล้านบาทในปัจจุบัน ได้ถือกำเนิดขึ้นแต่เมื่อสมัยพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ยังมีอายุเพียงแค่ ๒๐ ปีต้น ๆ เท่านั้น^๔

^๔พระธรรมมหาวิธานวัตร, มหาปัญญา อินฺทปฺปญฺโญ, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒๒.

๔.๑.๓ จุดยืนในการทำงานด้านส่งเสริมการศาสนาศึกษา

หลังจากที่ได้ศึกษาจบเปรียญธรรม ๖ ประโยคแล้ว ท่านจึงได้ศึกษาวิชาพิเศษครูมูล เป็นอาจารย์สอนนักเรียนและบาติในสำนักวัดกลางบางแก้ว อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ท่านเล็งเห็นว่าการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น จึงคิดพยายามหาวิถีทางเพื่อพัฒนาการศึกษาทั้งพระภิกษุสามเณรและเด็กเยาวชนไทยในท้องถิ่น ดังที่หลวงพ่อกำลังกล่าวไว้ในหนังสือที่ระลึกในการเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดไร่จิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ ความตอนหนึ่งว่า

หากมองในแบบพระก็น่าจะหามุมสงบให้มาก รู้จักพอดี จักเป็นแนวทางราบรื่นในการปฏิบัติให้ถึงจุดสงบโดยสะดวกขึ้น แต่เพราะวัดมาอยู่ในย่านชุมชนมชน พระเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในชุมชนนั้น โฉนจะนิ่งเฉยดูสบายได้อย่างไร ในเมื่อเยาวชนในสังคมมีการศึกษาน้อยไปไม่ทันความเจริญซึ่งกำลังก้าวล้ำหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง การศึกษาทำให้คนฉลาดมีปัญญารู้เหตุความเลื่อมและความเจริญ สามารถจะแก้ปัญหาชีวิตทั้งในด้านส่วนตัวและสังคม เป็นที่ปรารถนาของทุกจุด การพัฒนาจึงต้องเน้นหนักไปทางด้านการศึกษาเป็นส่วนใหญ่เพื่อให้ทุกคนฉลาด จักสามารถสร้างพลังให้คนไทยเข้มแข็งได้ ดังนั้นตึกหรืออาคารสวยหรูเป็นเพียงอุปกรณ์การศึกษาส่วนหนึ่งและให้การชื่นชมสำหรับผู้รักสวยรักงาม รักความมีระเบียบเรียบร้อย มิใช่จุดยืนอันแท้จริงของคนไทยในสังคมปัจจุบัน ดังจุดยืนที่เกิดจากการศึกษาทำคนให้เกิดความฉลาดดังที่กล่าวมาแล้ว^๕

นับว่าเป็นปณิธานอันเข้มแข็งที่จุดประกายเริ่มต้นให้หลวงพ่อมุ่งเน้นพัฒนาด้านการศึกษา ทั้งทางธรรมและทางโลกควบคู่กันมาโดยตลอด ได้ชวนช่วยจัดหาสถานที่ จัดหาบุคลากร อุปกรณ์การศึกษาต่าง ๆ ทุกอย่างด้วยความอุตสาหะ หลวงพ่อกได้ก่อตั้งสำนักเรียนพระปริยัติธรรมบาติหลายแห่ง ที่มีชื่อเสียงเป็นที่ปรากฏกระทั่งทุกวันนี้ เช่น โรงเรียนสหศึกษาบาติองค์พระปฐมเจดีย์ฯ เป็นต้น เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้มีโอกาสเรียนภาษาบาติโดยท่านเป็นอาจารย์ใหญ่ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๕ จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

^๕ วัด ไร่จิง, หนังสือที่ระลึกในการเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดไร่จิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม, (กรุงเทพมหานคร : กราฟฟิคอาร์ต, ๒๕๒๑), หน้า ๕๓.

เรื่อง ท่านก็รับสนองงานด้วยความเต็มใจ รับผิดชอบทั้งเรื่องที่พัก อาหาร ห้องน้ำ อุปกรณ์การเรียน การสอน รวมทั้งค่าตอบแทนครูผู้สอนด้วย ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาสืบต่อจนทุกวันนี้^{๒๒}

ปัจจุบันมีนักเรียนผ่านการอบรมบาลีที่สำนักวัดไร่ขิงเป็นจำนวนมาก ได้สำเร็จเปรียญ ๕ ประโยค เป็นพระมหาเปรียญ เป็นพระราชคณะ เจ้าคณะผู้ปกครองระดับสูง ๆ มากมาย

พระธรรมมหาวิธานวัตร เจ้าคณะจังหวัดสุพรรณบุรี กล่าวว่า แค่งานด้านการศึกษาชั้น เดียว คืองานอบรมบาลีก่อนสอบ ณ วัดไร่ขิง จำเดิมแต่เริ่มต้นมาเป็นเวลามากกว่า ๓๐ ปี ถือเป็นงาน ที่มีคุณประโยชน์อันใหญ่ที่พระเดชพระคุณฯ ท่านได้ทุ่มเทเสียสละและสร้างบุคลากรทาง พระพุทธศาสนาไว้มาก^{๒๓}

พระธรรมกิตติวงศ์ เจ้าคณะภาค ๑๖ วัดราชโอรสาราม กล่าวว่า การอบรมบาลีที่วัดไร่ขิง มุ่งหมายจะส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาบาลีให้ได้รับการเอาใจใส่จากพระภิกษุสามเณรและเจ้า สำนักเรียน ตลอดถึงเจ้าคณะพระสังฆาธิการ อันเป็นการถวายสักการะต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัม พุทธเจ้าประการหนึ่ง ทั้งนี้ยังเป็นการเพิ่มพูนความชำนาญแก่นักศึกษาผู้ต้องการศึกษาภาษาบาลี ด้วยอีกประการหนึ่ง ผลปรากฏว่าตั้งแต่มีการอบรมเป็นต้นมาสถิติจำนวนนักเรียนที่สอบไล่ได้เพิ่ม มากขึ้น^{๒๔}

พระวิสุทธวิงศาจารย์ อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๑๔ วัดเทพธิดาราม กล่าวว่า เมื่อไม่รู้ปริยัติ การปฏิบัติก็ดูจะไขว้เขวไปคือไม่เข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริงส่วนมากจะเป็นเช่นนั้น แต่ว่าการ ได้เรียนรู้แล้วจะทำให้เราเดินตรงทางขึ้น เมื่อเรียนปริยัติดีแล้วการปฏิบัติก็จะดีตาม การเรียนพระ บาลีนั่นก็รู้กันว่าเพื่อรักษาพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนานั้นฝากไว้ด้วยคำที่เป็นพระบาลี ถ้าเรา ไม่เรียนรู้หรือรู้ไม่จริงตามความมุ่งหมายมันก็ได้ประโยชน์น้อย โดยสรุปแล้วการศึกษาพระบาลี ก็ คือการศึกษาเรื่องศีล สมานธิ ปัญญานั้นเอง^{๒๕}

การอบรมบาลีก่อนสอบวัดไร่ขิงนั้น ได้รับคำกล่าวขวัญถึงกิตติศัพท์อันเลื่องลือไปทั่วสังฆ มณฑลไทย สถิตินักเรียนเข้าอบรมบาลีก่อนสอบ คณะสงฆ์ภาค ๑๔ ณ วัดไร่ขิง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๘ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๘ มียอดนักเรียนที่เข้ารับการอบรมทั้งสิ้น ๑๗,๗๐๕ รูป สอบได้ ๗,๕๘๘ รูป และมี

^{๒๒}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มุทิตาพจนกถา ๘๔ ปี พระอุบาลีคุณูปมาจารย์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๖ - ๑๔๗.

^{๒๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๐.

^{๒๔}พระธรรมกิตติวงศ์, อบรมบาลีก่อนสอบภาค ๑๔ ปีที่ ๒๗, (นครปฐม : สำนักงานเลขานุการกองงานอบรมบาลีก่อนสอบวัดไร่ขิง, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

^{๒๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓ - ๑๕.

นักเรียนที่ผ่านสำนักอบรมแห่งนี้แล้วสอบได้ประโยค ป.ธ.๘ รวมจำนวนถึง ๖๕ รูป^{๖๖} ซึ่งท่านกล่าวว่าตั้งแต่จัดงานอบรมบาลีมา ๓๒ ปีนี้ ได้ซึ่งงบประมาณไปราว ๗๑ ล้านบาท ทั้งนี้เพื่อต้องการส่งเสริมและให้การสนับสนุนวิชาการทั้งภาษาบาลีให้เป็นที่แพร่หลายและธำรงรักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา^{๖๗}

การที่หลวงพ่อดีจัดการอบรมบาลีก่อนสอบนี้เป็นเหตุให้บรรดานักปราชญ์ภาษาบาลีระดับเปรียญเอกไปปักหลักชุมนุมถ่ายทอดวิชาการความรู้ภาษาบาลีแก่นักศึกษามาเป็นเวลายาวนานหลายยุคหลายสมัย ส่งผลให้วัดไร่ขิงมีชื่อเสียงปรากฏขจรขยายไปทั่วทุกสารทิศจนถึงปัจจุบันนี้ ก็เพราะความมีน้ำใจ มีวิสัยทัศน์อันยาวไกลของพระเดชพระคุณหลวงพ่อดีที่จุดประกายอันสำคัญยิ่งให้แก่สำนักเรียนบาลีอื่นทั่วสังฆมณฑลถือเป็นแนวทางปฏิบัติตาม^{๖๘}

ในเรื่องนี้พระธรรมโกศาจารย์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กล่าวเปรียบไว้ว่า “ต้องถือว่าวัดไร่ขิงเป็นดั่งศิลาของการอบรมบาลีแห่งแรกในประเทศไทย”^{๖๙}

๔.๑.๗ การส่งเสริมหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.)

ใน พ.ศ. ๒๕๔๘ หลวงพ่อดีร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธ โฆส จังหวัดนครปฐม และคณะสงฆ์ ภาค ๑๔ เปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) ที่ตึกอาคารปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษามหาราชาธิณี เพื่อให้พระสังฆาธิการได้นำความรู้ไปใช้ในการบริหารและจัดการแก้ไขปัญหา ตลอดจนพัฒนาพระพุทธศาสนา ในภาค ๑๔ ซึ่งมีผู้ได้รับประกาศนียบัตร ๕๒ รูป ในวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๘

ในวันพิธีมอบประกาศนียบัตรดังกล่าว เจ้าพระคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ประธานในพิธีได้กล่าวชมเชยพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ว่าเป็นพระผู้ใหญ่ที่นำเคารพเลื่อมใส ขวนขวายในกิจการพระศาสนาเสมอ เมื่อมีงานใดท่านก็จะขวนขวายกระตือรือร้น พร้อมทั้งจะช่วยเหลือเหมือนที่ปรากฏในสถานที่นี้และทุกสถานที่ที่ผ่านมามากที่ทราบ

^{๖๖} วัดไร่ขิง, หนังสืออบรมบาลีก่อนสอบ ภาค ๑๔ ปีที่ ๓๒, (นครปฐม : สายสีการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๘๘.

^{๖๗} พระปลัดสามารด ธมฺมธโร, “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, อ่างแล้ว, หน้า ๗๔.

^{๖๘} เรื่องเดียวกัน.

^{๖๙} พระเทพโสภณ, หนังสือที่ระลึกถวายปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์หลวงพ่อดีวัดไร่ขิง, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๖๖.

กันดีทั่วประเทศ ท่านเป็นพระเถระตัวอย่างที่ทุกคนควรทำตาม อีกทั้งมีน้ำใจ เป็นที่พึ่งพาอาศัยได้
ไม่ใจแคบ พร้อมจะอยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับทุกท่าน^{๒๐}

๔.๑.๘ การสร้างอาคารปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษา มหาราชา

อาคารปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษา มหาราชาฯ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของ
พระอุโบสถ ติดกับศาลาไทยคม สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๗ สมเด็จพระญาณสังวร (เกษม)
คณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ทำการเปิดเมื่อวันอาทิตย์ที่ ๘
เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๘ อาคารหลังนี้เป็นอาคารอเนกประสงค์ ได้แก่ ใช้เป็นสถานที่อบรมนักเรียน ที่
ประชุมสงฆ์ หน่วยงานราชการและเอกชน นอกจากนี้ยังใช้เป็นสถานที่เรียน หลักสูตร
ประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์และหลักสูตรปริญญาตรี ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย^{๒๑}

๔.๑.๙ การสอนหลักสูตรธรรมศึกษา

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ได้ตระหนักถึงความสำคัญของเยาวชนใน
ประเทศชาติจึงได้ส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนรู้หลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดย
การจัดสอนธรรมศึกษาให้กับคณะครูและนักเรียน ตลอดจนผู้ที่สนใจใฝ่รู้ ซึ่งเป็นการปูพื้นฐานทาง
ธรรมที่ต้องใช้ในการดำเนินชีวิตให้เกิดขึ้นในจิตใจของเยาวชน เพื่อให้มีคุณธรรม จริยธรรม
ประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยการส่งพระภิกษุไปสอนหลักสูตรธรรมศึกษา ใน
รายวิชาเรียงความแก่กระทู้ธรรม วิชาธรรมะ วิชาพุทธะ และวิชาวินัย ที่โรงเรียนวัดไร่จิงวิทยา
โรงเรียนวัดไร่จิง (สุนทรอุทิศ) โรงเรียนรัตนโกสินทร์สมโภชบวรนิเวศศาลา โรงเรียนกาญจนา
ภิเษกวิทยาลัย และโรงเรียนภัทรนุสรณ์ ซึ่งมีผลการสอบธรรมศึกษาของโรงเรียนวัดไร่จิงวิทยา
ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๔๘ – ๒๕๕๐ ดังตารางต่อไปนี้

^{๒๐}พระปลัดสามารด ธมฺมธโร, “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอุบาลีคุณูปมา
จารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, อ่างแล้ว, หน้า ๗๔.

^{๒๑}พระราชปริยัติสุธี, อีสิตีวรรณคดี, อ่างแล้ว, หน้า ๕๕.

ตารางที่ ๔.๑ บัญชีสถิติยอดนักเรียนผู้สอบธรรมศึกษาได้ ของโรงเรียนวัดไร่จิงวิทยาปีการศึกษา

๒๕๔๗ - ๒๕๕๐

ปี พ.ศ.	ชั้นตรี		ชั้นโท		ชั้นเอก		รวม	
	สอบได้	ร้อยละ	สอบได้	ร้อยละ	สอบได้	ร้อยละ	สอบได้	ร้อยละ
๒๕๔๗	๕๒๒	๘๓.๔๔	๑๒๓	๗๓.๖๕	๓๑	๘๓.๗๘	๑,๐๗๖	๘๒.๒๐
๒๕๔๘	๖๘๕	๗๖.๗๑	๒๔๓	๕๑.๕๑	๕๒	๗๗.๖๑	๙๘๐	๖๘.๕๘
๒๕๔๙	๕๘๕	๗๖.๑๐	๘๕๓	๘๑.๐๓	๒๔๕	๕๐.๘๘	๑,๖๘๓	๘๐.๕๑
๒๕๕๐	๔๒๕	๖๒.๔๐	๒๑๑	๓๐.๗๑	๓๖๐	๕๕.๘๐	๙๙๖	๕๐.๕๖

ในเรื่องนี้โรงเรียนวัดไร่จิงวิทยา ได้รับรางวัลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ มีนักเรียนสอบได้มากเป็นลำดับที่ ๓ ในส่วนภูมิภาค จากพระพรหมมุนี แม่กองธรรมสนามหลวง เมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๘ นับว่าเป็นผลงานความภาคภูมิใจของโรงเรียนวัดไร่จิงวิทยาและทางวัดที่ส่งเสริมการเรียนธรรมศึกษาด้วย

จากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยอาศัยการศึกษาสงเคราะห์เป็นเครื่องมือโดยท่านได้สร้างอาคารเรียน สนับสนุนอุปกรณ์การศึกษา สนับสนุนการจัดตั้งศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จัดห้องเรียนหลักสูตรปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ จักรพรรดิราชวิทยาลัย จัดห้องเรียนหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จัดสร้างห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่หลวงพ่อบุญได้ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และยังใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพิ่มคุณค่าของมนุษย์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น อีกทั้งบุคคลเหล่านี้ที่ได้สำเร็จการศึกษาจากวัดไร่จิงแห่งนี้ก็ได้กระจายไปสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ และได้ทำงานในหน่วยงานต่าง ๆ เช่นกัน บางท่านเป็นผู้บริหารในระดับนโยบาย ซึ่งต่างก็ร่วมกันกระจายข้อมูล เล่าขาน บอกต่อโดยบรรยายแทรกธรรมะทางพระพุทธศาสนาในวิชาชีพของตน ก่อให้เกิดการกระจายองค์ความรู้จากวัดไร่จิงสู่ประชาชนทั่วไปอย่างไม่มีขีดจำกัด อันถือเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอีกรูปแบบหนึ่ง

๔.๑.๑๐ การสร้างศูนย์ปฏิบัติธรรม

สร้างขึ้นในเนื้อที่ดินของวัดไร่จิง จำนวน ๕ ไร่เศษ ประกอบด้วยอาคารทรงไทย ๒ ชั้น ๑ หลัง และกุฏิเล็กอีก ๑๘ หลัง เพื่อใช้เป็นที่พักและปฏิบัติธรรมของแม่ชีวัดไร่จิง ต่อมาภายหลังได้ปิดตัวเอง จึงได้ใช้เป็นที่เรียนชั่วคราวของนักเรียน “โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์” และโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยา นครปฐม (พระตำหนักสวนกุหลาบมัธยม)” นอกจากนี้ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์

(ปัญญา อินุทปญฺโณ) ได้ให้ความอนุเคราะห์ค่าน้ำ ค่าไฟ วัสดุอุปกรณ์และครุภัณฑ์ตลอดจนให้ทุนการศึกษาอีกด้วย^{๒๒}

ปัจจุบันศูนย์ปฏิบัติธรรม ได้ใช้เป็นสถานที่เรียนของ “ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก องค์การบริหารส่วนตำบลวัดไร่ขิง” เพื่อให้เด็กก่อนวัยเรียนในท้องถิ่นและตำบลใกล้เคียงได้ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้เปิดให้บริการตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นต้นมา

๔.๒ บทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาด้านการศึกษาสงเคราะห์ของ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินุทปญฺโณ)

การศึกษาสงเคราะห์เป็นการจัดการศึกษาที่มีเป้าหมายหลักเพื่อช่วยเหลือ ปกป้อง คุ้มครอง และพิทักษ์สิทธิของเด็ผู้ด้อยโอกาสให้มีโอกาสได้รับการศึกษาและการพัฒนาตนเองเท่าเทียมกับเด็กปกติทั่วไปให้มีโอกาสพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ทั้งทางด้านสุขภาพอนามัย ด้านอาชีพ ด้านความรู้ทั่วไป ด้านกฎหมาย ด้านคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม เพื่อให้มีทักษะในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งหลวงพ่อก็ได้เล็งเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาจึงได้ส่งเสริมสนับสนุนให้ความช่วยเหลือพุทธศาสนิกชนที่ยากไร้และประสบปัญหาทางการศึกษา ดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ การให้ทุนศึกษาสงเคราะห์แก่นักเรียนและนักศึกษา

สมัยที่พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินุทปญฺโณ) จำพรรษาอยู่วัดกลางบางแก้ว อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ได้ปรารถนาถึงการสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสและขาดแคลนทุนทรัพย์ จึงได้ริเริ่มให้ทุนศึกษาสงเคราะห์แก่นักเรียนและนักศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๖ เป็นต้นมา โดยในระยะเริ่มแรกได้อนุเคราะห์ทุนการศึกษาเป็นบางส่วนจำนวนไม่มากนัก ต่อมาจึงได้เพิ่มการให้ทุนศึกษาสงเคราะห์มากขึ้นตามลำดับ และถือปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่อง แหล่งที่มาของทุนการศึกษาในระยะเริ่มต้นนั้นเป็นเงินส่วนตัวที่ได้จากการเทศน์บ้าง การสวดบ้าง และการสอนหนังสือบ้าง บางครั้งก็หยิบยืมจากเพื่อนสหธรรมิกบ้าง

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๕.

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) หลักในการให้ทุนการศึกษา โดยไม่มีข้อบังคับ ไม่มีเงื่อนไข ขอให้ผู้ได้รับทุนปีกล้าขาแข็ง บินไม่ตก เลี้ยงตัวเองรอด ไม่เป็นภาระสังคมก็ใช้ได้ ไม่เสียใจด้วย ถ้าผู้รับทุนเป็นพระเรียนจบแล้วลาสิกขา เชื่อแน่ว่า “คนคิบบวชอยู่ก็เป็นประโยชน์ต่อพระศาสนา.. สึกไป ก็เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ”

พอจะสรุปได้ในเรื่องความเป็นมาของหลวงพ่อกิ่ง ในแง่มุมที่น้อยคนนักจักเอ่ยถึงว่า ท่านล้มเหลวมาโดยตลอดในด้านการศึกษาเพื่อประโยชน์ตน โอกาสถูกปิดกั้นอย่างต่อเนื่องจนแล้วจนเล่า ทว่าเมื่อวันหนึ่งมาถึง ท่านก็มิได้ปิดกั้นโอกาสคนอื่นซ้ำยังเปิดช่องทางให้ผู้ใฝ่คิดวิชาโอกาสออกเดินทางไปพบความสำเร็จ โดยมีได้อัจฉริยยาเขวชาญรุ่นหลังแต่อย่างใด นี่คือตัวอย่างเจริญรอยตาม

ฝันของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) คงจะเป็นจริงไม่ได้ หากมิได้ลงมือปฏิบัติแต่เมื่อยังเขวร้าย ปรกาศความคิดที่เป็นจุดเริ่มมาแต่ปฐมวัย และรักษาความคิดอันดีงามเอาไว้จะทำให้ปณิธานสำเร็จก็หาไม่ เบื้องหลังของความสำเร็จหลวงพ่อกิ่งท่านเล่าว่า เนื่องจากได้รับแรงสนับสนุนจากพระคุณเจ้า ๒ รูป คือ

๑) พระปลัดบุญมี แห่งวัดกลางบางแก้ว จังหวัดนครปฐม

๒) พระครูพิศาลสาธุวัตรแห่งวัดท่าพุด จังหวัดนครปฐม

ทั้ง ๒ ท่านนี้ เป็นผู้ปิดทองหลังพระ ร่วมบำเพ็ญกุศลเพื่อการศึกษาของชุมชนกับหลวงพ่อกิ่งมานาน เรียกได้ว่าเป็นแหล่งเงินกู่ปลอดคอกเบี้ยตั้งแต่ท่านยังเป็นเจ้าคุณชั้นสามัญ ตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม ขามใดขาดสนเงินทอง ท่านทั้งสองไม่เคยบ่นเคยว่า ขามใดมีเงินทอง เกิดจากการนั่งเป็นพระอุปัชฌาย์ ขามนั้นค่อยเอาไปใช้คืน ซึ่งพระสงฆ์ธรรมดา ทั้ง ๒ รูป มิได้ว่าจะไร ซ้ำยังคงช่วยเหลือสมำเสมอ ตั้งแต่บัดนั้นจนบัดนี้

ต่อมาเมื่อท่านย้ายมาเป็นเจ้าอาวาสวัดไร่จิงก็ยังมีมั่นอุคมการณ์สืบทอดเจตนารมณ์เรื่องการให้ทุนศึกษาสงเคราะห์แก่นักเรียนและนักศึกษาทุกระดับมากบ้างน้อยบ้างตามความเหมาะสม แต่ขยายการให้ทุนการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ในส่วนของพระภิกษุสามเณรก็ได้ส่งเสริมและถวายความอุปถัมภ์ทุนการศึกษาทั้งในสายพระปริยัติธรรมตั้งแต่ชั้นประโยค ๑ - ๒ ถึง ประโยค ๕ และสายสามัญตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงระดับปริญญาเอกทั้งในประเทศและต่างประเทศ ปัจจุบันมีผู้สำเร็จการศึกษาที่ได้รับทุนของวัดไร่จิงเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ท่านได้ให้เหตุผลว่า “การศึกษาเป็นสิ่งที่

จำเป็นที่สุดที่จะทำให้คนในชาติเรามีความเฉลียวฉลาด และทำให้ประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้า
ได้ดีที่สุด”^{๒๓}

การเผยแผ่เชิงรุกที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การดึงประชาชนที่ใกล้เคียงมาสนับสนุน วัดไร่
จึง ด้วยการศึกษาสงเคราะห์ กล่าวคือ พระเดชพระคุณฯ ได้สร้างอาคารเรียนและอุปกรณ์การศึกษา
ให้กับโรงเรียนต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในวัด ไร่จึง พร้อมทั้งให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนจำนวนมากเป็น
ประจำทุกปี

ทุนการศึกษาของวัดไร่จึงมีวัตถุประสงค์มอบเป็นทุนสงเคราะห์แก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา
ผู้มีผลการเรียนดี มีความประพฤติดีหรือแม้แต่ผู้ที่มีผลการเรียนพอใช้ได้ แต่มีความประพฤติดีและ
ขาดแคลนทุนทรัพย์ โดยจะมอบเป็นทุนการศึกษารายปีจนกระทั่งสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร ซึ่ง
ไม่มีข้อผูกพันแต่ประการใด เพียงขอให้เป็นคนดีของสังคม เมื่อจบแล้วจะทำงานอะไรอยู่ที่ไหนก็
ได้ หรือแม้พระสงฆ์สามเณรประสงค์จะลาสิกขาก็ไม่ว่าอะไร ขอให้เป็นคนดีทำตนให้เป็น
ประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมเป็นพอ”^{๒๔}

ในคราวหนึ่งหลวงพ่อกล่าวให้โอวาทแก่นักเรียนผู้รับทุนว่า ขอให้ตั้งใจศึกษาให้สมกับ
เจตนาปรารถนาที่ได้ตั้งไว้ เรียนให้รู้ ดูให้จำ ทำให้จริง ก็จะเกิดสิ่งที่เป็นมงคล ยามเมื่อจบการศึกษา
แล้วไม่จำเป็นที่จะต้องมาตอบแทนคุณที่วัดไร่จึงนี้ ขอเพียงแต่ว่า ขอให้เป็นผู้พลเมืองดี มีความ
ซื่อสัตย์สุจริต ช่วยเหลืองานของวัดบ้าง อยู่ใกล้วัดใดก็ช่วยเหลืองานของวัดนั้นทำได้ดังนี้ ก็ได้ชื่อว่า
ได้ทดแทนคุณของวัดแล้ว เพราะทุนที่ได้มอบให้นี้เป็นทุนของวัด การช่วยเหลือในวัดที่อยู่ใกล้ที่
ทำนุของตน ถือว่าเป็นการทดแทนพระคุณที่ถูกต้องลงตัว”^{๒๕}

๔.๒.๒ การส่งเสริมการศึกษาโดยการสร้างโรงเรียน การจ้างบุคลากร และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
กับการศึกษา

โรงเรียนวัดไร่จึง (สุนทรอุทิศ) ตั้งอยู่ในที่ดินของวัดไร่จึง เดิมเป็นโรงเรียนขนาดเล็กสอง
ชั้น สร้างด้วยไม้ ต่อมาพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ได้อนุมัติเงินของวัดจัดสร้างอาคารเรียนแบบทรง
ไทยให้ ๑ หลัง และต่อมาได้อนุมัติเงินของวัดสมทบกับงบประมาณของทางราชการ สร้างอาคาร
เรียนแบบทรงไทยเป็นตึก ๓ ชั้น ๑ หลัง และตึก ๔ ชั้น อีก ๑ หลัง นับว่าพระอุบาลีคุณูปมาจารย์
(ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ท่านเป็นผู้มองเห็นความสำคัญของการศึกษาในระดับประถมศึกษา จึงได้เริ่ม

^{๒๓} พระปลัดสามารถ ธมฺมธโร, “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอุบาลีคุณูปมา
จารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, อ่างแล้ว, หน้า ๘๐.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๑.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๒.

พัฒนาโรงเรียนวัดไร่จิง (สุนทรอุทิศ) ให้มีความเจริญไปตามลำดับ โดยให้ความอุปการะในด้านต่างๆ เช่น สมทบเงินสร้างอาคารเรียนร่วมกับภาคราชการ คืออาคารเรียนเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ รอบ อาคารอำนวยการ บ้านพักครู ห้องสุขา บ่อน้ำบาดาล ตลอดจนจัดซื้อวัสดุครุภัณฑ์ให้โรงเรียนวัดไร่จิง (สุนทรอุทิศ) เสมอมากระทั่งปัจจุบัน เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นประธานเปิดอาคารเรียนที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานนามว่า “อาคารเรียนเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ รอบ”

นับว่าท่านได้ให้การส่งเสริมการศึกษาและการพัฒนาโรงเรียนโดยใช้หลักเมตตาธรรมของพระเดชพระคุณหลวงพ่อดังกล่าวให้เยาวชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ชาวบ้านในละแวกตำบลไร่จิงและใกล้เคียงมีความสะดวกสบายในการส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียน นับว่าท่านได้สร้างคุณประโยชน์ในด้านการศึกษาเพื่อชุมชนท้องถิ่นตำบลไร่จิงเป็นอันมาก^{๒๖}

๑) การสร้างอาคารเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา “โรงเรียนวัดไร่จิงวิทยา”

โรงเรียนวัดไร่จิง ตั้งอยู่ที่ที่ดินของวัด มีเนื้อที่ ๓๗ ไร่ ๒ งาน เดิมเป็นโรงเรียนราษฎร์ชื่อว่า “โรงเรียนอนันต์สุนทรศึกษา” พระครูมงคลวิลาส (เฉย รอดอนันต์) เป็นผู้ก่อสร้างขึ้น เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ต่อมาพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ได้เริ่มปรับปรุงและพัฒนาอย่างจริงจัง โดยซื้อที่ดินและสร้างอาคารเรียนขึ้นใหม่ พร้อมเครื่องมือและอุปกรณ์การเรียนทุกอย่างรวมประมาณ ๒๘ ล้านบาท ต่อมาได้โอนให้เป็นโรงเรียนของรัฐบาล สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนวัดไร่จิงวิทยา” เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๒๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงเสด็จพระราชดำเนินมาถวายผ้าพระกฐิน และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เปิดป้ายนาม “โรงเรียนวัดไร่จิงวิทยา” เพื่อเป็นสิริมงคลต่อไป ซึ่งนำความปลาบปลื้มปีติยินดีมาสู่ชาวไร่จิงโดยทั่วกัน

นับว่าพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ในขณะนั้นดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชปัญญาภรณ์ ท่านได้เห็นความสำคัญของการศึกษาว่ามีความจำเป็นสำหรับเยาวชนทั้งในและนอกท้องถิ่น โดยเฉพาะการศึกษานอกเกณฑ์บังคับ ท่านจึงได้เปิดการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาเบื้องต้น ดังนายสุนทร สุมาลย์โรจน์ ผู้อำนวยการ โรงเรียนวัดไร่จิงวิทยา กล่าวว่

โรงเรียนวัดไร่จิงวิทยามีความโชคดีที่ได้รับความเมตตาจากพระเดชพระคุณหลวงพ่อดังกล่าวเป็นองค์อุปถัมภ์โรงเรียน หลวงพ่อดังกล่าวเห็นคุณค่าและประโยชน์ของการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง จึงให้การสนับสนุนด้านงบประมาณแก่โรงเรียนมากมาย ทำให้โรงเรียนพัฒนาไปโดยลำดับอย่างต่อเนื่อง กระทั่งปัจจุบันนี้โรงเรียนวัดไร่จิงวิทยาเป็นโรงเรียน

^{๒๖}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕.

มัธยมประจำตำบลขนาดใหญ่พิเศษที่มีจำนวนนักเรียนมากที่สุดในประเทศไทย มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองและประชาชนทั่วไป^{๒๙}

๒) การบริจาคที่ดินและการสร้างอาคารเรียน

หลวงพ่อบุญมาจารย์ในครั้งที่มีสมณศักดิ์เป็นพระปัญญาวิมลมุณี ได้มีส่วนช่วยประเทศชาติพัฒนาครู โดยให้ความร่วมมือกับกรมการฝึกหัดครูสร้างบ้านให้นักเรียนฝึกสอนพักอาศัยระหว่างฝึกสอน ตั้งอยู่ใกล้ตลาดของวัดไร่จิง เป็นอาคารเรือนไม้หลังใหญ่ชั้นเดียวชื่อว่า บ้านวิมลนาถ พร้อมทั้งแสดงพระธรรมเทศนาบ่อย ๆ จนครูใน โครงการฝึกหัดครูชนบทหน่วยวัดไร่จิงศรัทธาและเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาวัดไร่จิง โบสถ์ เสนาสนะ และช่วยงานวัดทุกประเภท ตลอดจนถึงการพัฒนาหมู่บ้านในสมัยนั้นด้วย งานฝึกหัดครูชนบทหน่วยวัดไร่จิงเป็นหน่วยฝึกสอนที่มีประสิทธิภาพที่ท่านอธิบดีบุญถิ่น อัตถากร ได้ยกย่องเป็นตัวอย่างแก่หน่วยอื่นๆ อยู่เสมอ ทั้งนี้เป็นเพราะได้รับความเมตตาจากพระเดชพระคุณหลวงพ่อบุญมาจารย์สนับสนุนส่งเสริมติดต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน

สำหรับวิทยาลัยครูนครปฐมเริ่มแรกเป็น โรงเรียนฝึกหัดครูนครปฐมมาก่อน มีเนื้อที่เพียง ๑๑ ไร่เศษ ตั้งอยู่ที่ถนนเทศบาล เป็น โรงเรียนขนาดเล็กและมีข่าวว่าจะถูกยุบ คณะครูอาจารย์ได้นำข่าวนี้ไปปรึกษา พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ซึ่งมีสมณศักดิ์เป็นพระราชปัญญาภรณ์ในขณะนั้น ท่านได้เมตตาให้ความช่วยเหลือ โดยไปขอพื้นที่ของวัดใหม่ปิ่นเกลียวซึ่งเป็นป่าช้าร้างส่วนหนึ่ง เพื่อสร้างโรงเรียนฝึกหัดครูนครปฐม ดังข้อความตอนหนึ่งที่ พระครูปรากฏการลักขณาภิบาล เจ้าคณะอำเภอกำแพงแสน เจ้าอาวาสวัดใหม่ปิ่นเกลียวกล่าวว่า

ข้าพเจ้ารู้ว่าจะต้องมีการสร้าง โรงเรียนฝึกหัดครูในพื้นที่ของวัด ข้าพเจ้ามาอยู่ได้ไม่ถึงเดือน สมัยนั้นที่บริเวณวัดนี้เป็นป่าช้าฝังศพ ไร่ มากมายและเป็นป่ารกทึบ ไม่มีใครที่จะเดินเข้าไป ต่อมา ก็เริ่มงานสร้างโรงเรียนฝึกหัดครู ในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ มอบที่วัดใหม่ปิ่นเกลียวให้สร้างโรงเรียนฝึกหัดครูครั้งแรก เนื้อที่ ๕๘ ไร่ ๒ งานเศษ มอบให้สภาการศึกษาไทยอีก ๖๒ ไร่ ที่บึงใหญ่อีก ๓๐ ไร่ ภายหลังสภาการศึกษาคืนที่ให้วัด วัดได้มอบที่ดินให้โรงเรียนฝึกหัดครูทั้งหมด ที่ดินนี้เดิมเป็นของท่านเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ มหาโกษาธิบดี (จำ บุนนาค) ถวายวัดไว้ สมัยมานุระณะปฏิบัติสังฆกรรมองค์พระปฐมเจดีย์

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖.

รวมที่ดินที่วัดมอบให้โรงเรียนฝึกหัดครูเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมในปัจจุบัน
จำนวน ๑๔๐ ไร่ ๒ งานเศษ^{๒๔}

โรงเรียนฝึกหัดครูนครปฐม จึงได้ย้ายมาตั้งที่แห่งใหม่ตรงข้ามวัดใหม่ปิ่นเกลีศวรเริ่ม
ก่อสร้างเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๑๑ และได้รับการสถาปนาให้เป็นวิทยาลัยครูนครปฐม เมื่อ
วันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๑๓ และต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
พระราชทานนามว่า “สถาบันราชภัฏ” แทนชื่อ “วิทยาลัยครู” เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ และ
ได้มีพระราชบัญญัติให้เป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๔๗ จึงนับได้
ว่าพระอุบาลีคุณูปมาจารย์เป็นบุคคลสำคัญยิ่งในการช่วยหาสถานที่ก่อตั้งวิทยาลัยครูนครปฐมอัน
เป็นรากฐานให้สถาบันแห่งนี้ได้เติบโตจนกระทั่งถึงทุกวันนี้

นอกจากนี้ หลวงพ่อพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ยังได้เมตตาให้คำขวัญแก่วิทยาลัยครูนครปฐม
เป็นภาษาบาลีว่า “ปัญญา โลกสมิ ปชฺโชโต” แปลว่า ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก ซึ่งทางมหาวิทยา
ลัยราชภัฏนครปฐมได้ใช้เป็น คติธรรมประจำสถาบันมาจนกระทั่งทุกวันนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิวัต กลิ่นงาม อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม กล่าวว่าพระ
เดชพระคุณเป็นกำลังสำคัญอย่างยิ่งที่สนับสนุนการจัดตั้งวิทยาลัยครูนครปฐม ซึ่งปัจจุบันได้ยก
ฐานะเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม พวกเราชาวราชภัฏนครปฐม จะไม่ลืมความเมตตาของท่าน
ที่มีต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม และจะอยู่ในความทรงจำของพวกเราตลอดไป^{๒๕}

๓) การสร้างวิทยาลัยการอาชีพนครปฐม (วัดไร่ขิง)

วิทยาลัยการอาชีพนครปฐม (วัดไร่ขิง) เดิมชื่อศูนย์ฝึกวิชาชีพนครปฐม (วัดไร่ขิง) โดย
พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ได้อนุญาตให้ใช้ที่ดินของวัดจำนวน ๒๐ ไร่เศษ เพื่อ
เป็นศูนย์ฝึกวิชาชีพ ๑ ในจำนวน ๑๓ ศูนย์ที่ได้จัดตั้งขึ้นตามเขตการศึกษาต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย ซึ่ง
เป็นการศึกษา ๑ นั้นได้จัดตั้งขึ้นที่วัดไร่ขิง ศูนย์ฝึกวิชาชีพนครปฐม (วัดไร่ขิง) ปัจจุบันได้ยกฐานะ
ขึ้นเป็นวิทยาลัยการอาชีพ มีจุดมุ่งหมายที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ทางด้านวิชาการและวิชาชีพที่
เหมาะสมกับวัย ความสนใจและความถนัดของแต่ละบุคคล และยังให้การสนับสนุนงบประมาณแก่
วิทยาลัยในทุกๆ ด้าน แต่เนื่องจากในครั้งแรกที่ก่อตั้งนั้น เป็นการจัดการศึกษาร่วมมือกันระหว่าง
กรมสามัญศึกษากับกรมอาชีวศึกษา จึงส่งผลให้ไม่มีนักเรียนอยู่ในระบบ ดังนั้นเพื่อให้การบริหาร

^{๒๔}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มหิตาพจนกถา ๘๔ ปี พระอุบาลีคุณูปมา
จารย์, อ่างแก้ว, หน้า ๒๓๒ - ๒๓๓.

^{๒๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗.

จัดการศึกษาเป็นไปโดยสะดวกและมีประสิทธิภาพ หลวงพ่อได้ให้ทัศนะแก่ผู้บริหารในสมัยนั้นว่า “หากสถานศึกษาแห่งนี้ไม่มีนักเรียน นักศึกษาเป็นของตนเอง หากที่จะจัดการศึกษาด้านอาชีวศึกษาต่อไปได้ ควรที่จะปรับแนวการจัดการศึกษาใหม่โดยรับนักเรียนเป็นของตนเองและมุ่งเน้นพัฒนาความรู้วิชาช่างให้เชี่ยวชาญต่อไป”^{๑๑}

ท่านสนับสนุนวิทยาลัยการอาชีพนครปฐม (วัดไร่ขิง) โดยให้เหตุผลว่า ศูนย์ฝึกวิชาชีพแห่งนี้รู้สึจะเป็นศูนย์ที่มีสมรรถภาพอย่างยิ่ง น่าจะได้เผยแพร่วิชาให้เด็ก เยาวชนหรือผู้เข้ารับการศึกษาวิชาชีพพระยะสั้น ๆ หรือยาวก็ตามให้เขาเป็น มีความเชี่ยวชาญ มิใช่เพียงวิชาที่เท่านั้น วิชาอื่น ๆ แม้ที่ทางกรมอาชีวฯ ไม่ได้กำหนดไว้โดยตรงซึ่งไม่ขัดกับทางกรมฯ หากช่วยกันค้นคิดได้มาก ๆ จะเป็นประโยชน์กับเยาวชนที่จะเป็นคนสำคัญของประเทศชาติโดยที่ทุกคนทำได้ทุกอย่างสมกับที่เป็นศูนย์ฝึกวิชาชีพจริง ๆ ผู้ได้วิชาชีพคล่องตัวดีแล้วจะช่วยตัวเองทั้งปียชน สัมพันธชนได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันนี้ประชาชนอยู่ในประเภทเลียงไม่รู้จักโคเสียบโดยมาก อ่อนแอมีอะไรนิดอะไรหน่อยพากันร้องให้ช่วยข้นเลย ทำอย่างไรช่วยกันสร้างความมั่นคงให้เขาช่วยตัวเองให้ได้มากที่สุด”^{๑๒}

จากแนวคิดที่หลวงพ่อได้กรุณามอบให้นั้นทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาได้นำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการการศึกษาวิทยาลัยการอาชีพนครปฐม (วัดไร่ขิง) อย่างต่อเนื่องจนกระทั่งทุกวันนี้ อีกทั้งท่านยังให้การส่งเสริมกิจการของวิทยาลัยฯ ทั้งในเรื่องวัสดุ ครุภัณฑ์และทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษาโดยตลอด พวกเราชาวอาชีวศึกษาได้ฟังฟังบารมีของหลวงพ่อทั้งทางวัตถุ และคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนได้เห็นแบบอย่างที่ดีจากหลวงพ่อซึ่งท่านเป็นพระผู้ให้ พระผู้เสียสละ พระผู้เปี่ยมด้วยเมตตาธรรม และพระผู้หนุนนำให้วิทยาลัยการอาชีพนครปฐมก้าวไกลและมั่นคง ซึ่งปัจจุบันถือเป็นสถาบันแนวหน้าแห่งหนึ่งของอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม”^{๑๓}

จากที่กล่าวมาข้างต้นในเรื่องการศึกษานี้ จะเห็นได้ว่าหลวงพ่อทุ่มเทกำลังกายกำลังใจให้กับการศึกษาของพระภิกษุสงฆ์สามเณรและเยาวชนของชาติเป็นอย่างมาก ท่านต้องการยกระดับการศึกษาของคนในท้องถิ่นและสังคมประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า ท้นกับยุคสมัยและนำไปทำประโยชน์ให้กับแผ่นดินภายภาคหน้า อันจะหาพระมหาเถระที่อุทิศชีวิตทางการศึกษาเช่นนี้ได้ยากยิ่ง”^{๑๔}

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน.

^{๑๒} พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ), ปัญญานิพนธ์, อ่างแล้ว, หน้า ๑๑๕.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

๔) การบริจาคที่ดินและอุปกรณ์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา ๑

ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา ๑ ตั้งอยู่เลขที่ ๕๕/๒๗ ซอยไร่จิง ๑๖ (บ้านไร่-หมอศรี) ตำบลไร่จิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ท่านพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ได้อนุญาตให้ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา ๑ กระทรวงศึกษาธิการ ใช้ที่ดินวัดเนื้อที่ ๒๐ ไร่ ๒ งาน ๘๘ ตารางวา และทางศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา ๑ ได้ก่อสร้างอาคารเรียนเพื่อบริการแก่ผู้พิการในเขตพื้นที่รวม ๕ จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดนครปฐม จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี จังหวัดสมุทรสาคร และจังหวัดสมุทรปราการ ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา ๑ ได้เปิดให้บริการตั้งแต่วันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๕

๕) การสร้างห้องเรียนหลักสูตรปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ใน พ.ศ. ๒๕๔๕ วัดไร่จิง ได้ร่วมกับภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เปิดห้องเรียนสอนหลักสูตรปริญญาตรี ที่อาคารปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษา มหาราชินี ในรุ่นที่ ๑ นี้ มีพระสังฆาธิการในเขตภาค ๑๔ สมัครเข้ารับการศึกษาเป็นจำนวนถึง ๔๕ รูป อันเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ เจ้าคณะพระสังฆาธิการ ผู้ปกครองคณะสงฆ์เพิ่มมากขึ้น นับว่าหลวงพ่อมิมีความมุ่งมั่นทำทุกวิถีทาง โดยอุทิศทั้งแรงกายแรงใจและกำลังทรัพย์ในการสนับสนุนงบประมาณเพื่อมุ่งหมายให้ภิกษุสามเณร ได้มีแหล่งเรียนรู้และนำความรู้ไปช่วยสนองงานคณะสงฆ์ต่อไปในวันข้างหน้า

๖) การสร้างห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” (วัดไร่จิง)

ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” ตั้งอยู่เลขที่ ๕๒ หมู่ที่ ๒ ตำบลไร่จิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ด้วยกระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ได้รับพระราชทานพระราชานุญาตให้ดำเนินโครงการจัดตั้งห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวโรวาสทรงเจริญพระชนมายุครบ ๓ รอบพระนักษัตร และสนองแนวทางพระราชดำริในการส่งเสริมการศึกษาที่ทรงพระราชทาน ในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานเปิดการประชุมสมัชชาสากลว่าด้วยการศึกษาผู้ใหญ่ครั้งที่ ๔ ว่า “ร่วมกันทำให้ชาวโลกอ่านออกเขียนได้” โดยจะจัดสร้างขึ้นในพื้นที่ทุกอำเภอที่ยังไม่มีห้องสมุดประชาชน

พระธรรมมหาวิราณวัตร (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) (สมณศักดิ์ในขณะนั้น) ได้เข้ารับพระราชทานแผ่นศิลาฤกษ์ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจิมแผ่นศิลาฤกษ์แล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้พระธรรมมหาวิราณวัตร รองเจ้าคณะภาค ๑๔ เป็นประธานในการวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ ในเนื้อที่ ๗ ไร่ ๓ งาน ๓๗ ตารางวา เป็นห้องสมุดเฉลิมราชกุมารีที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ซึ่งท่านกล่าวว่า

“ชุมชนอำเภอสามพรานเป็นชุมชนขนาดใหญ่และเติบโตทุกขณะ มีหน่วยงานและสถานศึกษามาก จำเป็นต้องสร้างเพื่อรับการเพิ่มกับกลุ่มเป้าหมายในอนาคต คนทุกคนต้องแสวงหาความรู้และอ่านหนังสือตลอดชีวิต”

ห้องสมุด “เฉลิมราชกุมารี” (วัดไร่ขิง) อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ได้จัดสร้างในพื้นที่วัดไร่ขิง โดยหลวงพ่อดำได้ให้ทัศนคติว่า อาตมาเห็นว่าที่นี่มีหน่วยงานราชการหลายแห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การเอกชน ชุมชน ผู้คนทั้งในและต่างประเทศก็มากราบไหว้หลวงพ่อดำ วัดไร่ขิง ท่องเที่ยวศึกษาหาความรู้ ประกอบอาชีพที่หลากหลาย จึงต้องมีแหล่งความรู้คือ ห้องสมุดประชาชน เมื่อจัดสร้างก็ต้องให้มีความเป็นเลิศ ทุกคนจะได้ใช้ประโยชน์อย่างสูงสุดร่วมกัน^{๑๑}

ท่านมีมุมมองเกี่ยวกับห้องสมุดในแง่แหล่งศึกษาหาความรู้โดยกล่าวว่า พูดถึงห้องสมุดมีคุณค่ามากมาย ผู้ได้เข้าห้องสมุดแล้วย่อมได้รับความรู้กว้างขวางยิ่งขึ้นหลายหลากเพราะต้องได้หยิบหนังสือต่าง ๆ มาอ่านทำให้เกิดความรู้กว้างขวาง หนังสือที่ได้อ่านนั้นล้วนแต่ผู้มีความรู้คงแก่เรียนได้ค้นคว้าจากที่ต่าง ๆ ทั้งปัจจุบัน อดีตและอาจคำนึงถึงความรู้ต่าง ๆ ที่จะมาในอนาคต

ต่อมาในวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๖ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเสด็จพระราชดำเนินเป็นประธานเปิดห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อย่างเป็นทางการ ๗) การสร้างและพัฒนาสถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา

สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา เดิมครั้งแรกตั้งชื่อว่า “สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา” สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดตั้งในที่ดินของวัดไร่ขิง ซึ่งได้รับการอนุเคราะห์จากพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ในเนื้อที่ดิน ๔๕ ไร่ โดยไม่รับค่าตอบแทนใด ๆ สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ได้ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ ดำเนินการก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยและเปิดปฏิบัติการได้เมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๗ มีหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงานการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาสำหรับหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน จัดทำแผนนโยบาย แผนและแนวทางพัฒนาคู ส่งเสริมการวิจัยพัฒนานวัตกรรมและสื่อในการพัฒนาต่าง ๆ ปัจจุบันเป็นสถาบันที่ได้มาตรฐานระดับสากล

จากการประมวลกิจกรรมการสนับสนุนด้านการศาสนาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ตามที่กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้ว่า ท่านได้ให้ประโยชน์แก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร เยาวชน และผู้ที่สนใจในการศึกษาหาความรู้ได้อย่างมาก รวมถึงเป็นการเผยแผ่

^{๑๑}วัดไร่ขิง, ที่ระลึกพิธีเปิดห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี”, (กรุงเทพมหานคร : เอมีเทรตติ้ง, ๒๕๔๗), หน้า ๗๕.

พระพุทธศาสนาให้ดำรงคงอยู่คู่กับสังคมไทย จึงถือได้ว่าพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ท่านได้สร้างคุณประโยชน์เพื่อท้องถิ่นเป็นอันมาก และจากการดำเนินงานของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ดังกล่าว ยังสามารถแสดงเป็นมาตรวัดได้อย่างเที่ยงตรงว่า พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อีกวิธีหนึ่ง คือเมื่อทั่วบ้านมีการศึกษา มีสถานที่ที่จะศึกษา มีสถานศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา วิทยาลัยครู วิทยาลัยการอาชีพ ศูนย์การศึกษาพิเศษและสถาบันพัฒนาครู ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นแหล่งการเรียนรู้ของลูกหลานชาวบ้านให้ได้รับการศึกษาตามอัธยาศัย สำหรับคณะสงฆ์นอกจากจัดตั้งสำนักเรียนนันทกรรม สำนักเรียนบาลีแล้วยังให้การสนับสนุนในการอบรมบาลีก่อนสอบอีกด้วย จึงก่อให้เกิดสามัญสำนักและเกิดความผูกพันในบุญคุณที่ได้รับจากพระพุทธศาสนา ซึ่งนับเป็นวิธีการที่ชาญฉลาดของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ที่ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือ อันเป็นเทคนิควิธีการในการเป็นเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่แยบคายอย่างยิ่ง

๘) การสร้างศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสามพราน (วัดไร่จิง)

ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสามพราน (วัดไร่จิง) ตั้งอยู่เลขที่ ๕๑ หมู่ที่ ๒ ตำบลไร่จิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เดิมเป็นโรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่วัดไร่จิง โดยหลวงพ่อดีขออนุญาตจากทางราชการเปิดโรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่ประจำวัดสำหรับพระภิกษุสามเณรและบุคคลทั่วไปขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ โดยวัดเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการจ้างบุคลากรมาทำการสอน พร้อมทั้งได้จัดหาวัสดุอุปกรณ์มาประกอบการเรียนการสอนต่าง ๆ ซึ่งได้จัดการเรียนการสอนจบไปหลายรุ่นแล้ว^๕

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๗ กระทรวงศึกษาธิการมีพระราชบัญญัติการศึกษาใหม่ในเรื่องการศึกษานอกโรงเรียน หลวงพ่อดีจึงได้อนุญาตให้ใช้สถานที่บริเวณโรงครัวชั้น ๒ ของวัดเป็นที่ตั้งสำนักงานของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสามพราน (วัดไร่จิง) เพื่อเปิดโอกาสทางการศึกษา ส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาพัฒนาอาชีพ การศึกษาพัฒนาทักษะชีวิต สำหรับผู้ขาดโอกาสในการเรียนรู้เพื่อให้มีชีวิตดีขึ้น โดยหลวงพ่อดีตั้งปณิธานเกี่ยวกับการศึกษาไว้ว่า “เมื่อเราไม่ได้เรียน ก็ขอให้เด็กได้เรียน ไม่ว่าจะไปอยู่ที่ไหน ก็ต้องส่งเด็กเรียนหนังสือให้จงได้”^๖

^๕ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, มุกตภาพจนกถา ๘๔ ปีพระอุบาลีคุณูปมาจารย์, อ้างแล้ว, หน้า ๑๑๐.

^๖ พระปลัดสามารท ธรรมธโร, “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, อ้างแล้ว, หน้า ๘๒.

จากปณิธานอันแน่วแน่ของพระเดชพระคุณหลวงพ่อดีที่ได้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานสะท้อนให้เห็นการพัฒนาการศึกษาโดยเฉพาะในเรื่องการสนับสนุนงบประมาณในการจัดสร้างสถานที่เรียน การจัดสรรทุนการศึกษาแก่เด็กเยาวชน พระภิกษุ สามเณร ทุกปี ซึ่งเป็นข้อพิสูจน์ปณิธานข้างต้นที่ชัดเจนที่สุด นอกจากนี้นางวิริตา พูลสุข ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน ยังได้กล่าวถึงหลวงพ่อดีไว้ว่า หลวงพ่อดีเป็นพระสงฆ์ผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลเห็นประโยชน์ทางการศึกษา มีเมตตาต่อทุกคน โดยเฉพาะผู้ขาดโอกาสทางการศึกษา ท่านส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น ให้มีความรู้ มีประสบการณ์มากยิ่งขึ้นอันเป็นหนทางในการประกอบอาชีพที่ดีขึ้น พวกเราชาว กศน.สามพราน จะขอบันทึกและจดจำความดีงามของหลวงพ่อดีตลอดไป^{๓๑}

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐ ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสามพราน ได้ย้ายสำนักงานจากอาคารโรงครัว ชั้น ๒ ของวัดไร่จิง มาตั้งอยู่บนชั้น ๓ ของอาคารห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๕) การสร้างสถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา

สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา เดิมชื่อ “สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา” สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ.๒๕๒๕ โดยพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ใ้ค้อนุญาตให้กระทรวงศึกษาธิการใช้พื้นที่วัดไร่จิง จำนวน ๔๕ ไร่ ก่อสร้างอาคารสำนักงานสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา เพื่อใช้เป็นสถานที่พัฒนาความรู้ ทักษะความคิดและเทคนิคการบริหารงานให้กับผู้บริหารการศึกษาโดยไม่คิดค่าตอบแทนใดๆ การก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยเปิดทำการได้ เมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๒๗และท่านยังเป็นวิทยากรพิเศษอบรมสมาธิภาวนา บรรยายธรรมให้แก่ผู้เข้าอบรมของสถาบันทุกรัฐตั้งแต่เริ่มดำเนินการมาจนถึงทุกวันนี้

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๔.

ท่านกล่าวถึงสถาบันแห่งนี้ว่า “เปิดโอกาสให้มีการอบรมครูอาจารย์ทั่วประเทศตลอดปี โดยกระทรวงศึกษาธิการ อบรมผู้บริหารการศึกษาให้มีสมรรถนะควรให้เกิดทักษะ มีศักยภาพเหมาะสมเป็นผู้บริหารระดับสูงเพื่อพัฒนาเยาวชนของชาติทั่วประเทศ เป็นการประกาศถึงหลวงพ่อดาวเรืองให้แผ่กว้างในแง่ของเมตตาธรรม มิใช่เพียงรับอย่างเดียว มีการให้ด้วย เพราะเงินทองที่ญาติโยมเขาเสียสละให้วัดดาวเรืองมีผลแผ่กว้างแก่ทางราชการอันส่งผลถึงเยาวชนทั่วประเทศ เป็นการดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของประเทศชาติศาสนา”^{๓๘}

๑๐) การสร้างโรงเรียนวัดดาวเรืองวิทยา

โรงเรียนวัดดาวเรืองวิทยา ตั้งอยู่ที่ดินของวัดดาวเรือง บนเนื้อที่ ๓๗ ไร่ ๒ งาน เดิมเป็นโรงเรียนราษฎร์ชื่อว่า “โรงเรียนอเนกคุณการศึกษา” พระครูมงคลวิลาส (เฉย รอดถนันท) เป็นผู้ก่อสร้างขึ้น ต่อมาพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ได้เริ่มปรับปรุงและพัฒนาอย่างจริงจัง โดยซื้อที่ดินและสร้างอาคารเรียนขึ้นใหม่ ต่อมาได้โอนเป็นโรงเรียนของรัฐบาลสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนวัดดาวเรืองวิทยา”

วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นประธานเปิดอาคารเรียนหลังแรกของโรงเรียนวัดดาวเรืองวิทยา^{๓๙}

๑๑) การสร้างโรงเรียนวัดดาวเรือง (สุนทรอุทิศ)

โรงเรียนวัดดาวเรือง (สุนทรอุทิศ) ตั้งอยู่ที่ดินของวัดดาวเรือง เดิมเป็นโรงเรียนขนาดเล็กสองชั้นสร้างด้วยไม้ ต่อมาพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ได้อนุมัติเงินของวัดจัดสร้างอาคารเรียนแบบทรงไทยให้ ๑ หลัง และต่อมาได้อนุมัติเงินของวัดสมทบกับงบประมาณของทางราชการ สร้างอาคารเรียนแบบทรงไทยเป็นตึก ๓ ชั้น ๑ หลัง และตึก ๔ ชั้น อีก ๑ หลัง

วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นประธานเปิดอาคารเรียนที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานนามว่า “อาคารเรียนเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ รอบ”^{๔๐}

๑๒) การสร้างศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสามพราน (วัดดาวเรือง)

ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสามพราน (วัดดาวเรือง) สำนักงานบริหารการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา

^{๓๘} พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ), ปัญญานิพนธ์, อ้างแล้ว, หน้า ๒๕๕.

^{๓๙} พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ), งานเทศกาลนมัสกาลปิดทองหลวงพ่อดาวเรือง ๒๕๕๐, (วัดดาวเรือง : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามดา, ๒๕๕๐), หน้า ๗๕.

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน.

บทที่ ๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

๕.๑ บทสรุป

จากผลการศึกษาเรื่อง “ศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการส่งเสริมการศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)” พบว่าวัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยซึ่งเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชนตลอดมาตั้งแต่สมัยโบราณ จัดเป็นสถานที่ซึ่งให้ความอนุเคราะห์ในด้านต่าง ๆ ก่อให้เกิดความรู้สึกรักศรัทธาต่อพระสงฆ์ในการให้คำแนะนำปรึกษาในหลาย ๆ ด้าน เช่น ในด้านการศึกษา พระสงฆ์จะทำการอบรมสั่งสอน แนะนำโดยอาศัยความรู้ทางโลกและทางธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ดังนั้น พระสงฆ์จึงมีบทบาทต่อการส่งเสริมการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง จะเห็นได้จากคนไทยในสมัยโบราณนิยมพาลูกหลานไปฝากไว้กับพระที่วัด เพื่อให้ลูกหลานได้มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ รวมทั้งได้รับการอบรมทางด้านศีลธรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยไปพร้อมกันจะเห็นได้จากบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการส่งเสริมการศึกษา ซึ่งเป็นบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคม พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) อดีตเจ้าอาวาสวัดไร่จิงท่านได้พัฒนาวัดและชุมชนในเขตตำบลไร่จิงอย่างเด่นชัดเพื่อประโยชน์แก่สาธารณชน เช่น ได้จัดตั้งโรงเรียนสอนพระปริยัติธรรมและบาลี ธรรมศึกษา ส่วนสายสามัญ มีการส่งเสริมการเรียนการสอนพร้อมทั้งมีส่วนร่วมในการปรับปรุงหลักสูตรในการเรียนการสอน พร้อมทั้งปรับปรุงอาคารโรงเรียนวัด ไร่จิงวิทยา และสร้างอาคารเพิ่มเติมเพื่อให้พอเพียงแก่นักเรียนที่ได้เข้ามาเรียนตลอดจนส่งเสริมการศึกษาพร้อมทั้งพัฒนานุเคราะห์ทางการศึกษาคูหาจารย์ให้มีศักยภาพเพิ่มมากยิ่งขึ้น พัฒนาอาคารสถานที่พร้อมทั้งวัสดุอุปกรณ์ให้ทันสมัยในด้านการศึกษาทางด้านเทคโนโลยีเพื่อความสะดวกในการศึกษาในสมัยใหม่

๕.๑.๑ อัตชีวประวัติและบทบาทในฐานะพระสังฆาธิการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ฉายา อินฺทปญฺโญ วิทฺยฐานะ ป.ธ. ๖, น.ธ. เอก อดีตเจ้าอาวาสวัดไร่จิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่จิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม นามเดิม ปัญญา พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ท่านทรงสร้างผลงานอันเป็นรูปธรรมมากมายที่เป็นประโยชน์

อันไพศาลต่อคณะสงฆ์ และประชาชนทั่วไป ท่านมีความอดทนและความเสียสละเป็นเลิศ โดยเฉพาะความเสียสละยากที่จะ ท่านมีความเสียสละสูงมากยากที่ใครจะเทียบ ท่านเป็นผู้มองเห็นคุณค่าทางการศึกษาว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้คนพัฒนาตนเอง สังคม และประเทศชาติได้ การศึกษาทำให้คนสามารถช่วยตนเอง ครอบครัว และชุมชนซึ่ง เป็นการเพิ่มคนดีที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป จึงได้ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณร นักเรียน นักศึกษาและประชาชนได้ศึกษาพระธรรมวินัยและวิชาการด้านต่าง ๆ อย่างจริงจัง และท่านยังปฏิบัติตามตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และตามกฎหมายของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) กล่าวถึงบทบาทของพระสังฆาธิการในด้านต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วย บทบาทด้านการปกครอง บทบาทด้านการศาสนศึกษา บทบาทด้านศึกษาสงเคราะห์ บทบาทด้านการเผยแผ่ บทบาทด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ ดังนั้นผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พอสรุปได้ ดังนี้

๑) บทบาทด้านการปกครอง การปกครอง หมายถึง การดูแล การคุ้มครอง การระงับรักษาหรือการบริหาร อีกนัยหนึ่ง หมายถึงการควบคุม ดูแลหมุ่คณะให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีระเบียบวินัย เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของหมู่คณะหรือของสังคมนั้นๆ

๒) บทบาทด้านการศาสนศึกษา การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันควรแก่สมณะ เป็นกิจการอย่างหนึ่งท่านดำเนินการเองโดยคณะกรรมการศึกษาของสงฆ์ไม่ได้เข้าไปดูแลเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

๓) บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ การศึกษาสงเคราะห์หมายถึง การศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน

๔) บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนาพุทธศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า แพร่หลายออกไปน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อทำให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสมเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกฝ่ายที่จะต้องดำเนินการร่วมกันให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

๕) บทบาทด้านสาธารณูปการ คำว่า “สาธารณูปการ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานของสงฆ์ เช่น โบสถ์ วิหาร เป็นต้น ส่วน “สาธารณูปการ” ที่นำการบริหารกิจการของสงฆ์ เริ่มนำมาใช้ครั้งแรกในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ ในมาตรา ๓๓ ที่จัดให้ระเบียบการบริหารคณะสงฆ์ ส่วนกลางเป็นองค์การต่างๆ คือ องค์การปกครอง องค์การการศึกษา องค์การการเผยแผ่ องค์การสาธารณูปการ และ นอกจากนี้จะกำหนดให้มีองค์การอื่นๆ เพิ่มขึ้นอีกก็ได้ เมื่อประกาศใช้

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ จึงปรากฏมีงานด้านสาธารณูปการในมาตราที่ ๓๗ โดยบัญญัติไว้ในหน้าที่เจ้าอาวาส บำรุงรักษา วัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

๖) บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การจัดกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ เว้นที่เป็นการศึกษาสงเคราะห์ การเกื้อกูลกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ การเกื้อกูลสาธารณสมบัติ การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์การสาธารณสงเคราะห์ เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ เช่นเดียวกับการศึกษาสงเคราะห์ ดังที่ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์บัญญัติไว้ในหน้าที่ของมหาเถรสมาคมว่า “ควบคุมและส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์” (ม.๑๕ ศรี (๓))

๕.๑.๒ การส่งเสริมการศึกษา

การส่งเสริมการศึกษาเป็นการเพิ่มคนดีที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป ซึ่งนับเป็นบทบาทของพระสังฆาธิการ จึงได้มีส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณร นักเรียนนักศึกษาและประชาชนได้ศึกษา ทั้งพระธรรมวินัยและวิชาการด้านต่าง ๆ ตลอดจนมีการมอบทุนแก่พระภิกษุสงฆ์ และนักเรียน นักศึกษาที่เรียนดี แต่ขาดทุนทรัพย์เป็นทุนอิสระ จบแล้วไม่มีพันธะ มีจุดหมายให้ผู้รับทุนตั้งใจศึกษาเล่าเรียน และเมื่อจบแล้วให้ทำตนเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม แก่สังคมและชาติบ้านเมือง

๕.๑.๓ บทบาทการส่งเสริมการศึกษาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ได้มีปณิธานของท่านเกี่ยวกับการส่งเสริมการศึกษาแยกออกเป็น ๒ ด้าน คือ

๑) บทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาด้านการศาสนศึกษา หลังจากที่ท่านได้ศึกษาจนจบเปรียญธรรม ๖ ประโยคแล้วท่านเล็งเห็นว่าการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น จึงคิดพยายามหาวิถีทางเพื่อพัฒนาการทางด้านการศึกษา พัฒนาการการศึกษาทั้งพระภิกษุ สามเณรและเยาวชนในท้องถิ่น จึงได้ก่อตั้งโรงเรียนสหศึกษาบาลีขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ เพื่อสนับสนุนการศึกษาภาษาบาลี จนกระทั่ง พระธรรมโกศาจารย์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กล่าวเปรียบไว้ว่า “ต้องถือว่าวัดไร่จึงเป็นตักศิลา ได้เปิดการอบรมบาลีแห่งแรกในประเทศไทย” จึงเป็นเหตุให้ท่านต้องเปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อให้พระสังฆาธิการได้นำความรู้ไปใช้ในการบริหารและจัดการ การแก้ไขปัญหา ตลอดจนการพัฒนาด้านความรู้ให้แก่พระภิกษุสงฆ์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภาค ๑๘

๒) บทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ได้ส่งเสริมการศึกษาด้านการศึกษาสงเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือปกป้องคุ้มครอง และพิทักษ์สิทธิของเด็กผู้ด้อยโอกาสให้มีโอกาสได้รับการศึกษาและการพัฒนาตนเอง โดยการให้

ทุนการศึกษาสงเคราะห์แก่เด็กนักเรียนและนักศึกษา การปรับปรุงโรงเรียนมัธยมและจัดสร้างอาคารเพิ่มเติม โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา การปรับปรุงและจัดสร้าง โรงเรียนวัดไร่ขิง (สุนทรอุทิศ) ให้ความร่วมมือกับกรมการฝึกหัดครูสร้างบ้านพักให้นักเรียนฝึกสอนได้พักอาศัยระหว่างฝึกสอน วิทยาลัยครูนครปฐม (สถาบันราชภัฏนครปฐม) ท่านได้อนุญาตให้ใช้ที่ดินของวัด ๒๐ ไร่ เพื่อก่อสร้างวิทยาลัยการอาชีพนครปฐม (วัดไร่ขิง) และสร้างเป็นศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา ๑ พัฒนาสถาบันพัฒนาครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ตั้งศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน เปิดการเรียนการสอนหลักสูตรปริญญาตรี เป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาแก่พระสังฆาธิการทั่วไป ตลอดได้ดำเนินการโครงการจัดตั้งหอสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” เพื่อสนองพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในการส่งเสริมการศึกษา

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาบุคคล พัฒนาความรู้ ทั้งทางโลก และทางธรรม จึงนับว่าท่านเป็นผู้มีอุปการคุณต่อชุมชนอย่างคุณูปการ โดยที่จะหาใครเปรียบยาก

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง “ศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการส่งเสริมการศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) สามารถสรุปผลเป็นข้อเสนอแนะ โดยแบ่งเป็น ๒ ระดับ ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๑) ภาครัฐควรศึกษาถึงวิธีการส่งเสริมการศึกษาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) เพื่อนำไปเป็นแบบอย่างมีประสิทธิภาพ

๒) มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรจะนำหลักการส่งเสริมด้านการศึกษาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) เพื่อเป็นการสานต่อโครงการส่งเสริมการศึกษาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

๑) ควรศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการด้านการส่งเสริมหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา และบำเพ็ญประโยชน์ในด้านการสาธารณสงเคราะห์ที่มีชื่อเสียงในท้องถิ่น

๒) ควรศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของพระสังฆาธิการ ด้านการส่งเสริมการศึกษาโดยการสร้างโรงเรียน การจ้างบุคลากร และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

๓) การศึกษาวิจัย เรื่องบทบาทของพระสังฆาธิการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ที่ส่ง
ต่อผลพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข้อมูลทุติยภูมิ

๑) หนังสือ

การศาสนา, กรม กระทรวงศึกษาธิการ. ประวัติการศึกษาของสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
การศึกษา, ๒๕๒๗.

คณินันต์ย์ จันทบุตร. สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร :
กลุ่มประสานงานเพื่อสังคม, ๒๕๓๒.

ชำเถือง วุฒิจันทร์. การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘.

ชำเถือง วุฒิจันทร์ และคณะ. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กฎกระทรวง กฎมหาเถร
สมาคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖.

เทียม โชควัฒนา. สมปรารถนาแห่งชีวิตด้วยวิธีคิดแบบเจ้าสัว. กรุงเทพมหานคร : บุรณาการพิมพ์,
๒๕๕๐.

ประยูรค์ ปยุตโต, พระมหา. “บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน” บันทึกสัมมนาเรื่อง
พระพุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร,
๒๕๑๓.

ประสาน ทองภักดี, พันโท. กฎหมายมหาชนตามแนวพุทธศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ปรีชา เขียมรวมวงศ์. รองสมเด็จพระสังฆราช : อิงประวัติเกมเกร็ดแก้เครียด. นครปฐม : วัดไร่ขิง, ๒๕๕๐.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ). การคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

_____ . คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร
: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐

- พระเทพโสภณ. หนังสือที่ระลึกถวายปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์หลวงพ่อวัดไร่
จิง. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- พระธรรมกิตติวงศ์. อบรมบาลีก่อนสอบภาค ๑๔ ปีที่ ๒๗. นครปฐม : สำนักงานเลขานุการกองงาน
อบรมบาลีก่อนสอบวัดไร่จิง, ๒๕๔๔.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). ธรรมเนียมกรรมกาย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- _____ . นิติศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๕.
- พระธรรมมหาวิธานวัตร. มหาปัญญา อินฺทปฺพลฺโย. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา,
๒๕๔๕.
- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ). การสังคัมสงเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์ดีจำกัด, ๒๕๓๗.
- พระราชปริยัติสุธี. อีสิตีวรรณค. นครปฐม : สายสีการพิมพ์, ๒๕๔๕.
- พระราชวรมุนี (ประยูร ฑฺฒฺโต). สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗.
- พระราชวิสุทธิภัทรธาดา. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาศรมาคม. กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- พระวิสุทธิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พุรฺหมฺรฺสี). พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาศรมาคม.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตฺตฺโสภโณ). พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ รวมผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับ
พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- พระสังฆาธิการ, สถาบันสำนัก งานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. การดูแลรักษาและการจัดการ ศาสน
สมบัติของวัด. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,
๒๕๔๘.
- _____ . ปัญญาพิมพ์. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา, ๒๕๔๕.
- _____ . ออกสมภาร. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา, ๒๕๔๕.
- มานพ พลไพรินทร์. คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดชุติมา
การพิมพ์, ๒๕๓๑.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย. มุทิตาพจนกถา ๘๔ ปี พระอุนาสิคฺคฺญูปมาจารย์.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

มหามกุฏราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย. พิธีถวายปริญญาศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ แก่พระ
อุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ). กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสาม
ลดา, ๒๕๕๐.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์จำกัด, ๒๕๔๖.

วัดไร่จิง. งานเทศกาลปิดทองนมัสการหลวงพ่อไร่จิง ๒๕๕๐. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด
สามดา, ๒๕๕๐.

_____ . ที่ระลึกในพิธีเปิดตัวห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี”. กรุงเทพมหานคร : เอมีเท
รคคิง, ๒๕๔๗.

_____ . หนังสือที่ระลึกในการเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดไร่จิง อำเภอสาม
พราน จังหวัดนครปฐม. กรุงเทพมหานคร : กราฟฟิคอาร์ต, ๒๕๒๑.

_____ . หนังสืออบรมบาลีก่อนสอบ ภาค ๑๔ ปีที่ ๓๒. นครปฐม : สายสีการพิมพ์, ๒๕๔๕.

_____ . สูจิบัตรในงานออกพระเมรุพระราชทานเพลิงศพพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา
อินฺทปญฺโญ ป.ธ.๘, พธ.ด.). นครปฐม : โรงพิมพ์มหาจุฬารามราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. นวโกวาท (ฉบับประชาชน). พิมพ์ครั้งที่ ๑๒.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

๒) วิทยานิพนธ์ / สารนิพนธ์ / รายงานการวิจัย

กฤษฎา นันทเพรช, พระมหา. “ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทพัฒนาสังคม”. วิทยานิพนธ์พัฒน
บริหารศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันพัฒนบริหารศาสตรบัณฑิต,
๒๕๔๐.

เกียรติศักดิ์ สันทวิกุล, พระปลัด. “บทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์
จังหวัดกระบี่”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

ธงชัย สิงอุดม. “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาศึกษา : กรณีศึกษาพระพุทธรังษี วัดวังสะพุง
พัฒนาราม อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๔๘.

ประยงค์ อุปเสน, พระมหา. “บทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารและการจัดการศูนย์อบรม
เด็กเล็กก่อนเกณฑ์ในวัด : กรณีศึกษาเฉพาะศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ในเขต

- จังหวัดหนองคาย”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.
- วิเชียร สีหามุตร, พระ. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณีพระธรรมมหาวิทยาลัยวชิร วัดไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๗.
- วิเชียร เจนจบเขต. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการพัฒนาวิถีชีวิตไทยในจังหวัดนครปฐม”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๗.
- สามารถ ชมมธำโร, พระปลัด. “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- เสวก สุบรรณเกตุ. “บทบาทของพระสงฆ์ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารคณะสงฆ์ไทย (พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๓๕)”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๐.
- อภิวิชญ์ ชีรปญฺโญ, พระมหา. “การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการเมืองของขงจื้อกับพุทธปรัชญาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- เอี่ยมพร นวลน้อย. “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาการศึกษา : กรณีศึกษาพระราชมหาจารย์ เจ้าคณะจังหวัดเลย และเจ้าอาวาสวัดศรีวิชัยวนาราม”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๔๗.

ภาคผนวก

ตำนานวัดไร่จิง

ชั้นและตำบลที่ตั้งวัดไร่จิง

วัดไร่จิงแต่เดิมเป็นวัดราษฎร์เล็กๆ แห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรี (ท่าจีน) สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ต่อมาได้ยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ วัดไร่จิงปัจจุบันตั้งอยู่เลขที่ ๕๑ หมู่ที่ ๒ ตำบลไร่จิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม อาณาเขตของวัดไร่จิง แบ่งเป็นเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และที่ธรณีสงฆ์ ดังนี้

ทิศเหนือ	จรดแม่น้ำนครชัยศรี (ท่าจีน)
ทิศใต้	จรดแนวทางรถยนต์ผ่านสนามกอล์ฟ
ทิศตะวันออก	จรดตำบลไร่จิง
ทิศตะวันตก	จรดตำบลท่าตลาด

วัดไร่จิงมีพื้นที่ธรณีสงฆ์รวม ๒๘๔ ไร่ ๘๕ ตารางวา ลักษณะพื้นที่ของวัดเป็นรูปสี่เหลี่ยม ทิศเหนือด้านหน้าวัด มีเขื่อนกั้นริมแม่น้ำตลอดแนว ทิศใต้และทิศตะวันออก มีกำแพงล้อมตลอดพื้นที่ของวัด

นามวัดและมูลเหตุที่สร้างวัดไร่จิง

วัดไร่จิง เป็นวัดหนึ่งที่ตั้งอยู่ในตำบลไร่จิงในเขตอำเภอสามพราน เล่ากันว่าบริเวณนี้แต่เดิมมีชาวจีนปลูกบ้านอาศัยอยู่กันเป็นจำนวนมาก และนิยมปลูกจิงกันอย่างแพร่หลาย จนเป็นที่มาของหมู่บ้านหรือชุมชนในแถบนั้นว่า “ไร่จิง” ต่อมาเมื่อมีชุมชนหนาแน่นมากยิ่งขึ้นจึงมีการสร้างวัดเพื่อเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน ดังนั้นวัดจึงได้ชื่อตามชื่อของหมู่บ้านหรือชุมชนว่า “วัดไร่จิง” สืบมา ในราว พ.ศ. ๒๔๕๖ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ เสด็จตรวจเยี่ยมวัดในเขตอำเภอสามพราน เข้าประพาส สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ ได้เสด็จมาที่วัดไร่จิง และได้ทรงตั้งชื่อวัดใหม่ว่า “วัดมงคลจินดาราม” ทั้งได้ทรงวงเล็บชื่อเดิมไว้ท้าย จึงกลายเป็น “วัดมงคลจินดาราม (ไร่จิง)” เมื่อกาลผ่านพ้นมานาน ซึ่งคงเป็นเพราะความกร่อนของภาษาจึงทำให้วงเล็บนั้นหายไป คงเหลือเพียงคำว่า “ไร่จิง” ต่อท้ายคำว่ามงคลจินดาราม เลยต้องเขียนว่า “วัดมงคลจินดาราม-ไร่จิง” แต่อย่างไรก็ตามในทางราชการคงใช้ชื่อเดิมเพียงว่า “วัดไร่จิง” สืบมาจนทุกวันนี้

หลวงพ่อดไร่จิง

หลวงพ่อดไร่จิง เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ของชาวจังหวัดนครปฐมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ซึ่งมีประวัติจากคำบอกเล่าหรือที่เรียกว่า “มุขปาฐะ” สืบกันมาหลายตำนานกล่าวคือ

ตำนานที่ ๑ ครั้งเมื่อสมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก) ชาวเมืองนครไชยศรี ได้มาตรวจเยี่ยมวัดในเขตอำเภอสามพราน ได้เข้าไปในพระอุโบสถวัดไร่จิง หลังจากกราบพระประธานแล้ว มีความเห็นว่าพระประธานมีขนาดเล็กเกินไป จึงบอกให้เจ้าอาวาสพร้อมชาวบ้านไปอัญเชิญมาจากวัดศาลาปูนวชิรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยวางลงบนแบบไม้ไผ่และนำลงมาตามลำน้ำ และอัญเชิญขึ้นประดิษฐานในพระอุโบสถ ตรงกับวันพระขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ วันสงกรานต์พอดี

ตำนานที่ ๒ วัดไร่จิงสร้างขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๓๘๔ ตรงกับปีสุดท้ายในรัชกาลที่ ๓ ต้นปีในรัชกาลที่ ๔ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก) ซึ่งเป็นชาวเมืองนครไชยศรี ในขณะนั้นดำรงสมณศักดิ์พระราชาคณะที่ “พระธรรมราชานุวัตร” ปกครองอยู่ที่วัดศาลาปูนวชิรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้กลับมาสร้างวัดที่บ้านเกิดของตนที่ไร่จิง เมื่อสร้างพระอุโบสถเสร็จแล้วจึงได้อัญเชิญพระพุทธรูปสำคัญของหนึ่งจากกรุงเก่ามา เพื่อประดิษฐานไว้ในพระอุโบสถแต่การสร้างยังไม่แล้วเสร็จสมบูรณ์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จมาทอดพระเนตรงานที่ค้างเหลืออยู่พระธรรมราชานุวัตร (อาจ จันทโชโต) หลานชายของท่าน จึงดำเนินการต่อจนเรียบร้อย และบูรณะดูแลมาโดยตลอดจนถึงแก่กรรมภาพ

ตำนานที่ ๓ เป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมาเกี่ยวกับมีพระพุทธรูปลอยน้ำมา ๕ องค์ก็มี ๓ องค์ก็มี โดยเฉพาะในเรื่องที่เล่าว่ามี ๕ องค์นั้น ตรงกับคำว่า “ปัญจภาคี ปาฏิหาริยกลินธุโน”

ซึ่งได้เล่าเป็นนิทานว่า ในกาลครั้งหนึ่ง มีพี่น้องชาวเมืองเหนือ ๕ คน ได้บวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ชั้นโสดาบัน มีฤทธิ์อำนาจทางจิตมาก ได้พร้อมใจกันตั้งสัตย์อธิษฐานว่าเกิดมาชาตินี้จะขอบำเพ็ญบารมีช่วยให้สัตว์โลกได้พ้นทุกข์แม้จะตายไปแล้ว ก็จะขอสร้างบารมีช่วยสัตว์โลกให้ได้พ้นทุกข์ต่อไปจนกว่าจะถึงพระนิพพาน ครั้นพระอรหันต์ทั้ง ๕ องค์ได้ดับขันธไปแล้ว ก็เข้าไปสถิตในพระพุทธรูปทั้ง ๕ องค์จะมีความปรารถนาที่จะช่วยคนทางเมืองได้ที่อยู่ติดริมแม่น้ำให้ได้พ้นทุกข์ จึงได้พากันลอยน้ำลงมาตามลำแม่น้ำทั้ง ๕ สาย เมื่อชาวบ้านตามเมืองที่ติดอูริมแม่น้ำเห็น จึงได้อัญเชิญและประดิษฐานไว้ตามวัดต่างๆ มีดังนี้

พระพุทธรูปองค์ที่ ๑ ลอยไปตามแม่น้ำบางปะกง ขึ้นสถิตที่วัดโสธรวชิรวิหาร เมืองแปดริ้ว จังหวัดฉะเชิงเทรา เรียกกันว่า “หลวงพ่อดโสธร”

พระพุทธรูปองค์ที่ ๒ ลอยไปตามแม่น้ำนครไชยศรี (ท่าจีน) ขึ้นสถิตที่วัดไร่จิง เมืองนครไชยศรี เรียกกันว่า “หลวงพ่อดไร่จิง”

พระพุทธรูปองค์ที่ ๓ ลอยไปตามแม่น้ำเจ้าพระยา ขึ้นสถิตที่วัดบางพลี เรียกกันว่า “หลวงพ่อบึงบางพลี” แต่บางตำนานก็ว่า หลวงพ่อบึงบางพลีเป็นพระองค์แรกในจำนวน ๕ องค์ จึงเรียกว่า “หลวงพ่อบึงวัดบางพลี”

พระพุทธรูปองค์ที่ ๔ ลอยไปตามแม่น้ำแม่กลอง ขึ้นสถิตที่วัดบ้านแหลม เมืองแม่กลอง เรียกว่า “หลวงพ่อบึงวัดบ้านแหลม”

พระพุทธรูปองค์ที่ ๕ ลอยไปตามแม่น้ำเพชรบุรี ขึ้นสถิตที่วัดเขาตะเคราเมืองเพชรบุรี เรียกว่า “หลวงพ่อบึงเขาตะเครา”

ส่วนตำนานของเมืองนครปฐมนั้นเล่าว่า มีพระ ๓ องค์ ลอยน้ำมาพร้อมกัน และแสดงปาฏิหาริย์จะเข้าไปยังบ้านศรัทธาโพธิ์ ซึ่งมีต้นโพธิ์ใหญ่อยู่ จึงได้เรียกตำบลนั้นว่า “บางพระ” พระพุทธรูป ๓ องค์ลอยน้ำไปจนถึงปากน้ำท่าจีน แล้วกลับลอยทวนน้ำขึ้นมาใหม่ จึงเรียกตำบลนั้นว่า “สามประทวน” หรือ “สามประทวน” แต่เนื่องจากตำบลที่ชาวบ้านพากันไปชักพระขึ้นฝั่ง เพื่อขึ้นประดิษฐาน ณ หมู่บ้านของคน แต่ทำไม่สำเร็จ ต้องเปียกฝนและตากแดดตากลมจึงได้ชื่อว่า “บ้านลานตากฟ้า” และ “บ้านตากแดด” ในที่สุดพระพุทธรูปองค์แรกจึงยอมสถิต ณ วัดไร่จิง เรียกกันว่า “หลวงพ่อบึงวัดไร่จิง” ส่วนองค์ที่ ๒ ลอยน้ำไปแล้วสถิตขึ้นที่วัดบ้านแหลมจังหวัดสมุทรสงคราม เรียกว่า “หลวงพ่อบึงวัดบ้านแหลม” และองค์ที่ ๓ ลอยตามน้ำไปตามจังหวัดเพชรบุรี แล้วขึ้นสถิตที่วัดเขาตะเครา เรียกว่า “หลวงพ่อบึงเขาตะเครา” ดังนั้นจะเห็นได้ว่า หลวงพ่อบึงทั้ง ๓ องค์ที่ลอยน้ำมานั้น จะมิ่งงานเทศกาลนมัสกาลปิดทององค์หลวงพ่อบึงในระยะเวลาที่ตรงกันถึง ๓ วัดได้แก่

หลวงพ่อบึงวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา จะจัดงานตรงกับกลางเดือน ๕ โดยนับตามวันทางจันทรคติจำนวน ๓ วัน ๓ คืน ตั้งแต่ขึ้น ๑๔ - ๑๕ ค่ำ และแรม ๑ ค่ำ เดือน ๕ เพราะถือว่าเป็นวันที่อัญเชิญหลวงพ่อบึงประดิษฐานในพระอุโบสถ

หลวงพ่อบึงวัดไร่จิง (พระอารามหลวง) จังหวัดนครปฐม ทางวัดจัดให้มิ่งงานเทศกาลนมัสการปิดทองหลวงพ่อบึงวัดไร่จิง ในกลางเดือน ๕ ทางจันทรคติ แต่เนื่องด้วยตรงกับวันสงกรานต์พอดี การนับทางสุริยคติและทางจันทรคติไม่ตรงกัน ทางวัดจึงยึดถือเอากลางเดือน ๕ เป็นวันจัดงาน

หลวงพ่อบึงวัดบ้านแหลม วัดเพชรสมุทรวรวิหาร จังหวัดสมุทรสงคราม ทางวัดจัดให้มิ่งงานในเทศกาลสงกรานต์ ตามปีปฏิทินทางสุริยคติ ถ้าเทียบทางจันทรคติก็อยู่ในเดือน ๕ อีกเช่นกัน

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) กล่าวไว้ว่า เคยได้ยินคำบอกเล่าสืบมาว่า หลวงพ่อบึงวัดไร่จิง เป็นพี่น้องกับหลวงพ่อบึงพุทธโสธร จังหวัดฉะเชิงเทรา และหลวงพ่อบึงวัดบ้านแหลม (วัดเพชรสมุทรวรวิหาร) จังหวัดสมุทรสงคราม เพราะว่ามีผู้เลื่อมใสศรัทธาที่ได้นำเอาเครื่องสักการบูชาไปถวาย คุณคล้าย ๆ กัน จึงมีความเชื่อว่าน่าจะเป็นพี่น้องกัน

นอกจากนี้ ยังมีตำนานความเชื่อเรื่องลูกศิษย์หลวงพ่อดำไว้จิงอีก ๒ ท่าน ซึ่งไม่มีตัวตน แต่มีหน้าที่ที่คอยดูแลรับใช้หลวงพ่อดำเรียกกันว่า “พี่จุก” และ “พี่แกละ” ศิษย์ทั้งสองนี้เล่ากันว่าชอบว่าวและประทัดมาก จึงเป็นที่มาของการถวายสิ่งของดังกล่าว ซึ่งเรื่องนี้ช่วยทำให้มีความกระจำจั้น ไม่ใช่หลวงพ่อดำชอบเล่นว่าวหรือประทัดแต่อย่างใด

หลวงพ่อดำไว้จิง เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง ๔ ศอก ๒ นิ้วเศษ สูง ๔ ศอก ๑๖ นิ้วเศษ ประดิษฐานอยู่บนฐานชุกชี ๕ ชั้น เบื้องหน้ามีผ้าทิพย์ปูทอดลงมา องค์หลวงพ่อดำไว้จิงประดิษฐานเป็นพุทธประธานอยู่ในพระอุโบสถ หันพระพักตร์ไปทางทิศอุดร (เหนือ) ซึ่งหน้าวัดมีแม่น้ำนครชัยศรีหรือแม่น้ำท่าจีน ไหลผ่าน จากหนังสือประวัติของวัดไว้จิงได้กล่าวไว้ว่า สมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก) ได้อัญเชิญมาจากวัดศาลาปูนวรวิหาร โดยนำล่องมาทางน้ำด้วยการทำแพไม้ไผ่ หรือที่เรียกว่าแพลูกบวรรองรับองค์พระปฏิมากร เมื่อถึงหน้าวัดไว้จิง จึงได้อัญเชิญขึ้นประดิษฐานไว้ภายในพระอุโบสถ ซึ่งตรงกับวันพระขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ และเป็นวันสงกรานต์พอดี จึงมีประชาชนมาชุมนุมกันมาก ในขณะที่องค์หลวงพ่อดำขึ้นจากแพสู่ประรำพิธีนั้นเกิดอัศจรรย์แสงแดดที่แผดจ้ากลับพลันหายไป ความร้อนระอุในวันสงกรานต์ก็บังเกิด มีเมฆดำมืดทะมึน ลมปั่นป่วน ฟ้าคะนองและบันดาลให้มีฝนโปรยลงมาทำให้เกิดความเย็นฉ่ำและเกิดความปีติยินดีกันทั่วหน้า ผู้ที่มาต่างก็พากันตั้งจิตอธิษฐานเป็นอันเดียวกันว่า “หลวงพ่อดำทำให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ด้วยความร้อนร้ายคลายความทุกข์ให้หมดไป ดุจสายฝนที่เมฆมืดลให้ชุ่มฉ่ำ เจริญออกงามด้วยธัญญาหาร ฉะนั้น” ดังนั้นวันดังกล่าวซึ่งตรงกับวันสงกรานต์หรือวันขึ้นปีใหม่ของคนไทย ทางวัดจึงได้ถือเป็นวันสำคัญและได้จัดให้มีงานเทศกาลนมัสการปิดทองประจำปีหลวงพ่อดำไว้จิง สืบต่อมาถึงทุกวันนี้

ส่วนเรื่องขององค์พระหลวงพ่อดำไว้จิงนั้น มีผู้แสดงความคิดเห็นออกเป็นหลายอย่าง กล่าวคือ บางคนก็ไม่เชื่อว่านำมาจากวัดศาลาปูนวรวิหาร เพราะองค์พระมีขนาดใหญ่เกินกว่าที่จะนำเอาออกมาจากประตูพระอุโบสถวัดศาลาปูนวรวิหาร บางคนก็ว่าองค์หลวงพ่อดำไว้จิงมี พุทธลักษณะที่งดงามเกินกว่าพระพุทธรูปองค์อื่นใดทั้งหมดภายในพระอุโบสถวัดศาลาปูนวรวิหาร จึงเป็นไปได้ยากที่ชาวอยุธยาจะขนขอมยกให้มา และบางคนก็ว่าหลวงพ่อดำไว้จิงเป็นพระประธานประจำวัดไว้จิงมาก่อนที่สมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก) จะมาสร้างวัดขึ้นในภายหลังนอกจากนี้ บางคนก็เชื่อว่าองค์หลวงพ่อดำได้ถูกอัญเชิญมาจากวัดศาลาปูนวรวิหารจริง แต่มีขนาดย่อมลงมา ภายหลังจึงได้มีการก่อปูนสร้างครอบองค์เดิมเอาไว้ อนึ่ง องค์หลวงพ่อดำไว้จิงที่เห็นอยู่ในทุกวันนี้ พระอุบาทถิคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินทปญฺญโ) อดีตเจ้าอาวาสวัดไว้จิงรูปได้กล่าวไว้ว่า หลวงพ่อดำไว้จิงสร้างด้วยเนื้อสำริดหรือเนื้อโลหะผสม เนื่องด้วยถ้าองค์พระพุทธรูปสร้างด้วยปูนจริง เมื่อครั้งที่เคยอนุญาตให้พุทธศาสนิกชนขึ้นไปปิดทองบนองค์พระได้นั้น ผู้คนส่วนใหญ่ก็ขึ้นบนพระหัตถ์บ้าง พระเพลาบ้าง ถ้าเป็นปูนปั้นก็คงแตกร้าว เพราะมีคนขึ้นปิดทองเป็นจำนวนมากและแน่นทุกปี ดังนั้นจึงควรหมด

ความสงสัยถึงเรื่องดังกล่าวต่อไป นอกจากนี้ยังมีข้อสนับสนุนอีกหลายประการที่เชื่อว่าองค์หลวงพ่อวัดไร่จิงพระพุทธรูปเนื้อสำริดจริง กล่าวคือ ถ้าองค์หลวงพ่อไร่จิงเป็นพระพุทธรูปปูนปั้น การอัญเชิญหรือเคลื่อนย้ายนั้นเป็นเรื่องที่ลำบากมาก เพราะปูนแตกร้าวได้ง่าย หากสามารถนำลงแพได้แพก็จะจมเพราะรับน้ำหนักไม่ไหว เนื่องจากเนื้อปูนปั้นยอมอมน้ำไว้ได้มาก อีกทั้งถ้าเป็นพระปูนปั้น การสร้างที่วัดย่อมเป็นเรื่องที่ง่ายและสะดวกกว่า แต่ถ้าเป็นพระพุทธรูปโลหะการอัญเชิญมาทางแพย่อมเป็นเรื่องที่ไม่ยาก เนื่องจากพระเนื้อโลหะส่วนใหญ่เนื้อจะบางจึงมีน้ำหนักไม่มากนัก เมื่อนำพระพุทธรูปผูกติดกับแพแล้วลงมา ถ้าแพเกิดอับปางลงองค์พระก็ยังสามารถติดอยู่กับแพได้ เนื่องจากมีน้ำหนักน้อยและไม่อมน้ำ อีกประการหนึ่งผู้เขียนได้สัมภาษณ์ผู้ที่เคยลอกแผ่นรักเก่า ที่ติดอยู่กับองค์หลวงพ่อหลายท่าน ครั้งแรกลอกโดยบังเอิญได้เพียงเล็กน้อยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ ครั้งที่สองซึ่งเป็นครั้งสุดท้ายลอกออกทั้งหมดใน พ.ศ. ๒๕๓๐ ต่างก็ให้ข้อมูลที่ตรงกันว่า เนื้อในขององค์หลวงพ่อวัดไร่จิงเป็นโลหะสำริดจริง จึงเป็นข้อยุติ

ในทางด้านศิลปกรรมขององค์หลวงพ่อวัดไร่จิง จากการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดี โดยยึดรูปแบบทางศิลปะตลอดจนวิวัฒนาการในสมัยต่างๆ พบว่าหลวงพ่อวัดไร่จิงมีการผสมผสานรูปแบบของศิลปะหลายสมัย กล่าวคือ พระวรกายโดยทั่วไปดูสง่างามใหญ่โตและแผ่ผายแบบศิลปะ “สมัยเชียงแสน” ผ้าสังฆาฏิได้จัดวางพับ จีบจีบ และทอดยาวลงมาถึงพระนาภี (สะดือ) ส่วนชายจีวรจากข้อพระหัตถ์ที่วางทอดลงมายังพระเพลา (หน้าตัก) ด้านข้าง ได้มีการจัดวางซ้อนทับไว้อย่างสวยงาม นิ้วพระหัตถ์จะยาวอ่อนและเรียวงามแบบศิลปะ “สมัยสุโขทัย” พระพักตร์รูปสี่เหลี่ยมพระเนตรตรงกลางหลบต่ำลงมา ที่สำคัญมีเส้นขอบพระศก (ไรผม) และเมคพระศกขนาดเล็กแน่นเหมือนหนามขนุนซึ่งเป็นแบบอย่างศิลปะ “สมัยอู่ทอง” อย่างเด่นชัด ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจจะดูขัดแย้งในเรื่องของสกุลช่าง เพราะโดยปกติช่างในสมัยโบราณจะสร้างพุทธรูปที่มีการผสมผสานกันหลายสมัยอยู่ในองค์เดียวกันนั้นเกือบไม่มี แต่ถ้ามีก็ต้องอยู่ในระยะเวลาเดียวกันหรือมีอาณาเขตใกล้เคียงกัน อย่างเช่นพระพุทธรูปสมัยเชียงแสนและเมืองสุโขทัยอยู่ไม่ไกลกันเท่าใดนัก การรับอิทธิพลทางรูปแบบศิลปะจึงเป็นเรื่องปกติ นอกจากนี้ยังได้พบพระพุทธรูปแบบร่วมสมัยทั้งสองอยู่มาก ซึ่งส่วนใหญ่หล่อด้วยเนื้อทองสำริด แต่เพราะเหตุใดศิลปะในสมัยอู่ทองซึ่งมีระยะเวลาที่ห่างกันมาก จึงได้ปรากฏอยู่ที่พระพักตร์ขององค์หลวงพ่อวัดไร่จิงดังที่เห็นอยู่ในทุกวันนี้

เมื่อได้ทำการศึกษา จึงเริ่มค้นหาหลักฐาน พบภาพถ่ายของหลวงพ่อวัดไร่จิงรุ่นเก่าเป็นภาพขาว-ดำ ประมาณกันว่าถ่ายเมื่อครั้งหลวงพ่อใช้ ปกติภู ฐอติดเจ้าอาวาสรูปที่ ๕ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดไร่จิงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕- พ.ศ. ๒๔๗๗ จากภาพถ่ายพุทธลักษณะโดยรวมของหลวงพ่อวัดไร่จิงเหมือนกับองค์ที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบันทุกประการ ไม่เปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ยกเว้นพระพักตร์จะมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ พระพักตร์ของเดิมจากรูปถ่ายจะมีลักษณะกลมมนคล้ายผลมะตูม พระขนง

วาดโค้ง พระเนตร โปน พระนาสิกงุ้ม พระโอษฐ์เล็ก พระหนุ (คาง) เป็นปมกลมมน มุ่นแมลิมีขนาด เล็กทรงเตี้ย พระรัศมีรูปเปลวเพลิงซึ่งพุทธศิลป์ดังกล่าวจะดูคล้ายคลึงกับพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย สกุลช่างวัดตะกวน ศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ทรงกล่าวไว้ว่า พระพุทธรูปแบบนี้มีพบ มากที่วัดตะกวนเมืองสุโขทัยเก่า โดยได้รับอิทธิพลทางรูปแบบศิลปะมาจากประเทศลังกาเข้ามาผสม อยู่มาก จัดเป็นสกุลช่างแรกๆ ในสมัยสุโขทัย และยังคงมีพระพุทธรูปสกุลช่างนี้ปรากฏอยู่ในพระ วิหารสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระฯ ที่สำคัญพระเศียรของหลวงพ่อดำ วัดไร่จิงจากภาพถ่ายเก่านั้น จะมีขนาดค่อนข้างเล็กดูไม่สมส่วนเท่าใด ดังนั้นจึงสันนิษฐานว่า องค์หลวงพ่อดำ วัดไร่จิงได้สร้างขึ้นใน สมัยเชียงแสนตอนปลายหรือในสมัยสุโขทัยตอนต้น ต่อมาพระเศียรอาจเกิดชำรุดหรือสูญหาย แต่ เนื่องด้วยเป็นพระพุทธรูปสำคัญมาก่อนจึงได้นำเอาพระเศียรของพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย สกุลช่างวัด ตะกวนมาต่อแทนเอาไว้ เพราะเป็นพระที่สร้างในสมัยเดียวกัน นอกจากนี้องค์หลวงพ่อดำเดิมนั้นอาจ มีการอัญเชิญมาจากหัวเมืองฝ่ายเหนือ แต่เนื่องด้วยมีขนาดใหญ่เกินไป จึงได้ประดิษฐานอยู่ด้านนอก พระอุโบสถก็อาจเป็นได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เชื่อว่าชาวอยุธยาที่วัดศาลาปูนววิหาร เห็นว่าเป็นพระที่ ซ่อมและมีขนาดใหญ่เกินไป จึงยินยอมให้มาโดยไม่ขัดข้องใจแต่อย่างใด

ต่อมาในสมัยพระอริการ ใช้ ปติฎฐ โธ อดีตเจ้าอาวาสวัดไร่จิงรูปที่ ๕ หนังสือประวัติของวัดไร่ จิง ได้กล่าวไว้ว่า ประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๑ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๘ “ขุนบาล” เจ้ามือหอย ก.ข. ในขณะนั้น ได้สั่ง ให้คนเอาตะปูมาตอกที่พระโอษฐ์ของหลวงพ่อดำ วัดไร่จิง เพื่อปิดปากของท่าน เนื่องจากเชื่อว่าท่านเป็น ผู้ที่บอกหอยให้แก่ชาวบ้าน จึงทำให้ขุนบาลซึ่งเป็นเจ้ามือหอยต้องสูญเสียเงินไปเป็นจำนวนมาก การ ตอกตะปูลงไปนั้น ได้กระทบเข้ากับพระพักตร์ที่เป็นเนื้อโลหะ และแลบไปโดนปูนปั้นที่พอกเอาไว้ ทำให้เกิดความเสียหาย ดังนั้นหลวงพ่อดำ ใช้ ปติฎฐ โธ จึงได้ลอกหน้าขึ้นใหม่ ส่วนเม็ดพระศกก็รี้ออก ทั้งหมดและนำมาเก็บรักษารวมไว้กับเศษชิ้นส่วนของพระพักตร์ที่ลอกออก การบูรณะครั้งนั้น เล่ากัน ว่ามีการปิดประตูพระอุโบสถทั้งหมด เพื่อให้ช่างเกิดสมาธิและสามารถถ่ายทอดฝีมือชั้นครูศิลปะ “สมัยอุทอง” หรือ “อโยธยา-สุพรรณภูมิ” ลงไปบนองค์พระปฏิมาได้อย่างเหมาะสมและกลมกลืนที่สุด จากหนังสืองานเทศกาลนมัสการปิดทองหลวงพ่อดำ วัดไร่จิง ยังได้กล่าวไว้อีกว่า “ขณะนั้นสมเด็จพระ มหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราช กำลังเสด็จตรวจวัดต่างๆ ในเขตมณฑล นครชัยศรี ทราบข่าวยังทรงตรัสห้ามไม่ให้ทำต่อไป แต่ก็สำเร็จบริบูรณ์” ต่อมาในสมัยพระครูมงคล วิลาส (เฉย กิตติสาร) เจ้าอาวาสวัดไร่จิงรูปที่ ๖ ดำรงตำแหน่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๘ ได้ทำการบูรณะ พระอุโบสถบางส่วนเท่าที่จำเป็น แต่ยังไม่แล้วเสร็จก็ถึงแก่กรรมภาพเสียก่อนใน พ.ศ. ๒๕๐๐ ในเรื่อง นี้ผู้สูงอายุในท้องถิ่นหลายท่าน ได้เล่าให้ฟังว่า ประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๘ พระครูมงคลวิลาส (เฉย กิตติสาร) ได้มีการซ่อมพระเศียรของหลวงพ่อดำขึ้นใหม่ด้วย โดยมีนายหรี รอดอนันต์ น้องชายของท่านเป็น ผู้ทำ แต่เนื่องด้วยพระเศียรมีขนาดใหญ่เกินไปจึงไม่ได้ใช้ และได้สร้างพระเศียรใหม่ขึ้นไปติดแทน

พระเกสรนี้จะมีขนาดเล็กทรงสูง เมื่อคิดแล้วจะดูแน่นเหมือนหนามขนุนอย่างที่เห็นในปัจจุบันหลังจากนั้นไม่ปรากฏในเรื่องการซ่อมอีกเลย จนถึงก่อนปี พ.ศ. ๒๕๓๐ เล็กน้อย จึงได้มีการบูรณะขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่งด้วยการลอกแผ่นรักที่ปิดทองของเก่าออกทั้งหมด เพื่อปิดทองใหม่ทั้งองค์ให้สวยงามและมีสีทองที่เสมอกัน จากนั้นก็ไม่อนุญาตให้มีการปิดทององค์หลวงพ่อวัดไร่จิงอีกต่อไป

ก่อนหน้านั้นในทุก ๆ ปี ทางวัด ได้จัดทำน้ําร้านขนาดใหญ่ที่แข็งแรง สามารถประกอบและถอดออกได้ เมื่อถึงงานปีจะนำมาติดตั้ง เพื่อให้ผู้ที่มานมัสการองค์หลวงพ่อวัดไร่จิงสามารถเดินตามบันไดขึ้นไปปิดทองถึงองค์ท่านได้ด้วยตนเอง ก่อนถึงงานปี พระสงฆ์และสามเณรก็จะมาช่วยทายางรักสีค่าทุกครั้ง เพื่อให้แผ่นทองคำเปลวที่ปิดบนองค์หลวงพ่อจะได้ติดอยู่นาน บางคนมานมัสการทุกปีก็มองเห็นท่านค่าทุกปี ดังนั้นทักของผู้ที่มีความศรัทธาในองค์หลวงพ่อวัดไร่จิงท่านหนึ่ง ดังนี้ “๔ เม.ย. ๓๑ เวลา ๒๔.๕๓ น. ได้มากราบหลวงพ่อกครั้งแรกที่ท่านปิดทองเหลืองอร่ามทั้งองค์ เคยกราบท่านองค์ค่ามา ๓๕ ปีมาแล้ว บูรณะเปลี่ยนทั้ง โบสถ์สำเร็จงานปี ๓๐ มี.ค. ๓๑ เริ่ม ๑๑ ส.ค. ๓๐”

อย่างไรก็ตาม ด้วยความศรัทธาขององค์หลวงพ่อวัดไร่จิง ในทุกวันนี้จึงมีผู้คนพากันหลังไหลเข้ามานมัสการอยู่ไม่เคยขาด นอกจากนั้น หลวงพ่อวัดไร่จิงยังมีความงดงามยิ่งในทางศิลปะ เพราะเป็นการผสมผสานพุทธศิลป์ทั้ง ๓ สมัยได้แก่ “สมัยเชียงแสน” “สมัยสุโขทัย” และ “สมัยอู่ทอง” ซึ่งมีความสมบูรณ์และลงตัวอย่างที่สุด ดังนั้นการที่ได้นมัสการบูชาหลวงพ่อวัดไร่จิงเพียงองค์เดียวเปรียบเสมือนได้นมัสการบูชาพระพุทธรูปทั้ง ๓ สมัยไปพร้อมๆ กันในที่นี้ได้นำเอา “คาถาบูชาหลวงพ่อวัดไร่จิง” มาบันทึกไว้ด้วย

(เริ่มตั้ง “นะโมฯ...ก่อน ๓ จบ)

“กายนะ วาจาอะ วั เจตะธา

มะเหล็กขชะ เทวะตชะ อะภิปาถิตัง

อิทธิปาฏิหาริถิง มังคะละจินตารามะ พุทธะปาฎิมากระริง

ปุชามิหัง ขาวะชีวัณจะ สุกัมมิโก สุชะปัตติตชะ (สาธุ)”

ลำดับเจ้าอาวาสวัดไร่จิง

วัดไร่จิงสร้างขึ้นในสมัยรัตน โกสินทร์ตอนต้น ซึ่งมีอายุยาวนานถึงปัจจุบันนับได้ ๑๕๕ ปี จากหลักฐานของวัดไร่จิงมีเจ้าอาวาสปกครองวัดมาแล้วรวม ๕ รูป ตามลำดับดังนี้

๑. หลวงพ่อดาด
๒. หลวงพ่อดง
๓. หลวงพ่อรักษ์
๔. หลวงพ่อมุ่ย

๕. พระอธิการใช้ ปติภูโธ อดีตเจ้าอาวาสวัดไร่ขิง รูปที่ ๕ รักษาการเจ้าอาวาสวัดไร่ขิง ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๕-๒๔๗๕ และดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดไร่ขิง ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๗๗

๖. พระครูมงคลวิลาส (เฉย กิตติสารโ) อดีตเจ้าอาวาสวัดไร่ขิงรูปที่ ๖ พ.ศ. ๒๔๗๘-๒๕๐๐

๗. พระอาจารย์ชั้น ปฏิภาโร (รักษาการเจ้าอาวาส)

๘. พระครูถาวรวิเทศ (เพิ่ม ทิฏฐโ) อดีตเจ้าอาวาสวัดสรรเพชญ์ และเจ้าคณะตำบล ขยชา รักษาการเจ้าอาวาสวัดไร่ขิง รูปที่ ๘ ต่อมาจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๓

๙. พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ป.ธ.๖) ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๑๔ เจ้าอาวาสวัดไร่ขิง รูปที่ ๙ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดไร่ขิง ตั้งแต่วันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๓ ถึงปัจจุบัน

สำหรับเรื่องราวและประวัติความเป็นมาของอดีตเจ้าอาวาสวัดไร่ขิงรูปที่ ๑ ถึงรูปที่ ๓ นั้น เป็นเรื่องที่ไม่สามารถศึกษาค้นคว้าหรือหาข้อมูลได้ เนื่องจากไม่ปรากฏหลักฐานด้านเอกสารแต่อย่างใด ข้อมูลส่วนใหญ่จะใช้วิธีการจำและเล่าต่อกันฟังแบบปากต่อปากหรือมุขปาฐะ ดังนั้นจึงทำให้ข้อมูลขาดหายหรือเลอะเลือนได้ง่าย ส่วนผู้ที่จำได้และจดบันทึกไว้ก็มีค่อนข้างน้อยหรืออาจบันทึกหลังจากที่เหตุการณ์ต่างๆ ได้ผ่านพ้นไปนานแล้ว จึงทำให้ไม่สามารถจดจำเรื่องหรือรายละเอียดต่างๆ ได้จาหนังสืองานเทศกาลนมัสการปิดทองหลวงพ่อดาววัดไร่ขิง ได้มีการบันทึกเกี่ยวกับเกร็ดประวัติของอดีตเจ้าอาวาสวัดไร่ขิง ซึ่งในที่นี้ได้้นำเอาประวัติและผลงานของอดีตเจ้าอาวาส และรักษาการเจ้าอาวาสวัดไร่ขิงมากล่าวถึงด้วยอีกครั้ง เพื่อความสมบูรณ์ของเรื่อง นับตั้งแต่รูปที่ ๔ มีดังนี้

หลวงพ่อมุ่ย ในสมัยหลวงพ่อมุ่ย อดีตเจ้าอาวาสวัดไร่ขิง รูปที่ ๔ สันนิษฐานว่ามีพระอุโบสถและองค์หลวงพ่อดาววัดไร่ขิงเป็นพระประธานภายในพระอุโบสถแล้ว ส่วนพระสงฆ์และสามเณรตลอดจนภิกษุยังคงมีไม่มากนัก การคมนาคมส่วนใหญ่ใช้เรือเป็นพาหนะ สำหรับทางบกก็ต้องเดินลัดเลาะมาตามเส้นทางเดินบั้ง ตามริมคันนาบั้ง พวกกลุ่มที่เดินทางมาไกลคือใช้ม้าเป็นพาหนะ ในเรื่องนี้ผู้สูงอายุท้องถิ่นชาวท่าพูดได้เล่าให้ฟังว่า ในสมัยก่อนประมาณ ๗๐ กว่าปีมาแล้วพวกผู้ชายที่มาเที่ยวงานวัดไร่ขิงในสมัยก่อนส่วนมาก นิยมนุ่งโสร่งผ้าไหม ในมือถือไม้เลี่ยม(ไม้ตะพ้อหัวเลี่ยมเงิน) และอาศัยม้าเป็นพาหนะ ซึ่งม้าเหล่านั้นก็ตกแต่งให้สวยงามเช่นกัน ส่วนใหญ่มาจากกระทุ่มลัม หนองแขม ศาลาชา ศาลาธรรมสพ และวัดสุวรรณ เป็นต้น โดยลัดเลาะมาตามคันนาและเส้นทางเดินเท้า ผ่านหน้าวัดท่าพูดในเวลาเช้าเดินเรียบแม่น้ำผ่าน “บ้านท้ายวัด” “บ้านคอกควาย” “บ้านถ่าน” (โรงงานสินดี) และ “โรงหีบอ้อย” (คลองบ้านไร่) จากนั้นลัดเข้าวัดส่วนม้าจะนำไปผูกให้กินหญ้าที่ด้านหลังวัดไร่ขิง เมื่อเสร็จงานแล้วจึงพากันเดินทางกลับตามเส้นทางเดิม จากเรื่องเหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าวัดไร่ขิงนี้มีชื่อเสียงที่โด่งดังมานานแล้ว

พระอธิการใช้ ปติภูโฐ อดีตเจ้าอาวาสวัดไร่จิง รูปที่ ๕ (รักษาการเจ้าอาวาสวัดไร่จิง ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๕ ถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ และดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดไร่จิงระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง พ.ศ. ๒๔๗๗)

“พระอธิการใช้ ปติภูโฐ” หรือ “หลวงพ่อใช้” จากประวัติของท่านทราบว่า เดิมท่านมีบ้านเกิด อยู่แถบวัดวังตะกั่ว อำเภอมืองฯ จังหวัดนครปฐม ต่อมาได้บวชอยู่ที่วัดสรรเพชญ์ เนื่องจากท่านมีเชื้อสายคนจีน จึงพูดไทยได้ไม่ชัดเจนนักหลังจากบวชจำพรรษาอยู่ที่วัดสรรเพชญ์ได้เกิดอาพาธ (ป่วย) หนัก คืบหนึ่งท่านได้ฝันไปว่า ตัวของท่านลอยขึ้นมาทางเหนือน้ำพบต้นไม้ใหญ่จึงได้ลงที่ต้นไม้นั้น พอตื่นขึ้นมาในตอนขำรุ่ง เมื่อท่านหายป่วยและรักษาตัวดีแล้วจึงได้ลงเรือล่องขึ้นมาทางเหนือน้ำ เมื่อถึงวัดไร่จิงก็จำได้ตามฝัน จึงได้ขอย้ายมาจำพรรษาที่วัดไร่จิงนี้ ต่อมาหลวงพ่อมุ่ย เจ้าอาวาสวัดไร่จิง รูปที่ ๔ มรณภาพ หลวงพ่อใช้ ปติภูโฐ จึงได้รักษาการเจ้าอาวาสแต่นั้นมาประมาณ ๒๐ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๕ ถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ และได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสใน พ.ศ. ๒๔๗๕-พ.ศ. ๒๔๗๗ จึงมรณภาพ

ผลงานของท่านได้แก่ การย้ายกุฏิทรงไทยที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำทั้งหมดน้ำไปตั้งเรียงแถวใหม่ โดยเริ่มจากริมน้ำวางไปตามแนวจนถึงมณฑปในปัจจุบัน ซึ่งทำกุฏิได้เพียง ๒-๓ หลังเท่านั้น ต่อมาได้สร้างตึกทรงไทยประยุกต์ก่ออิฐถือปูนสองชั้นเป็นแบบตรีมุข คือมีหน้าจั่วสามด้าน ด้านหน้ามีมุขโถงยื่นออกมา หน้าบันมีรูปครุฑหล่อด้วยปูน อาคารหลังนี้มีลวดลายตกแต่งที่ฉูดฉาดหน้าต่างไว้อย่างสวยงามทุกด้าน บางส่วนได้ตกแต่งด้วยงานลวดลายปูนหล่อ และบางส่วนเป็นไม้ฉลุลวดลายประดับไว้ที่ช่องระแนงลม ได้ขยายชั้นล่างมีข้อมความปูนปั้นดังนี้ “พระพุทธรักษา ๒๔๗๒” และอีกด้านฝั่งตรงข้ามมีข้อความ “พระประดิษฐานเสกสร (ใช้) เป็นผู้สร้าง” ในเขตกำแพงของกุฏินี้ ด้านหน้ามีต้นสมอพิเภกขนาดใหญ่อยู่ ๑ ต้นซึ่งท่านได้ดูแลรักษาเอาไว้ เพราะท่านเล่าว่ามีเทวดารักษาอยู่ และได้พาท่านเหาะลอยมาในอากาศแล้วนำท่านลงที่ต้นสมอพิเภก

ส่วนเรื่องพระเครื่องและวัตถุมงคลในสมัยของท่าน ได้แก่ พระเหรียญหล่อรุ่นแรกพิมพ์ “ก้นแมงดา” โดยทำเป็นพระพิมพ์ปางสมาธิประทับนั่งบนดอกบัวสามกลีบ ด้านหลังมียันต์พุทธโธหล่อด้วยโลหะผสมหรือที่เรียกว่าเนื้อขันลงหิน พระเหรียญรุ่นนี้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ต่อมาได้แก่ยันต์ “อู๋” เขียนด้วยดินสอและปากกา เป็นยันต์ภาษาจีนลงไปในแผ่นกระดาษ เสร็จแล้วม้วนเป็นแท่งเล็กๆ ใช้ผูกติดกับสร้อยคอเด็กเพื่อป้องกันภัยต่างๆ ต่อมาเมื่อผู้ต้องการมากจึงได้ทำเป็นแม่พิมพ์ไม้ขึ้น ใช้ชาดสีแดงแทนหมึกพิมพ์ลงไปบนแผ่นกระดาษเช่นเดียวกัน ปัจจุบันยันต์อู๋ไม่พบหลักฐานเลย เนื่องจากกระดาษเมื่อโดนน้ำหรือเหงื่อจะชำรุดเสียหายได้ง่าย นอกจากนี้มี “ตะกรุด” เนื้อทองแดง ซึ่งเจ้าของยืนยันว่าเคยคลี่ออกดูมีอักษรภาษาจีนปรากฏอยู่ภายใน

พระครูมงคลวิลาส (เฉย กิตฺติสาโร) อดีตเจ้าอาวาสวัดไร่จิง รูปที่ ๖ (ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดไร่จิงระหว่าง พ.ศ.๒๔๙๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๐)

“พระครูมงคลวิลาส” หรือ “หลวงพ่อเฉย” ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส เมื่อวันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๘ ต่อมาเป็นพระครูฐานานุกรมของ พระธรรมวโรดม (ปุ่น ปุณฺณสิริ) ท่านได้เป็นผู้ริเริ่มและสร้าง “โรงเรียนอนันต์สุนทรศึกษา” ขึ้นเป็นโรงเรียนราษฎร์ของวัดในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ โดยเปิดเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๖

นอกจากหลวงพ่อเฉยได้จัดสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมขึ้นอีก ๑ หลัง ชื่อ “โรงเรียนปริยัติธรรมกิตติสารสามัคคี พ.ศ. ๒๔๙๙” การปรับหมู่กุฏิสงฆ์และการซ่อมพระอุโบสถบางส่วนยังไม่แล้วเสร็จก็มรณภาพ เมื่อเดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ตรงกับวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ อนึ่งในการซ่อมพระอุโบสถนี้เล่ากันว่า ใน พ.ศ. ๒๔๙๘ หลวงพ่อเฉยได้มีการซ่อมพระเศียรของหลวงพ่อด้วย พระเกศได้มอบให้นายหรี รอดอนันต์ น้องชายเป็นผู้จัดสร้างด้วยปูนขาวผสมรักสมุกสีค้ำเนื้อคู่ออกสีเทา พระเกศนี้มีขนาดค่อนข้างใหญ่กว่าพระเกศของเดิมมากจึงไม่ได้นำขึ้นไปติด และได้จัดสร้างขึ้นใหม่ให้มีขนาดเล็กลงมาดังที่เห็นในทุกวันนี้

ส่วนเรื่องพระเครื่องและวัตถุมงคลของท่านเท่าที่ทราบ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้สร้างพระเนื้อผงรุ่นแรกขึ้น โดยสร้างจากผงเกศล้วนๆ ผสมขวงรักเป็นรูปพระพิมพ์ปางสมาธิเรียกกันว่า “พระผงมิ่งมงคลโมลี” ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้สร้างพระเหรียญรูปหลวงพ่อด้วยวัดไร่จิงรุ่นแรกรูป “เหรียญหยดน้ำ” โดยมอบให้พระอาจารย์จิตต์ดำเนินการสร้าง มี ๓ เนื้อ ได้แก่เนื้อทองแดง เนื้อฝาบาตรออกสีเหลือง และเนื้อเงินสร้างจากโกศบรรพตจตุโกฏี นอกจากนั้น ในปีเดียวกันได้สร้าง “แหวนมงคลวัดไร่จิง” เนื้อทองแดงขึ้นอีกหนึ่งแบบ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๙๑ ได้สร้าง “เข็มกลัดรูปพระหลวงพ่อด้วยวัดไร่จิง” เนื้อเงิน เพื่อแจกให้กับคณะกรรมการที่มาช่วยในงานประจำปีของวัด

พระอาจารย์ขึ้น ปฎิภาโร ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดไร่จิง หลังจากพระครูมงคลวิลาส (เฉย กิตฺติสาโร) มรณภาพได้ ๗ วัน รักษาการอยู่ได้ไม่นานก็ลาออก

พระครูถาวรวิทยาคม (เพิ่ม ธิฎฺฐ) เจ้าคณะตำบลยายชา เจ้าอาวาสวัดสรรเพชญ์ รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดไร่จิงมาโดยตลอด ผลงานของท่านคือ ได้ดำเนินการสร้างสะพาน ๒ สะพาน สายเข้าวัดไร่จิง และได้ทำการรื้ออนุสาวรีย์ นอกจากนี้ได้สร้างถนนจากบันไดศาลาการเปรียญตรงไปทางวิทยาคม (เพิ่ม ธิฎฺฐ) ได้รักษาการเจ้าอาวาสจนถึง พ.ศ. ๒๕๐๑ จึงลาออก เพราะมีเจ้าอาวาสองค์ใหม่ที่ได้รับการแต่งตั้งมาปกครองวัดแทน

ภาคผนวก ข
บทบาทของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)
ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทบาทของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโณ) ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโณ) อดีตเจ้าอาวาสวัดไร่จิง เป็นพระ สงฆ์รูปหนึ่งที่มีบทบาทในการพัฒนาสังคมมาก ตั้งแต่ท่านได้มาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดไร่จิง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ จนถึง พ.ศ. ๒๕๕๑ ท่านได้เริ่มทำการพัฒนาวัดไร่จิงในทุก ๆ ด้าน ในบทนี้จะกล่าวถึงบทบาทของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโณ) แต่ในบทนี้จะกล่าวเพียง ๔ ด้าน คือ บทบาทด้านการปกครอง บทบาทด้านการเผยแผ่ บทบาทด้านการสาธารณูปการ และบทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์

๑. บทบาทด้านการปกครองของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโณ)

การปกครองคณะสงฆ์ถือว่าเป็นบทบาทสำคัญอย่างหนึ่งของพระสงฆ์ที่ช่วยรักษาพระพุทธศาสนาให้ดำรงคงอยู่ถึงปัจจุบันนี้ มหาเถรสมาคมได้จัดระดับการปกครองคณะสงฆ์เป็น ๖ ระดับ คือเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส โดยมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นพระประมุข เจ้าอาวาสผู้มีความสามารถในการปกครองผู้ได้บังคับบัญชาทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ตลอดจนดูแลภาระงานต่างๆ ให้เป็นไปตามระเบียบ คำสั่งตามนโยบายของมหาเถรสมาคมดี ย่อมส่งผลทำให้พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ในปกครองเป็นบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณภาพดี ทำให้การทำงานภายในวัดนั้นมีประสิทธิภาพสามารถประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ ได้สำเร็จลุล่วงและประสบผลสำเร็จดี วัดนั้นก็จะมีเจริญรุ่งเรืองเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกทั่วไป

๑.๑ หลักธรรมและหลักการที่นำมาใช้ในการปกครองและการบริหารจัดการวัดไร่จิง

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโณ) ได้นำหลักธรรมและหลักการมาใช้ในการปกครองและบริหารจัดการวัดไร่จิง ดังนี้

๑) หลักความเมตตากรุณา

ท่านนำหลักความเมตตากรุณา มาใช้ในการดำเนินงาน แม้ว่าบางครั้งจะมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการมากมาย ท่านก็มีเคล็ดความพยายามแต่อย่างใด ซึ่งในการดำเนินงานต่าง ๆ นั้น ท่านจะคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก รวมถึงในเรื่องของการตัดสินใจในการดำเนินงานบางอย่าง ที่อาจส่งผลกระทบต่อคนจำนวนมาก ท่านก็ได้ใช้เหตุผล ความจริงใจ และความยุติธรรม มาใช้ในการปฏิบัติงานนั้น ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ได้มากที่สุด

๒) หลักการวางตนไว้ในทางที่ถูกต้อง

ท่านประกอบไปด้วยคุณสมบัติของเจ้าอาวาสอย่างครบถ้วนตามหลักอาวาสสิกขธรรม ๕ ทั้งยังประพฤติปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และปฏิบัติตามหลักธรรมโดยเฉพาะข้อที่ว่า “อตุตตสมุมาปณิธิ” คือการวางตนไว้ในทางที่ถูกต้อง ซึ่งปรากฏอยู่ในมงคลสูตร และมีหลักธรรมอื่น ๆ เช่น การมีเมตตากรุณาต่อทุกคน ไม่เลือกชั้นวรรณะ การสงเคราะห์ชุมชน เป็นต้น จากการบริหารจัดการภารกิจต่าง ๆ ภายในวัดตามหลักธรรมดังกล่าว ส่งผลให้งานที่หลวงพ่อบริกรรมปฏิบัติมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสำเร็จตามที่ประสงค์จนเป็นที่เคารพเชื่อถือของบุคคลทั่วไป และเพื่อเป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา

๓) หลักการกวาดขันสอดส่องให้พระภิกษุสามเณรในปกครองปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด

ท่านจัดระบบการปกครองภายในวัดตามระเบียบของคณะสงฆ์และกฎหมายอาวาสมาคม โดยกวาดขันสอดส่องให้พระภิกษุสามเณรในปกครองปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด และให้คฤหัสถ์ในวัดประพฤติปฏิบัติชอบ สำหรับกิจวัตรต่าง ๆ ท่านจะปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ มีการทำวัตรสวดมนต์เช้า-เย็น ลงอุโบสถสังฆกรรม กวาดวิหารลานเจดีย์ ทำความสะอาดเสนาสนะ จัดอบรมพระภิกษุสามเณรในวัดด้วยความเมตตาธรรม ส่งผลทำให้พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ในการปกครองมีความประพฤติเรียบร้อยอยู่ในระเบียบวินัย วัดมีความสงบร่มเย็นเป็นสถาบันที่ประชาชนให้ความเคารพศรัทธา

๔) หลักการคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) เป็นพระมหาเถระที่มีน้ำใจเปี่ยมด้วยพรหมวิหารธรรม เป็นที่ศรัทธายอมรับกันทั่วทั้งสังฆมณฑลและพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ยังเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พระสงฆ์ในด้านบุคลิกภาพที่เรียบง่าย สมถะ รักสันโดษ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีความรอบคอบ มีทักษะภาวะความเป็นผู้นำที่ดี มีปฏิภาณไหวพริบ ตลอดจนมีความสามารถในการบริหารจัดการกิจการงานต่าง ๆ ภายในวัดได้เป็นอย่างดี โดยท่านจะคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก ดังจะเห็นได้จากมโนปณิธานวันแรกที่รับตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดไร่ขิง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ ว่า

เกล้ากระผมมาเป็นเจ้าอาวาสวัดไร่ขิง มิใช่เพราะความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อบุญ แต่มาด้วยคำสั่งผู้บังคับบัญชา ทั้งไม่ตั้งใจเป็นสมภารแม้วัดไหน ๆ หากเกล้ากระผมต้องมาทำประโยชน์เพื่อวัดและพระพุทธศาสนาด้วยกรณีใด ๆ ของหลวงพ่อบุญให้ความสะดวกอย่าให้มีอุปสรรคและให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี หากเพื่อตัวเองขอให้ขัดข้องไม่ได้ตามต้องการ

๕) หลักการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ได้ใช้หลักในการปกครองพระสงฆ์ สามเณรและบุคคลทั่วไป โดยการปฏิบัติตนเองให้เป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งท่านมักจะเป็นผู้ลงมือกระทำ นำปฏิบัติให้ผู้ได้บังคับบัญชาได้เห็นก่อนและสอนให้ปฏิบัติตามด้วยเมตตาธรรม ท่านจะขยันแสวงหาความรู้ให้เท่าทันโลกสมัยใหม่อยู่เสมอ ส่งผลทำให้ท่านมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ แก่ผู้ได้บังคับบัญชาได้ตลอดเวลา

๖) หลักการยกย่องให้เกียรติและสงเคราะห์ผู้ได้บังคับบัญชาตามโอกาส

ท่านยกย่องให้เกียรติและสงเคราะห์ผู้ได้บังคับบัญชาตาม โอกาส ซึ่งหลักแนวคิดด้านการปกครองของท่านนั้นจะเห็นได้ชัดจากหนังสือ “อกสมภาร” ความตอนหนึ่งว่าดังนี้

จุดยืนของสมภาร คือต้องมีความประพฤดีดี มีจิตมั่นคง มีเมตตาอ่อนโยน อ่อนน้อมถ่อมตน มีความเฉลียวฉลาดสามารถแก้ปัญหาเหตุการณ์ที่ไม่ดีที่ตนรับผิดชอบอยู่ได้ ต้องคอยแก้บรรเทาเหตุต่าง ๆ คือสาวไปหาต้นเหตุ โดยการเอาธรรมะที่สมควรแก่เขา มอบให้ทีละน้อยที่พอจะรับได้ หรือธรรมะที่เป็นหน้าที่โดยตรงมอบให้เขาช่วยสงเคราะห์เขา หากจะมีโอกาสช่วยได้ หากไม่ได้ก็ปล่อยวางจนจะมีโอกาสทำได้ จุดยืนอีกอย่างหนึ่งก็คือ เมื่อรับอะไรก็ตามต้องเฉลี่ยความดีประโยชน์ให้เขาบ้างเท่าที่จะทำได้ การอยู่ร่วมกันนั้นต้องมีได้ด้วยกันทั้งสองฝ่าย จึงอยู่ด้วยกันได้

๗) หลักการนำความอ่อนโยน อ่อนน้อมถ่อมตน มาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่

เมื่อครั้งที่ท่านย้ายมาเป็นเจ้าอาวาสวัดไร่จิง ท่านได้นำหลักธรรมในเรื่องของความอ่อนโยน อ่อนน้อมถ่อมตน มาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ กล่าวคือเมื่อมีกิจอันใดที่จะต้องดำเนินการ ท่านจะเข้าไปหาหรือกับพระที่มีอาวุโสพรรษากว่าหรือผู้เป็นที่นับถือในวัดเป็นลำดับแรกก่อน เมื่อเข้าใจกันดีแล้วจึงจัดประชุมคณะสงฆ์เพื่อชี้แจงให้รับทราบและลงมติในที่ประชุม พร้อมทั้งดำเนินการในเรื่องนั้น ๆ เช่น ในเรื่องการทำวัตรเช้าตอนดึกสี่ ท่านเห็นว่าเป็นกิจวัตรที่ตึงามที่ควรกระทำเป็นแบบอย่าง เมื่อดำริเช่นนั้นท่านจึงประชุมปรึกษาหารือคณะสงฆ์ เมื่อพระทุกรูปเห็นด้วย จึงถือปฏิบัติตั้งแต่นั้นเรื่อยมา

๘) หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม

สำหรับการบริหารจัดการภาระงานภายในวัด ท่านใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบและกระบวนการตัดสินใจให้กับบุคลากรในวัดที่เหมาะสม

โดยใช้หลักการบริหารนิยธรรมก่อน จากนั้นก็จะกระจายงานให้กับผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและมี ความถนัดในด้านนั้น ๆ เป็นผู้รับผิดชอบ ซึ่งท่านกล่าวว่า “ผู้ใหญ่ที่ดี ที่ฉลาดต้องฝึกผู้น้อยให้ทำงาน เป็น คือแม้ผู้ใหญ่ไม่อยู่งานก็ต้องเดินไปได้” ตลอดเวลาในการดำเนินงานต่าง ๆ ท่านจะให้ คำแนะนำ ปรีกษา และชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติงานด้วยความเมตตา รวมทั้งมีการติดตามผลงาน ที่มอบหมายให้ผู้ได้บังคับบัญชาไปดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ท่านยังได้ปรับเปลี่ยนกิจวัตรประจำวันของพระภิกษุสามเณรในวัดให้ดีขึ้น เช่น ในช่วงแรก ๆ ที่ท่านได้ย้ายมาเป็นเจ้าอาวาสวัดไร่จิง ท่านเห็นว่าการนุ่งผ้าอาบน้ำฝนสงฆ์น้ำที่ ทำน้ำหน้าวัดในช่วงเช้าและเย็นเป็นประจำนั้น ซึ่งเป็นที่สะดวกตา ดูไม่งาม ท่านคำรียากจะให้ พระภิกษุสามเณรใช้ห้องน้ำอันเป็นการรณรงค์ให้ใช้ห้องสุขาให้ถูกสุขลักษณะด้วย จึงทำการ ประชุมปรีกษาหารือภายในวัด ซึ่งพระภิกษุสามเณรทุกรูปก็มีความคิดเห็นตรงกัน จากนั้นเป็นต้นมา จึงไม่มีพระสงฆ์สามเณรรูปใดสงฆ์น้ำที่หน้าหน้าวัด ไร่จิงอีกเลย

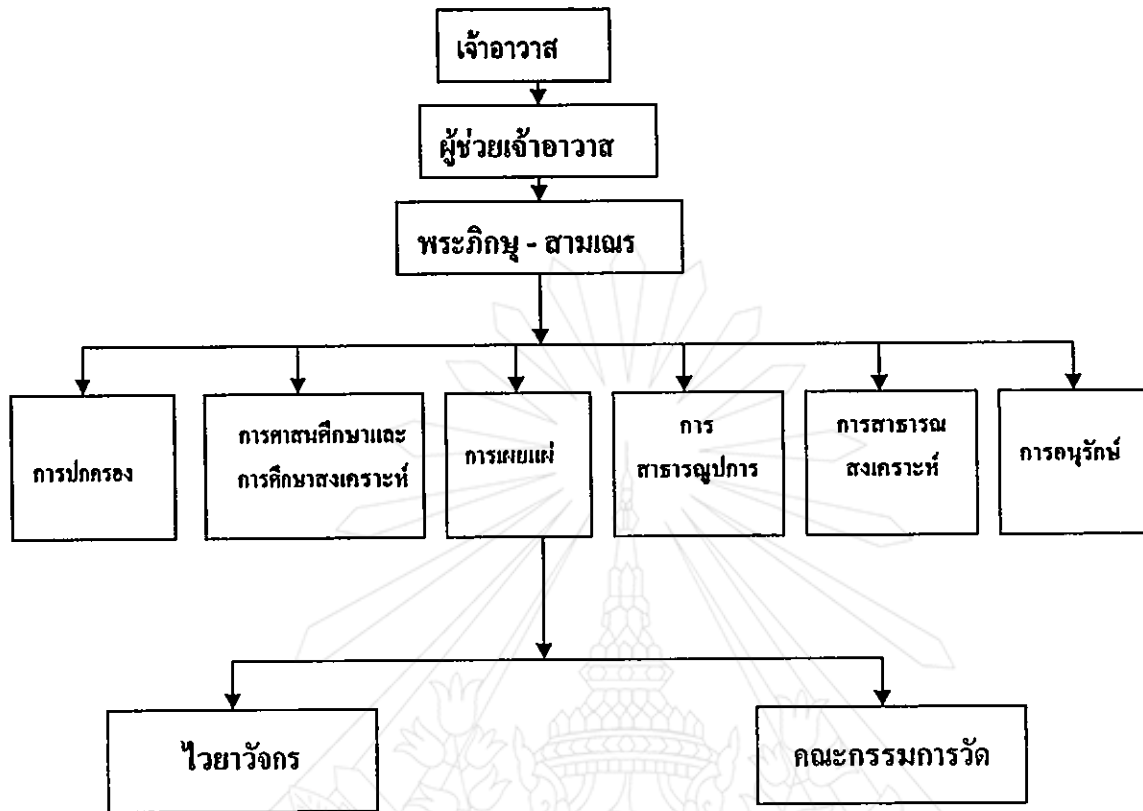
๕) หลักการใช้ทรัพยากรโดยประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด

ในด้านการบริหารจัดการของวัด พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ได้ มุ่งเน้นในการใช้ทรัพยากร โดยประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อมิให้เกิดความสิ้นเปลืองโดย ไม่จำเป็น อีกทั้งเป็นการปลูกฝังให้พระภิกษุและสามเณรได้ใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ภายในวัดอย่าง ประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด ตัวอย่างเช่น ในการใช้เทียนเล่มใหญ่หรือเทียนพรรษาที่ญาติโยม นำมาถวายในวันเข้าพรรษาเพื่อจุดบูชาพระรัตนตรัยและประกอบศาสนพิธีต่าง ๆ หากมีจำนวนมาก เกินความต้องการ ท่านจะนำเทียนเล่มใหญ่มาหลอมเป็นเทียนเล่มเล็กเพื่อใช้ทำน้ำมนต์ในงาน ประจำปีงานมนัสการหลวงพ่อดาวไร่จิง

๑.๒ การจัดโครงสร้างการบริหารงานในวัดไร่จิง

ในการจัดการบริหารวัด ท่านได้จัดโครงสร้างการบริหารงานในวัดไร่จิงเป็นคณะ โดยมี หัวหน้าคณะเป็นผู้ดูแลปกครองลูกคณะให้เป็นไปด้วยความสงบและเรียบร้อยดีงาม สำหรับการบริหารจัดการภาระงานต่าง ๆ ภายในวัดนั้น ได้แบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่าย ฆราวาส โดยมอบให้พระสงฆ์เป็นหัวหน้าคณะและแบ่งภาระความรับผิดชอบให้กับผู้ที่เหมาะสม ซึ่งมีโครงสร้างการบริหารงานดังนี้

แผนภูมิ โครงสร้างการบริหารจัดการงานปกครองภายในวัดไร่จิง

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ได้แบ่งภารกิจความรับผิดชอบภายในวัด ออกเป็นส่วน ๆ โดยมอบให้คณะสงฆ์และผู้ช่วยเจ้าอาวาสได้ร่วมกันดำเนินการ จัดประชุมคณะ สงฆ์กรรมการวัดรวมทั้งไวยาวัจกร เพื่อปรึกษาหารือและรับนโยบายในการทำงานตามโอกาสเสมอ ๆ นอกจากนี้ยังจัดแบ่งงานเป็นฝ่ายต่าง ๆ ให้ตรงกับความถนัดของแต่ละบุคคล ปัจจุบันวัดไร่จิงมี พระภิกษุจำพรรษา ๔๕ รูป สามเณร ๒๕ รูป และมีผู้ช่วยเจ้าอาวาสอยู่ ๓ รูปคือ

๑) พระครูไพศาลคณาภิรักษ์ เจ้าคณะอำเภอสามพราน เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสฝ่ายปกครอง มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบในเรื่องการปกครอง อบรมพระภิกษุสามเณรภายในวัดให้ประพฤติอยู่ใน พระธรรมวินัยด้วยความเรียบร้อยดีงาม

๒) พระพิพัฒนวิริยาภรณ์ เจ้าคณะอำเภอพุทธมณฑล เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสฝ่าย สาธารณูปการ มีหน้าที่ดูแลในเรื่องการบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด การก่อสร้างอาคารหรือ ซ่อมแซมสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัดและนอกวัด อีกทั้งทำหน้าที่ฝ่ายธุรการด้านเอกสารงาน หนังสือของวัด ประสานความร่วมมือกับส่วนราชการต่าง ๆ ทัวไปอีกด้วย

๓) พระครูปลัดสุวัฒนสุตคุณ เจ้าคณะตำบลไร่จิง เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสฝ่ายเผยแผ่ ประชาสัมพันธ์ ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารความรู้ให้กับพระสงฆ์สามเณรภายในวัด ปลุกฝัง

คุณธรรม ฝึกอบรมนักเรียนเยาวชน ครูอาจารย์ ข้าราชการ ตลอดจนพุทธศาสนิกชนทั่วไปให้ได้
เข้าใจหลักธรรมะและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

นอกจากนี้ยังมีไวยาวัจกรอีก ๒ ท่าน คือนายสันติ อนุตฺตโค อดีตนายกองจัดการบริหารส่วน
ตำบลท่าตลาด และ นายชาติรี สุขถาวร กำนันตำบลไร่จึง คอยอำนวยความสะดวกเป็นธุระ
ประสานงานระหว่างวัดกับหน่วยราชการหรืออื่น ๆ ตามนโยบายของเจ้าอาวาส

ในส่วนงานทะเบียนนั้น ท่านได้มอบหมายให้เลขานุการวัดจัดทำทะเบียนประวัติพระภิกษุ
สามเณรขึ้น เพื่อสะดวกแก่การสืบค้นประวัติการบรรพชาและอุปสมบทของพระภิกษุสามเณร มี
การจัดทำบัญชีรายนามพระภิกษุสามเณรที่จำพรรษาวัดไร่จึง การจัดทำบันทึกประวัติวัด ทะเบียนศา
สนสมบัติของวัด จัดทำแผนผังวัด บัญชีครูสอนพระปริยัติธรรม บัญชีสัทธวิहारิก บัญชีรายรับ
รายจ่ายประจำปี และการจัดทำสมุดเยี่ยม จึงก่อให้เกิดความสะดวกในการสืบค้นข้อมูลอีกทั้งยังเป็น
เอกสารหลักฐานที่ทางวัดใช้ในการรายงานผลต่อเจ้าคณะผู้ปกครองได้รับทราบข้อมูลต่อไป

๑.๓ การวางกติกาและกฎระเบียบของวัดไร่จึงแก่พระภิกษุสามเณรและผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในวัด

ในการบริหารจัดการวัด ท่านได้วางกติกาของวัดไว้ดังนี้

๑) พระภิกษุสามเณรที่มาสมัครอยู่ในวัดต้องตั้งใจศึกษาเล่าเรียนและประพฤติปฏิบัติ
บัตติธรรมอย่างเต็มกำลังของตน

๒) กุลบุตรที่อุปสมบทใหม่ต้องศึกษาพระธรรมวินัยและเข้ารับการอบรมพระนวกภูมิ
ตามที่สำนักศาสนศึกษาและคณะสงฆ์อำเภอจัดขึ้น

๓) พระภิกษุสามเณรตลอดถึงอารามิกชนและศิษย์วัดที่อาศัยอยู่ในวัดต้องปฏิบัติตาม
กฎของวัดที่ประกาศใช้

๔) ผู้ที่อาศัยอยู่ในวัดต้องปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าอาวาสหรือผู้มีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอันสั่ง
โดยชอบธรรมตามกฎหมายและกฎหมายอาญา

หลวงพ่อดีได้วางกฎระเบียบของวัดไว้ดังนี้

๑) พระภิกษุสามเณรที่อาศัยอยู่ในวัดต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

๒) พระภิกษุสามเณรต้องนุ่งห่มให้เป็นปริมณฑล

๓) ผู้ที่อาศัยอยู่ในวัดต้องปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง

๔) ผู้ที่อาศัยอยู่ในวัดห้ามแสดงอาการไม่เคารพยำเกรงต่อสถาบันชาติ ศาสนาและ
พระมหากษัตริย์

๕) ห้ามเรียนและบอกเคียบัจฉานวิชาทุกชนิด

๖) ห้ามส่งเสียงดัง เล่นตลกคะนอง อันเป็นเหตุก่อความสงบสุขของผู้อื่น

๗) ต้องช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดบริเวณวัดและเสนาสนะที่ให้เรียบร้อย

๘) เมื่อมีบุคคลภายนอกเข้ามาขอพักอาศัยภายในวัด ต้องแจ้งเจ้าอาวาสหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายทราบและขออนุญาตทุกครั้ง

๙) ผู้ที่อาศัยอยู่ในวัดเมื่อจะออกไปทำธุระนอกวัดต้องแจ้งให้เจ้าอาวาสหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายทราบและขออนุญาตทุกครั้ง

จากหลักการปกครองและการบริหารจัดการวัดไร่จิง ตามกระบวนการที่พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ดำเนินมาดังกล่าวนี้ สะท้อนให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ในการครองงาน การปกครองคณะสงฆ์แบบวิถีพุทธ ส่งผลให้พระสงฆ์สามเณรในวัดประพฤติปฏิบัติอยู่ในโอวาทและหลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีความรู้ความสามารถทั้งทางโลกและทางธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม อีกทั้งปฏิบัติงานช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของท่านและช่วยทำประโยชน์แก่วัดด้วยจิตตอดมมา ส่งผลให้ผู้อยู่ได้บังคับบัญชาและพุทธศาสนิกชนทั่วไปอยู่กันอย่างสงบสุข มีความพึงพอใจและประทับใจ จนเป็นที่เลื่อมใสกันปากต่อปากแบบไม่รู้จบ

๒. บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญของพระภิกษุสงฆ์ที่จะต้องน้อมนำหลักธรรมสู่จิตใจพุทธบริษัททั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระบรมศาสดา โดยต้องอาศัยพระสงฆ์สาวกผู้ซึ่งศึกษาและปฏิบัติธรรมกระทั่งเข้าถึงแก่นธรรมอย่างถ่องแท้แล้วช่วยกันเผยแผ่หลักธรรมนั้นออกไปในรูปแบบ การเทศนา การปาฐกถาธรรม การสนทนาธรรม การอบรมสั่งสอน โดยอาศัยสื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุโทรทัศน์ หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ

๓.๒.๑ วัตถุประสงค์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในการทำงานของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปในด้านการพัฒนาบุคคลให้มีความรู้คุณธรรมตลอดจนส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นและเน้นให้ทำประโยชน์แก่สังคม พิจารณาได้จากเนื้อหาทางด้าน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ดังต่อไปนี้

๑) เพื่อให้มีความรู้ ความรู้ ในที่นี้ หมายถึง สนับสนุนส่งเสริมให้ความรู้ ให้การศึกษา วิชาการทั้งทางโลกและทางธรรมทั่วไปโดยไม่จำกัด ไม่ว่าจะเป็นบาลี นกธรรม สายสามัญ สายอาชีวะ สายพาณิชย์ หรืออุดมศึกษา ที่ให้นักเรียนเยาวชนของชาติและทุก ๆ คนไม่เลือกเพศ ชนชั้นวรรณะ ให้ได้มีวิชาความรู้ที่ติดตัวไป เพื่อนำไปครองตนโดยสุจริตได้

๒) เพื่อให้มีธรรมะ คือให้ทุกคนในทุกส่วนของสังคมมีหลักธรรมในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง ในส่วนที่นับถือพระพุทธศาสนาได้ใช้ประโยชน์จากคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา หากนับถือศาสนาอื่นก็ให้มีหลักจริยธรรมของศาสนานั้น อันจะทำให้สังคม สงบสุขได้

๓) เพื่อให้เข้าไปทำประโยชน์ คือสามารถนำความรู้และหลักธรรมะนั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและสังคมประเทศชาติส่วนรวม ดังที่เคยได้ยื่นหลวงพ่อกล่าวอยู่เสมอ ๆ ว่า “อาตมาต้องการเพียงให้เด็กได้ศึกษาเล่าเรียนจนจบแล้วสามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมไทยได้ ไม่ว่าจะอยู่ที่ใด มิได้มุ่งหวังอะไรมากไปกว่านี้”

เมื่อพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมทั้งนักธรรม บาลีและฝีกฝนปฏิบัติธรรมซัดเกล้าจิตใจตนเองสมตามเจตนารมณ์แล้ว ท่านมีจิตเมตตาอนุเคราะห์ พุทธบริษัท มุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามที่ตนเองนัดทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือ ด้านทางตรง คือการอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนทั่วไปให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมและนำไปปฏิบัติให้ได้ผล เช่น การรักษาศีล การทำบุญตักบาตร การฟังเทศนา การจัดการเรียนการสอนธรรมะ การให้การศึกษา การจัดอบรมกรรมฐาน เป็นต้น ส่วนทางอ้อม คือการใช้อุบายนำคนให้เข้าถึงซึ่งหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่นการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การแต่งคำรณหนังสือพระพุทธศาสนา การก่อสร้างพุทธปฏิมากร พุทธสถาน การก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุอันเป็นหลักฐานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาให้คงอยู่เพื่อเป็นอนุสติแก่พุทธบริษัท เพิ่มพูนศรัทธาและสัมาปฏิบัติแก่ผู้ที่ได้พบเห็น การสงเคราะห์ชุมชน การแจกทุนการศึกษา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

จึงสามารถสรุปภารกิจด้านการเผยแผ่ของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปฺปญฺโณ) ได้ดังนี้

- ๑) การรักษาอุโบสถศีล
- ๒) การแสดงธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือวันพระ
- ๓) การจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
- ๔) การจัดอบรมค่ายเยาวชน
- ๕) การจัดบวชชี - พรหมณ์
- ๖) การพิมพ์หนังสือธรรมะแจกจ่าย
- ๗) การจัดงานนมัสการปิดทองหลวงพ่อ

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปฺปญฺโณ) เป็นผู้มีความเมตตาสูง ท่านอบรมสั่งสอนให้คำแนะนำในทุกเรื่องแก่ทุกคนไม่เลือกชั้นวรรณะ ด้วยความเมตตาใครเดือดร้อนอะไรมา หากได้สนทนากับหลวงพ่อก็จะผ่อนคลายทุกข์ร้อนไปเสียทุกราย หลวงพ่อก็เป็นที่รักและเคารพศรัทธาของพระภิกษุสงฆ์สามเณร ตลอดถึงญาติโยมพุทธบริษัททั้งใกล้และไกลที่ได้รู้จัก

๒.๒ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

หลวงพ่อดี้อบรมสั่งสอนพระภิกษุสามเณร นักเรียน นักศึกษาและประชาชน ในท้องถิ่น ชุมชนและเขตปกครองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม โดยใช้หลักการประชาสัมพันธ์ ในการเผยแผ่ด้วยเมตตาธรรมเสมอมา เช่น การบรรยายธรรม สนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม การ แต่งหนังสือธรรมะ แต่งคำประพันธ์ การให้พร ให้ข้อคิดปีใหม่ เป็นต้น

๑) การบรรยายธรรม

ในการประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระสงฆ์จำเป็นต้องแสดงธรรมให้ ผู้ฟังทราบหลักธรรมะของพระพุทธเจ้าเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติ แก่พุทธบริษัทให้เข้าถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากขึ้น มีผลในการนำไปประพฤติปฏิบัติ การบรรยายธรรมเป็นวิธีการหนึ่งที่หลวงพ่อดี้อเลือกใช้ ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างของการบรรยาย ธรรมบางตอนของท่านมานำเสนอ ดังนี้

๒) การสนทนาธรรม

หลวงพ่อดี้อสอนให้ประชาชนพุทธบริษัททั่วไปเป็นผู้มีเหตุมีผล ใช้หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เพื่อความสุขของตนและครอบครัว ไม่ได้สอนให้คนมัวเมา ดังมี บทสนทนาตอนหนึ่งที่ทรงตรัสกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งที่พระองค์ทรงเสด็จพระ ราชดำเนินมาทอดผ้าพระกฐิน เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ ณ วัดไร่จิง อำเภอสามพราน จังหวัด นครปฐม เมื่อเวลา ๑๖.๓๐ น. เสร็จเรียบร้อยแล้วก่อนจะเสด็จกลับทรงตรัสสนทนาเรื่องราว ต่าง ๆ กับหลวงพ่อดี้อ ความตอนหนึ่งว่า

ในหลวงทรงตรัสถามว่า หลวงพ่อดี้อวัดไร่จิงชอบว่ากับประทัดไซ้ไหม (ที่ตรัสถามอย่าง นี้เนื่องด้วยคณะแม่ครัววัดไร่จิง มีแม่แฉล้ม หลีคำ เป็นต้น นำว่าวกับประทัดน้อมเกล้าถวายใน หลวงพ่อดี้อถวายบูชาหลวงพ่อดี้อวัดไร่จิง)

หลวงพ่อดี้อ	ถวายพระพร ชอบทุกอย่าง
ตรัสเน้นว่า	รู้ได้อย่างไรว่าชอบทุกอย่าง
หลวงพ่อดี้อ	ถวายพระพร เคยถามผู้มาแก่นบนทั่ว ๆ ไป
ตรัสถาม	หลวงพ่อดี้อวัดไร่จิงขลังทุกคนไหม
หลวงพ่อดี้อ	ถวายพระพร ไม่ขลังทุกคน
ตรัสถาม	รู้ได้อย่างไรว่าไม่ขลังทุกคน
หลวงพ่อดี้อ	ถวายพระพร เพราะศรัทธาคนไม่เหมือนกัน
ตรัสถาม	ขลังอย่างไร

หลวงพ่อดวยพระพร ขณะนำหลวงพ่อดำไว้จึงขึ้นจากน้ำหน้าวัดเป็น วันสงกรานต์
กลางเดือน ๕ นั้น ทำให้เกิดฝนตกเป็นอัศจรรย์ ถือว่าฝนตกทำให้หมู่ไม้พืชสวนต่าง ๆ เกิดชุ่มชื้นฉฉาด
หลวงพ่อดำอยู่วัดไร่จึงจักทำให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข มีความเชื่อ (ศรัทธา) เกิดความมั่นใจ
(สมาธิ) ทำให้เกิดปัญญาประกอบด้วยเหตุผล ก็ทำให้สำเร็จผลสมปรารถนา แต่ได้อธิษฐานให้หลวง
พ่อดำช่วยไว้ เมื่อได้ผลสำเร็จตามที่อธิษฐาน ก็ต้องเข้าใจว่าหลวงพ่อดำช่วย ที่แท้เขาได้ปฏิบัติในธรรมะ
ของหลวงพ่อดำซึ่งเป็นพระปฏิมากรแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเอง

บทสนทนากับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในวันถวายคำพระกฐินดังกล่าวนี้เป็น
การแสดงถึงปฏิภาณอันเฉียบแหลมในการตอบปัญหาของท่านที่โยงประเด็นเข้าสู่หลักธรรมะทาง
พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี ซึ่งในบทสนทนาสั้น ๆ ข้างต้นนี้วิเคราะห์ได้ว่าท่านกล่าวถึงหลัก
ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นั่นเอง

พลเอกวิจิตร ชาทิพย์ รองผู้บัญชาการทหารบก กล่าวว่า หลวงพ่อดำเป็นพระสงฆ์ที่มีจริย
วัตรนำเลื่อมใสศรัทธา เป็นผู้มีเมตตาสูง ได้สนทนาธรรมกับท่านเมื่อใดแล้วสบายใจเพราะท่าน
มักจะทำให้ศีลธรรมแก่จิตเพื่อให้เรานำ ไปปฏิบัติอยู่เสมอ

๓) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการเผยแผ่กับบาทหลวง

คราวหนึ่งเขาส่งคนสำคัญ ๆ ของสำนักวาติกันจากอิตาลีมาสนทนาที่หอเซฟอุปถัมภ์ที่
แสงธรรม เวลาว่างวันหนึ่งได้พาคณะสัมมนา มาวัดไร่จึง คงจะมาหาประสบการณ์บางอย่างเกี่ยวกับ
วัดในพระพุทธศาสนา เพื่อหาจุดอ่อนใจ ๆ หรือหยังเสี่ยงดูว่าวัดไร่จึงจะมีพลังเข้มแข็งขนาดไหน
จัดการต้อนรับให้เครื่องคัมเรียบร้อยที่ศาลามูลนิธิซึ่งขณะนั้นยังไม่ได้กันเป็นรั้วรอบขอบชิดดัง
เป็นอยู่ขณะนี้ ปล่อยให้ว่าง ๆ พอเป็นที่ประชุมชั่วคราวได้เป็นอย่างดี เมื่อเลี้ยงน้ำดื่มอื่นๆเป็นที่
เรียบร้อยแล้ว เขามีโอกาสขอทราบแนวนโยบายบางประการของวัดไร่จึงในเชิงปฏิบัติสำหรับทุกๆ
ไป เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในแง่สังคมโดยกำหนดพูดฝ่ายละ ๒๐ นาที ว่างเวลาว่าง ๒๐ นาที
เพื่อซักถามหรือมีข้อสงสัยที่ควรรู้อ่างประการ ทางวัดให้เขาพูดก่อน แต่เขาว่าจะพูดโอกาสหลัง

หลวงพ่อดำพูดว่า ในข้อปฏิบัติต่างวางแนวปฏิบัติตามที่พระพุทธเจ้ากำหนดไว้ ในเรื่อง
ศีลและระเบียบที่เป็นไปทางกายทางวาจาให้เรียบร้อยเพราะเป็นการแสดงให้คนเห็นทราบ
พฤติกรรมต่างๆ ได้ดี มีความเคร่งครัดในระเบียบกฎต่างๆ เป็นอันดับหนึ่ง โดยให้แนวทาง ผู้ไม่มี
ระเบียบวินัยจะอยู่กัน โดยราบเรียบมิได้ กฎทางใจฝึกจิตใจให้มีระเบียบในส่วนอดทนหนักแน่น
เพราะจิตใจไม่สงบหนักแน่น ระเบียบปฏิบัติที่เรียกว่าศีลจะอยู่ไม่ได้ ผู้มีระเบียบทางในนี้จัดเป็นผู้
เข้มแข็ง อดทนหนักแน่น แดกจกานทางปัญญา เกิดปัญหาใด ๆ จะแก้ได้ทันและแก้จุดจุดที่ต้นเหตุ
ดับไปได้ที่เหตุโดยที่ไม่ต้องเรียกร้องให้ใครช่วยหรืออ้อนวอน เป็นหลักวิทยาศาสตร์สามารถแก้

ด้วยตนเอง ถูกต้องตามเป้าหมายเพราะคำสอนทุกคนเป็นหลักวิทยาศาสตร์โดยพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ที่เราคาดคะเนจะมากเกิดหรือไม่มาเกิด ชรรมนี้ก็มีอยู่แล้ว

ชรรมนี้ คือ ชรรมชาติที่เป็นทั้งรูปชรรม วัตถุประสงค์ชรรมและนามชรรม ก็คือ วิทยาศาสตร์นั่นเอง ปรับปรุงดัดแปลงให้เหมาะสมความเป็นของสังคมที่เรียกเทคโนโลยีทางวัตถุก็เป็นวิทยาศาสตร์ หากทางวัตถุสัมพันธ์กับนามชรรมมีดี ชอบ ดึงเข้ามาไม่ดี ไม่ชอบผลักออกไป คือมีบวก-ลบอยู่ ก็แสดงให้เห็นว่าผิด ถือเป็นตัวเป็นคน "อวดตา" เป็นอุปาทานก็ไม่จริง เพราะถ้าเป็นตัวเป็นคนจริง ก็บังคับได้ให้อยู่ในอำนาจ แต่นี่บังคับไม่ได้เป็นของสมมุติไม่ใช่ของจริง

อนึ่ง พระพุทธเจ้าสอนให้ทาน ทางวัดไรจึงรับทานแล้ว ก็ทำประโยชน์นำเงินไปซื้อที่ขาย สร้างโรงเรียนให้เยาวชนเรียนหนังสือฟรี สร้างโรงพยาบาลมอบให้โรงพยาบาลโดยไม่คิดมูลค่าใดๆ แม้จะต้องลงทุนไปถึง ๑๐๔ ล้านบาทเศษก็ตาม ช่วยเหลือเยาวชนให้เรียนฟรี ส่งให้เรียนสูงขึ้น จบปริญญาโทหรือปริญญาเอก ในบางกรณีที่สามารถจะไปได้ โดยไม่หวังตอบแทน ส่งให้เขานปีกล้ำขาแข็ง จะไปทำประโยชน์ตามหน้าที่ ไม่มีพันธะที่จะต้องมาใช้ทุนทางวัดที่เสียไป ไม่ว่าจะกรณีใดทั้งสิ้น เรียกกันง่ายๆ ก็คือให้เปล่านั้นเอง

ทางคริสต์จักรมีอะไรดีบ้าง ขอนำออกมาแสดงเพื่อทางพุทธจักรจะได้นำไปประกาศโฆษณาแสดงให้ทุกคนทั้งทางพุทธ คริสต์ได้ทราบจะได้เปิดเผยให้รู้ทั่วๆ ไปปรากฏว่าพวกเขาจะขอกลับรับไปสัมมนาต่อเลยไม่พูดอะไร เพราะพวกเขาจะพูดก็กลัวจะต้องค่าพวกกันเอง เพราะเขาทำอะไรหวังผลก้าวหน้า เพื่อให้ได้ผลจากการลงทุนตอบแทน เพราะทางวัดเราให้ฟรี ต้องขัดกันแน่ และเขาก็ต้องเสียที ทางวัดไม่มีอะไรจะตอบแทน นอกจากยิ่งพูดยิ่งเข้าตัว ใครจะพูด กลับคิดว่า แม้เวลาจะยังเหลืออยู่ก็ตาม อย่างไรก็ตาม อยากรู้ก็ต้องนึกว่าเขาเอาตัวรอดจากถูกตัดหน้า ทั้งๆที่สมภารพูดกันไว้ทั้งหมด ไปได้และเป็นจริง เขาถือว่าเป็นพวกคงแก่เรียนเหมือนกัน หากทางออกทางใดไม่ดีเท่าทำให้เห็นว่ารีบไปสัมมนาต่อเป็นทางออกที่นี้มันวลที่สุดแล้ว

๔) วรรณกรรม (งานนิพนธ์หนังสือ บทความ และบทกลอนชรรมะ)

หลวงพ่อดีผลงานมากมายในด้านวรรณกรรม โดยปกติแล้วหลวงพ่อดีจะพกปากกาหมึกดำพร้อมสมุดบันทึกเล็ก ๆ ติดตัวไว้เสมอ ๆ สำหรับจดบันทึกสิ่งต่าง ๆ ที่ผ่านมาในชีวิตประจำวัน จากนั้นท่านจะนำไปเรียบเรียงประพันธ์เป็นบทกวี ร้อยแก้ว หรือร้อยกรอง ตามโอกาสอันสมควรเมื่อยามว่างจากภารกิจหน้าที่ จึงทำให้หลวงพ่อดีมีผลงานนิพนธ์มากมาย เท่าที่ผู้วิจัยพอจะรวบรวมได้สามารถแบ่งเป็นประเภทหลัก ๆ ได้ ๓ ประเภท ดังนี้

๔.๑) ประเภทหนังสือและบทความ

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินทปญฺโญ) ได้ประพันธ์หนังสือและบทความไว้ทั้งหมด ๖๑ เรื่องด้วยกัน ได้แก่ ๑. ทองมหัศจรรย์ ๒. การบูรณะพระอุโบสถหลวงพ่อดีวัดไร่ขิง ๓.

มิตร ๑๗. ค่าของร่างกาย ๑๘. อายุยืนยาวนานเต็ม ๑๙. ลากะสักกาโร กาปุริสัง หนนะติฯ ลากสักการะ
 ย่อมฆ่าคนชั่ว ๒๐. เต็กตี ๒๑. คนแมลงวัน-แมลงผึ้ง ๒๒. สดุดีคุณพ่อคุณแม่ ๒๓. ขวัญดีตลอดชีวิต
 ๒๔. พระนพเคราะห์ ๒๕. ดำราชั่งพระบูชา ๒๖. ยศ ๒๗. กัดเถือกวิทยาบุรุษ ๒๘. ผลศึกสมาธิ
 ๒๙. กอไม้พุด ๓๐. รอไปก่อนเถิด ๓๑. ของคืนครชัษศรี ๓๒. กลอนกาถาพาหุง ๓๓. กาถาชิน
 บัญชร-แปลกลอนกาถาชินบัญญัติ ๓๔. กาถาชินบัญญัติวัดไร่จิง-แปลคำกลอน ๓๕. เดือนชาวพุทธ
 ๓๖. สันโคษ สันตุฎฐิ สุขาธา อิตะรีตะเรนะฯ ๓๗. วัดไร่จิงพัฒนานครบวงจร ๓๘. พิพิธภัณฑน์มาลัย
 ไทย ๓๙. ปังฉิมลิขิต ๔๐. พรหลวงพ่อวัดไร่จิง ๔๑. บทกวี ข้อคิด คำคม คติพจน์ ๔๒. หลักธรรม กติ
 ธรรม คำกลอน

๔.๔) เทปธรรมะ

๑. ถัทธิอื่นกับพุทธศาสนา	๒ ม้วน
๒. แห่งบ้านน้ำบ่าง	๒ ม้วน
๓. สาธารณะสงเคราะห์ที่เป็นหลัก ๆ (วัดวังตะกู)	๑ ม้วน
๔. หัวใจพุทธศาสนา	๒ ม้วน
๕. พุทธศาสนานั่นมัธยม	๔ ม้วน
๖. สัมมาชีพ (พุทธมณฑล)	๑ ม้วน
๗. แนวคิดรุดงค์วัตรภาวนาฯ (๗ มีนาคม ๒๕๓๒)	๑ ม้วน
๘. ลากสักการะฆ่าคนชั่ว	๑ ม้วน
๙. วิธีฝึกจิตตานุภาพ	๒ ม้วน
๑๐. วิญญาฯ ไซ่พุทธธา?	๒ ม้วน
๑๑. กิเลส (๒๕๒๗)	๑ ม้วน
๑๒. ของคลังคำกลอน	๑ ม้วน
๑๓. แม่ศวกับลูกสะใภ้	๑ ม้วน
๑๔. ราชสีห์	๑ ม้วน
๑๕. กิเลส - สันโคษคำกลอน - ไมโกธร	๑ ม้วน
๑๖. คนช่างพุด - กาถาชินบัญญัติ - ดวง	๑ ม้วน
๑๗. สัมมาอาชีพ	๑ ม้วน
๑๘. สกุกปักมี	๒ ม้วน
๑๙. หัวใจพระพุทธานุภาพ ตอน ๒	๒ ม้วน
๒๐. ชาวพุทธจะถูกจับกิน	๒ ม้วน
๒๑. ถัทธิ - พุทธศาสนา	๑ ม้วน

๒๒. วิญญาณ	๑ ม้วน
๒๓. รัชมังกลคาถา	๑ ม้วน
๒๔. อบรมพระนวกะ ที่พนมทวน	๑ ม้วน
๒๕. คุณเป็นพุทธจริงหรือ	๒ ม้วน
๒๖. เทศน์วันแม่	๒ ม้วน
๒๗. โลกุตรรรม	๒ ม้วน
๒๘. เทศน์วัดห้วยฯ วาหะสมเด็จธีร์ฯ	๑ ม้วน
๒๙. เรา – คุณแม่	๑ ม้วน
๓๐. อบรมพระนวกะ อ.กำแพงแสน	๑ ม้วน
๓๑. คนรุ่นใหม่กับการพัฒนา	๑ ม้วน
๓๒. กำหนดนำวิธีปฏิบัติวันเฉลิมฯ	๑ ม้วน
๓๓. อบรมนักเรียน โรงเรียนบวรนิเวศน์ศาลายา	๑ ม้วน
๓๔. เทคนิคการสอนพุทธะ	๑ ม้วน
๓๕. แง่คิดของผู้บริหาร	๑ ม้วน
๓๖. ปัจฉิมนิเทศ พระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรสาคร (๒๕๒๙)	๑ ม้วน
๓๗. วิญญาณหลังตายไม่ใช่พุทธ	๒ ม้วน
๓๘. เนกขัมมะ	๑ ม้วน
๓๙. รู้ไว้ใช้ว่า – อื่น – อื่น	๑ ม้วน
๔๐. กรรมทางพุทธฯ	๑ ม้วน
๔๑. นานาคาถา	๑ ม้วน
๔๒. ประมวลปรมัตถธรรม	๒ ม้วน
๔๓. คุณเป็นชาวพุทธ	๒ ม้วน
๔๔. ทางใหม่	๒ ม้วน
๔๕. ค่ายสัมมาชีพ	๒ ม้วน
๔๖. เราพูด	๑ ม้วน
๔๗. เรื่องเขาอย่าเกี่ยว – สงสัย – แกะคำ	๑ ม้วน
๔๘. รู้ไว้ใช้ว่า – เสี่ยงจากกอไผ่	๑ ม้วน
๕๐. คนไม่มีโชค – รอ – ปฏิภาณ	๑ ม้วน
๕๑. เทศน์วันแม่ ที่สำนักพุทธโรภาวนา	๒ ม้วน
๕๒. พัฒนาจิต	๓ ม้วน

๕๓. ค่ายวิทยาศาสตร์นานาชาติครั้งที่ ๓ ณ โรงเรียนวัดไร่จิงวิทยา ๑ ม้วน

๕) การเทศนาธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

เมื่อถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา หรือวันอาสาฬหบูชา เป็นต้น หลวงพ่อมักจะเป็นผู้แสดงธรรมให้พุทธศาสนิกชน ได้ฟังเป็นประจำ ท่านจะมีเกร็ดพุทธประวัติ เกร็ดธรรมะ ในแง่มุมที่ลึกซึ้งมาเล่าให้พระสงฆ์สามเณรและญาติโยมบนศาลาการเปรียญได้รับฟังประดับสติปัญญาเสมอ ๆ เป็นที่สบายอกสบายใจแก่คณะศิษย์โดยถ้วนหน้า สำหรับเงินกัมม์เทศน์นั้น ปกติก็อยู่ในระดับหลักพัน แต่บางครั้งหากมีญาติโยมมาทำบุญเต็มศาลาก็ได้มาก ถึงหลักหมื่นก็มี บางคราวก็ไม่ถึง ก็ไม่เคยเห็นหลวงพ่อกเก็บไว้ใช้เป็นส่วนตัวเลย ท่านจะบริจาคเข้ามูลนิธิวัดไร่จิงทุกครั้งไป เมื่อพิธีกรประกาศว่าเงินกัมม์เทศน์ได้เท่านั้นเท่านี้ หลวงพ่อรับแล้วและให้เอาเงินเข้ามูลนิธิวัดไร่จิงทั้งหมด ก็ทำให้พวกเราต้องประณมมือกล่าวอนุโมทนาแก่ท่านทุกทีไป

พอตกกลางคืนในช่วงค่ำ ๆ จะมีนักเรียนโรงเรียนวัดไร่จิงวิทยา และโรงเรียนวัดไร่จิง (สุนทรอุทิศ) มาสวดทำนองสรภัญญะสรรเสริญพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ ท่านก็จะนั่งฟังด้วยความสงบ ต่อจากนั้นท่านก็จะเป็นผู้นำไหว้พระ ให้ศีลให้พร เทศนาธรรมภาคค่ำ และนำพุทธศาสนิกชนตลอดถึงพระสงฆ์สามเณรในวัดเวียนเทียนเสมอ ๆ ต่อมาในระยะหลังนี้ท่านได้มอบหมายให้พระเมธีธรรมานันท์ เป็นองค์แสดงพระธรรมเทศนา และพระครูไพศาลคณาภิรักษ์ เจ้าคณะอำเภอสามพราน เป็นผู้นำพระสงฆ์สามเณรพุทธบริษัทเวียนเทียนแทนท่าน นับว่าเป็นภาพแห่งความทรงจำอันอบอุ่นฝังอยู่ในใจตลอดมา

เห็นได้ว่าพระเดชพระคุณหลวงพ่อมองการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ ว่าเป็นการทำให้ชาวพุทธ ได้ระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยและปฏิบัติของพระพุทธเจ้าถึงแม้ว่าบางครั้งการจัดงานจะมีเรื่องทางโลกผสมอยู่บ้าง แต่ก็เปรียบเสมือนกระทู้ที่ห่อหุ้มแก่นคือสาระสำคัญทางพระพุทธศาสนาเอาไว้เพื่อให้คนไม่พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้ จึงไม่แปลกใจเลยที่วัดไร่จิงมักจะมีกิจกรรมทางศาสนาต่าง ๆ อยู่เป็นประจำเสมอมา

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ที่เป็นกิจกรรมเผยแผ่โดยตรง คือ การเทศนาธรรม การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม งานนิพนธ์หนังสือ บทความ และกวีนิพนธ์ จะเห็นได้ว่าท่านมุ่งที่จะปฏิบัติหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งทางตรงคือ การอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนทั่วไปให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมและนำไปปฏิบัติให้ได้ผล และทางอ้อม คือ ด้วยการนำคนให้เข้าถึงหลักธรรม เช่น การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การแต่งตำราหนังสือพระพุทธศาสนา การก่อสร้างพุทธสถานศึกษา รวมถึงสถานศึกษาสำหรับประชาชนและเยาวชนทั่วไป ซึ่งเป็นพันธกิจที่ท่านถือว่าเป็น

งานของชีวิตมาโดยตลอด เพราะเป็นแก่นสารัตถะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้พุทธศาสนิกชน
ได้รู้เข้าใจ และนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตด้วยปัญญา

๓. บทบาทด้านการสาธารณูปการของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)

การสาธารณูปการ ได้แก่ การก่อสร้างสาธารณูปโภค การบูรณะซ่อมแซม การปรับปรุง
อาคารสถานที่ เพื่อความสะดวกในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา ดังนั้นเจ้า
อาวาสวัดจึงต้องเป็นผู้ที่ชาญฉลาดในการวางแผนการก่อสร้าง ต้องรู้จักใช้คนให้เป็น จัดสรร
งบประมาณให้พอเหมาะพอดี มีการวางแผนที่ดี เพื่อให้เป็นความระเบียบเรียบร้อย คุณแล้ว
สิ่งก่อสร้างในวัดจะดูสวยงาม น่าอยู่ก็ขึ้นอยู่กับการวางแผนการของเจ้าอาวาส

๓.๑ การทำความเข้าใจในการปรับปรุงพื้นที่วัดไร่ขิง

จุดเริ่มต้นของการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดไร่ขิงนั้น คือการปรับปรุงพื้นที่วัดเป็นลำดับ
แรกก่อน กล่าวคือเมื่อครั้งที่ท่านมาเป็นเจ้าอาวาสวัดไร่ขิงใหม่ ๆ สภาพวัดโดยรอบทรุดโทรมเป็น
อย่างมาก ภายในพระอุโบสถขาดความเป็นระเบียบ บริเวณรอบพระอุโบสถมีหญ้าขึ้นรก เต็มไป
ด้วยเจดีย์และซวงซุ้มเล็กบ้าง ใหญ่บ้าง ซึ่งชาวบ้านญาติโยมซื้อไว้เก็บกระดูกบรรพบุรุษวางไว้ตาม
อรัญวาสีระเคระกะอยู่ทั่วไป ในเนื้อที่บริเวณกว้าง ท่านมองว่าสิ่งเหล่านี้หากว่าเรามาอยู่จริงแล้ว
จะต้องจัดการให้เรียบร้อย คำนึงที่จะบูรณะซ่อมแซมพระอุโบสถที่เก่าแก่ พร้อมทั้งซุกชี และพระ
ประธาน ตลอดจนทำการปรับปรุงจัดสร้างที่เก็บกระดูกให้อยู่เป็นระเบียบ แต่เนื่องจากชาวบ้านยังมี
ความเชื่อเก่า ๆ อยู่ในเรื่องการจัดรักษาความสะอาดในพระอุโบสถ การเก็บอัฐิของบรรพบุรุษไว้ใน
เจดีย์ไม่ยอมย้ายไปไหนและเรื่องของทัศนคติเดิม ๆ บางประการ จึงทำให้การบูรณะซ่อมแซมเลยยัง
ทำไม่ได้ถนัดทีเดียวนัก

แต่ไม่มีอะไรที่จะยากเกินความสามารถของท่านเจ้าอาวาส ท่านใช้เวลาานพอสมควร ใช้
วาทศิลป์ ใช้ความอดสาหะวีริยะอันแรงกล้า ใช้หลักการเผยแผ่ อบรมแนะนำด้วยวิธีการต่าง ๆ
ซึ่งให้เห็นปรากฏการณ์ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบันทำให้คนเหล่านั้นเกิดความเชื่อ ความเข้าใจใหม่
พัฒนาจิตใจของเขาให้ยอมรับสิ่งใหม่ที่จะเกิดขึ้น ในที่สุดชาวบ้านญาติโยมทุกท่านก็ยินยอมนำอัฐิ
ของญาติบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วย้ายไปบรรจุที่กำแพงแก้วรอบพระอุโบสถดังที่ปรากฏอยู่ใน
ปัจจุบัน หลังจากนั้นการบูรณะซ่อมแซมพระอุโบสถและการตกแต่งบริเวณ โดยรอบจึงดำเนิน ไปได้
ด้วยดี

ต่อมาท่านเห็นว่ากุฏิเดิมเริ่มแออัดเนื่องจากมีพระภิกษุสามเณรมาจำพรรษาเพิ่มมากขึ้นอย่าง
รวดเร็วอันเป็นผลจากการที่ท่านเปิดสำนักเรียนบาลีที่วัดไร่ขิง ทำให้ท่านต้องเร่งชวนขวายนก่อสร้าง
กุฏิสงฆ์ทรงไทยหลังใหม่ถึง ๑๔ หลัง พร้อมด้วยโรงอาหาร ซึ่งได้รับการอุปถัมภ์การก่อสร้างจาก

เจ้าภาพผู้มีจิตศรัทธาเป็นอย่างดี โดยท่านมีหลักวิธีการชักชวนให้คนมาทำบุญในด้านการก่อสร้างถาวรวัตถุนั้นมีหลายวิธีที่ท่านกล่าวไว้ในหนังสือ “อกสมภาร”

๓.๒ การพรรณนาอันสงฆ์ของการสร้างพระอุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ

วิธีสร้างความเชื่อถือให้เกิดกับพระอุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ กล่าวคือการพรรณนาอันสงฆ์ตามหลักทางพระพุทธศาสนาให้ทราบ ใครสร้างจักได้บุญมากคือได้ความสุขใจ ได้กุศลมากคือ มีความเจริญฉลาด เพราะอาคารเหล่านี้จะเป็นที่ประดิษฐานองค์พระพุทธ พระปฏิมากร แทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเป็นที่อยู่ปฏิบัติธรรมของพระภิกษุสงฆ์ผู้สละโลก แม้เพียงชั่วคราวที่เข้าอยู่บำเพ็ญ สมณธรรม ตลอดถึงอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย และยังเป็นสถานที่ศึกษาหาความรู้ของพระสงฆ์สามเณร อีกทั้งยังเป็นเสมือนโรงเรียนที่ให้พวกเด็ก ๆ ได้เรียนหนังสือไทย และวิชาการต่าง ๆ

๓.๓ การก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัดไร่ขิง

หลวงพ่อดำเนินงานด้านสาธารณูปการ คือการก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัดให้ทันสมัยเป็นศรีสง่าแก่วัดมาโดยตลอด เช่น สร้างกุฏิที่พักสงฆ์ ๑ ชั้น สร้างหมู่กุฏิทรงไทย สร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม สร้างตึกไทยคม สร้างอาคารปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ ๘๒ พรรษา มหาราชินี เป็นต้น ตามกำลังโดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยส่วนรวมเป็นหลักสำคัญ และโครงการที่กำลังวางแผนจะดำเนินการต่อไปในอนาคต คือ การทำแผนผังแม่บทในการสาธารณูปการของวัดทั้งหมดให้สอดคล้องกับความเจริญของชุมชนในวันข้างหน้า

๑) ศาลาการเปรียญ

ศาลาการเปรียญเป็นอาคารทรงไทย ๒ หลังคู่ สร้างด้วยไม้สักในสมัยหลวงพ่อดีปฏิรูป เป็นเจ้าอาวาสซึ่งท่านได้มีการย้ายกุฏิไม้ริมน้ำทั้งหมดมาสร้างเรียงแถวใหม่ยาวไปทางมณฑป มีชาวตลาดใหม่ “ตระกูลภรรณสูตร” ได้ช่วยกันย้ายศาลาการเปรียญของเดิมเข้ามาตั้งอยู่ในปัจจุบัน เป็น ๒ หลังคู่ ด้านล่างเป็นเสาปูนและปล่อยใต้ถุนโล่ง ด้านบนแต่เดิมหลังหนึ่งใช้ในงานทำบุญของวัดโดยทั่วไป ส่วนอีกหลังหนึ่งใช้เป็นสถานที่เรียนในระดับประถมและระดับมัธยม โดยมีฝักันรอบในแต่ละหลัง ต่อมาเมื่อมีการโรงเรียนขึ้นแล้ว ทางวัดจึงรื้อฝาออกปล่อยให้โล่งต่อมาได้ปรับปรุงใหม่ทั้งหมด และใช้เป็นพิพิธภัณฑสถานของวัด ไร่ขิงในปัจจุบัน

๒) ศาลาจัตุรมุข

ศาลาจัตุรมุขตั้งอยู่ด้านหน้าพระอุโบสถซึ่งตรงกับทิศเหนือ ๑ หลัง เป็นศาลาทรงไทย ตัวอาคารเป็นพื้นที่โล่ง มีมุขทั้ง ๔ ด้าน หลังคามุงด้วยกระเบื้องเคลือบสี มีซ้อฟ้า ไบระกา และหางหงส์ หน้าบันทั้ง ๔ ด้าน ตกแต่งด้วยงานปูนปั้นเรื่อง “พุทธประวัติ” เริ่มตั้งแต่ประสูติ จนถึงปริณิพพานและการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ ขยายคาเป็นปูนปั้นรูปราหูอมจันทร์โดยจัดวางเป็นระยะ

ในทุกด้าน ศาลาจัตุรมุขทั้ง ๒ หลังนี้แต่เดิมในงานเทศกาลฯ ประจำปีใช้เป็นที่ให้บูชาเครื่องสักการะองค์หลวงพ่อดำไว้จริง ต่อมาได้ใช้เป็นกองอำนวยการในงานวัดแทน อาคารทั้ง ๒ หลังนี้ สร้างขึ้นในสมัยพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)

๔) มณฑป

มณฑปตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของพระอุโบสถ สร้างอยู่กลางสระน้ำเก่าแก่ของวัดริมสระน้ำแต่เดิมมีศาลาพักร้อนขนาดเล็กตั้งอยู่ ๑ หลัง “ร้านซื้อสตั๊มป์พาณิชย์” สร้างถวายไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ ชายคาของศาลาเป็นแผ่นไม้สักฉลุลวดลายแบบขนมปังพริ่ง ต่อมาเมื่อชำรุดจึงได้รื้อออกมณฑปกลางสระน้ำของวัดไร่ขิงนี้ เป็นที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปบาทจำลองสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ โดยพระครูนวมการ โสภณ (เดิม จนฺทโสภโณ) พร้อมด้วยคณะศิษย์โดยสร้างเป็นกำแพงแก้วล้อมรอบทั้ง ๔ ด้าน ชุ่มประดูชั้น-ลงทั้ง ๔ ด้าน ชุ่มประดูทุกด้านมีปูนปั้นรูปยักษ์ยืนอยู่ด้านละ ๒ คน เปรียบเสมือนทำหน้าที่เป็นทวารบาล คอยพิทักษ์รักษาและดูแลองค์มณฑป ปัจจุบันเปิดให้ประชาชนเข้ามัสการได้ทุกวัน

๕) หอระฆัง

หอระฆังตั้งอยู่ใกล้กับมณฑปเป็นอาคารทรงไทยแบบจัตุรมุข มีช่อฟ้า ใบระกาและหางหงส์ตามแบบสถาปัตยกรรมไทย ส่วนยอดทำเป็นยอดมณฑปมีความสูง ๓ ชั้นตามแบบของเดิม หอระฆังหลังใหม่สร้างขึ้นในสมัยพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) เพื่อทดแทนของเก่าซึ่งสร้างด้วยไม้ หอระฆังหลังนี้ชั้นบนสุดมีระฆังขนาดใหญ่หล่อด้วยโลหะมีข้อความว่า “วัดไร่ขิง”

๖) กุฏิเจ้าอาวาส

กุฏิเจ้าอาวาสหรือกุฏิศิก ตั้งอยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรีหรือแม่น้ำท่าจีน สร้างในสมัยหลวงพ่อดำ ปกติกุฏิ อดีตเจ้าอาวาสวัดไร่ขิงรูปที่ ๕ เป็นตึกทรงไทยแบบประยุกต์ก่ออิฐถือปูนสองชั้น ด้านหน้ามีมุขโถงยื่นออกมา หน้าบันชั้นบนมีรูปครุฑหล่อด้วยปูน อาคารหลังนี้มีลวดลายตกแต่งที่ชุ่มประดูหน้าค่างและลงสีไว้อย่างสวยงามทุกด้าน บางส่วนตกแต่งด้วยงานลวดลายปูนหล่อ สนวนช่องระบายลมฉลุลวดลายลงบนแผ่นไม้สักศิลปะแบบมิจิน รูปไก่ฟ้าและรูปกิ้งก่าซึ่งเป็นสัญลักษณ์ “ชก ลก ชิว” ได้ชายคาชั้นล่างมีข้อความดังนี้ “พระพุทธศักราช ๒๔๗๒” และด้านฝั่งตรงข้ามมีข้อความ “พระปะติสสะเกษร (ใช้) เป็นผู้สร้าง” ปัจจุบันภายในประดิษฐานรูปหล่อจำลองของท่าน ด้านหน้ากุฏิในเขตกำแพงมีดินสมอพิเภกขนาดใหญ่อยู่ ๑ คั่น ท่านเคยเล่าว่าต้นไม้นี้มีเทวดารักษาและได้นำพาท่านเหาะลอยมาในอากาศตามฝัน และได้นำท่านลงมาที่ดินสมอพิเภกนี้ นอกจากนั้นด้านหน้าริมแม่น้ำ ยังมีศาลาท่าน้ำสร้างด้วยปูนมีรูปพญานาคสองตัวมีข้อความ “ปะติสสะเกษร”

๗) ฎีกาการโสภณ

ฎีกาการโสภณตั้งอยู่ด้านทิศเหนือ ใกล้กับมณฑปสร้างขึ้นโดยพระครูนวมการโสภณ (เดิม จนุทโสภณ) อดีตครองเจ้าอาวาสวัดไร่จิงเป็นอาคารทรงไทยประยุกต์แบบสองชั้นก่ออิฐถือปูนทั้งหมด เดิมเป็นของพระครูนวมการโสภณ (เดิม จนุทโสภณ) ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ทำการบูรณะขึ้นใหม่โดย พระครูปลัดวีรวัฒน์ (สมบัติ สมปตฺเตสโก) ปัจจุบันใช้เป็นสำนักงานคณะสงฆ์อำเภอพุทธมณฑลและที่อยู่ของ พระพิพัฒน์วิริยาภรณ์ (แยม กิตฺติบุโร) เจ้าคณะอำเภอพุทธมณฑล ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดไร่จิง และผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดไร่จิง

๘) อาคารที่พักสงฆ์สามชั้น

อาคารที่พักสงฆ์สามชั้นหรือกุฎิติกสามชั้น ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของพระอุโบสถ เป็นอาคารทรงไทยประยุกต์แบบสามชั้นก่ออิฐถือปูนทั้งหมด ปัจจุบันใช้เป็นที่จำพรรษาของพระสงฆ์ภายในวัดไร่จิง และพระภิกษุสามเณรที่มาอบรมบาลี เพื่อเตรียมสอบนักธรรมในชั้นต่างๆ อาคารหลังนี้สร้างขึ้นในสมัยพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)

๙) หมู่กุฎิทรงไทย

หมู่กุฎิทรงไทยตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกใกล้กุฎินวมการโสภณ เป็นอาคารทรงไทยโบราณ ซึ่งเป็นรูปแบบของสถาปัตยกรรมไทยภาคกลางสร้างด้วยไม้สักทองทั้งหมด ปัจจุบันใช้เป็นที่จำพรรษาของพระสงฆ์ และพระอาคันตุกะของวัดไร่จิง อาคารหลังนี้สร้างขึ้นในสมัยพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)

๑๐) ศาลาทำน้ำ

ศาลาทำน้ำตั้งอยู่ทางทิศเหนือของพระอุโบสถติดริมแม่น้ำ ศาลาทำน้ำของวัดไร่จิงมี ๓ หลัง สร้างในแนวขนานกับแม่น้ำนครชัยศรี (ท่าจีน) หลังแรกสร้างอยู่ตรงกับพระอุโบสถ ด้านบนมีข้อความ “พ่อบาง แม่จอน วันค้า บริจาค ๓๗,๒๑๙ ประชาชนบริจาค ๓,๗๘๑ พ.ศ. ๒๕๐๔”

ศาลาหลังที่ ๒ สร้างอยู่ทางทิศตะวันออกของพระอุโบสถ ด้านบนมีข้อความ “แม่ตี ไครักษา – นายซ้อย แม่แดง ไท ชิวค้า – พ่อม้วย จีนประชา – นายภักดี แม่จ๋อน โปราณานนท์ และประชาชนสร้าง พ.ศ. ๒๕๐๕”

ศาลาหลังที่ ๓ สร้างอยู่ทางทิศตะวันตกของพระอุโบสถ ตั้งอยู่ด้านหน้าพิพิธภัณฑสถานของวัดไร่จิง ด้านบนมีข้อความ “นายเปี้ยว นางกิมลัน ภูติวามิชย์ พร้อมบุตรธิดา (ศาลาภูติวามิชย์ ๒๕๑๕)”

๑๑) พิพิธภัณฑสถาน

พิพิธภัณฑสถานตั้งอยู่ใกล้กับกุฎิเจ้าอาวาส เป็นอาคารทรงไทยสองชั้นแบบก่ออิฐถือปูนทั้งหมด เครื่องบนประดับตกแต่งด้วยช่อฟ้า ใบระกาและหางหงส์ บานประตูและบานหน้าต่าง

ทั้งหมดประดับมุก ภายในมีภาพจิตรกรรมฝาผนังคกแต่งไว้อย่างสวยงามทุกด้าน สิ่งที่สำคัญอาคารหลังนี้ใช้เป็นที่พักแสดงโบราณวัตถุ ศิลปะวัตถุเก่าแก่ของวัด ซึ่งได้รวบรวมเอาไว้ ทราบว่าตั้งแต่พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) เมื่อมารับตำแหน่งครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๕๐๓ ท่านก็ได้ริเริ่มในเรื่องนี้แล้วและได้เก็บสะสมสิ่งของต่างๆ มาโดยตลอด อาคารพิพิธภัณฑท์หลังนี้ปัจจุบันได้สร้างเชื่อมต่อกับศาลาการเปรียญสองหลังคู่ของวัด เพื่อขยายพื้นที่ในการจัดแสดงสิ่งของได้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

๑๒) สำนักงานมูลนิธิ

สำนักงานมูลนิธิตั้งอยู่ติดกับศาลาจัตุรมุขด้านหน้าพระอุโบสถ เป็นอาคารทรงไทยแบบตรีมุข มีบ้านลมแบบบ้านทรงไทยทั่วไปทำด้วยปูน หน้าบันคกแต่งด้วยปูนปั้นปิดทองประดับกระจกเสาด้านหน้ารูปกลม ตัวอาคารก่ออิฐสลับช่องกระจก สร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๔ ในสมัยพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ปัจจุบันใช้เป็นสำนักงานมูลนิธิเมตตาประชาารักษ์ (วัดไร่จิง) และมูลนิธิหลวงพ่อวัดไร่จิง

๑๓) ศาลาไทยคม

ศาลาไทยคมตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของพระอุโบสถ เจึงสะพานมงคลรัฐประชานุกูล (วัดไร่จิง) เป็นอาคารทรงไทยสามชั้นแบบตรีมุข หน้าบันคกแต่งด้วยปูนปั้นลวดลายไทยปิดทอง ด้านหน้ามีป้าย “สำนักงานปฏิบัติงานคณะสงฆ์ ภาค ๑๔” เดิมเคยใช้เป็นศูนย์การศึกษาการเรียนภาษาอังกฤษ และเป็นที่พักประชุมของคณะสงฆ์

๑๔) ฌาปนสถาน

ฌาปนสถานของวัดไร่จิง ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของพระอุโบสถตัวอาคารทรงไทยแบบก่ออิฐถือปูนทั้งหมด ประกอบด้วยศาลาสวดพระอภิธรรมและเมรุเผาศพ สร้างขึ้นโดย “ตระกูลขจรบุญ” เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๕

๑๕) ศาลาอเนกประสงค์

ศาลาอเนกประสงค์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของพระอุโบสถ เป็นอาคาร ๒ หลังคู่ ใช้สำหรับจัดอบรมบาลีก่อนสอบ ตรวจสอบข้อสอบนักเรียน ธรรมศึกษา และประชุมพระสังฆาธิการของคณะสงฆ์ภาค ๑๔ และจัดกิจกรรมทางศาสนาของวัดไร่จิง รวมทั้งหน่วยงานราชการและองค์กรเอกชนในเขตพื้นที่ใกล้เคียง สร้างแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ.๒๕๕๐ สิ้นค่าก่อสร้างประมาณ ๑๒ ล้านบาท

จะเห็นได้ว่าท่านใช้สิ่งงานในด้านสาธารณูปการเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการน้อมนำบุญกุศลให้เกิดแก่จิตใจของพุทธศาสนิกชน เป็นการเผยแผ่พระพุทศาสนาวิธีการหนึ่ง และจากการพัฒนารวมถึงการจัดระเบียบในด้านสาธารณูปการให้ดียิ่งขึ้นนั้น ท่านจะคำนึงถึงประโยชน์ต่อส่วนรวมสูงสุด จึงก่อให้เกิดประโยชน์ต่อวัดและชุมชนได้เป็นอย่างมาก อีกทั้งยังสามารถสร้าง

ความเชื่อถือศรัทธาในสถาปัตยกรรมที่งดงามเป็นพุทธศิลป์ที่จรรโลงใจ สร้างความหมายให้เกิดขึ้นในประโยชน์ใช้สอย อันถือเป็นพัฒนาวัด ไร่จิงทั้งเขตพุทธาวาส สังฆาวาส และปริณณทลให้เป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงามและเป็นศรีสง่า รวมถึงเป็นการเพิ่มความกลมใสศรัทธาและความภาคภูมิใจให้แก่พุทธศาสนิกชนทั่วไปที่ได้มีส่วนร่วมสร้าง มีส่วนร่วมใช้สอยประโยชน์หรือได้พบเห็นเป็นอันมาก

๔. บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินทปญฺโญ)

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินทปญฺโญ) ได้ดำเนินการบทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์มาโดยตลอดได้ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชนนานับประการ ดังนี้

๑) การสร้างโรงพยาบาลเมตตาประชารักษ์

เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้เสด็จพระราชดำเนินถวาย ผ้าพระกฐิน ณ วัดไร่จิง เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ พระองค์ได้เสด็จทอดพระเนตรในบริเวณวัด และได้มีพระราชปรารภถึงเรื่องปัญหาสุขภาพของประชาชนและมีพระราชดำรัสสรุปความว่า “คนไร่จิงมีใจกว้าง สามารถสร้างโรงเรียนใหญ่ ๆ แต่ในท้องถิ่นเป็นบริเวณที่มีน้ำเสีย ซึ่งจะมีผลกระทบต่อสุขภาพของนักเรียน ทางวัดน่าจะสร้างสถานพักฟื้นสัก ๔ - ๕ เตียง” ไว้เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ป่วยไข้ในท้องถิ่นและบริเวณใกล้เคียง หลวงพ่อพระราชปัญญาภรณ์ (สมณศักดิ์ในขณะนั้น) จึงบอกเล่าถึงกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้แก่คณะกรรมการวัดและบรรดาพุทธศาสนิกชนทราบ

หลวงพ่อก็ได้เริ่มดำเนินการการก่อสร้างตามพระราชประสงค์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา โดยจัดสร้างโรงพยาบาลขนาด ๔๐๐ เตียง โดยได้รับพระราชทานนามว่า “โรงพยาบาลเมตตาประชารักษ์ (วัดไร่จิง) เริ่มเปิดให้บริการแก่ประชาชนได้ใน พ.ศ. ๒๕๓๐ ประกอบด้วยตึกอำนวยการ และตึกพักคนไข้ สูง ๔ ชั้น ๓ อาคาร เรือนพักพยาบาล สูง ๓ ชั้น ๑ อาคาร และบ้านพักแพทย์ ๘ หลัง สิ้นค่าก่อสร้างทั้งสิ้น ๕๕ ล้านบาทเศษ

เมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ.๒๕๓๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ประกอบพิธีเปิดอย่างเป็นทางการ นับว่าเป็นประโยชน์แก่ชุมชนวัดไร่จิงและสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง

๒) การสร้างสะพานมงคลรัฐประชานุกูล (วัดไร่จิง)

สะพานมงคลรัฐประชานุกูล (วัดไร่จิง) จัดสร้างอยู่ในที่ดินของวัดเพื่อเชื่อมเส้นทางสัญจรทางบกตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของวัด ซึ่งมีชุมชนจำนวนมากที่ประกอบอาชีพเกษตรเกี่ยวกับพืชผักและผลไม้ทั่วไป ตลอดจนประชาชนจะได้ใช้เป็นเส้นทางสัญจรได้สะดวกยิ่งขึ้น เพราะเป็น

เส้นทางผ่านจากวัดไร่จิ้งออกสู่ถนนปิ่นเกล้า – นครชัยศรี โดยใช้งบประมาณจากสำนักงานประมาณ
ราว ๓๕ ล้านบาทเศษ และวัดไร่จิ้งร่วมสมทบอีกด้วยจำนวนหนึ่งด้วยจนแล้วเสร็จ สะพานมงคลรัฐ
ประชาชนอุท (วัดไร่จิ้ง) ได้ทำพิธีเปิดโดยสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า เจ้าคณะใหญ่หนกลาง เป็น
ประธานในการเปิดเมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

นายบรรเจ็ด ปิ่นประเสริฐ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓ ตำบลไร่จิ้ง กล่าวว่า สะพานแห่งนี้
เป็นสะพานที่เชื่อมหมู่บ้านตำบลไร่จิ้ง ๕ หมู่บ้านฝั่งโน้นและ ๕ หมู่บ้านฝั่งนี้ รวมทั้งตำบลทรง
คนองให้เดินทางไปมาได้สะดวกมากยิ่งขึ้น เป็นเส้นทางที่ย่นระยะทางจากเดิมที่ต้องเดินทางอ้อมไป
สะพานโพธิ์แก้วถึง ๑๔ กิโลเมตรทีเดียว ชาวสวนผลไม้สามารถบรรทุกพืชผลการเกษตรมาขายที่
ตลาดนัดได้โดยสะดวก เป็นประโยชน์แก่การคมนาคมของชาวตำบลไร่จิ้งเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเพราะ
บารมีของหลวงปู่ผู้มองเห็นการณ์ไกล ผู้เป็นพระนักพัฒนาที่สร้างความเจริญในเกิดขึ้นในชุมชน
ท้องถิ่นตำบลไร่จิ้งอย่างมาก

๓) การสร้างไปรษณีย์วัดไร่จิ้ง

ไปรษณีย์วัดไร่จิ้ง ได้จัดสร้างขึ้นบนเนื้อที่ของวัดในเนื้อที่ดิน ๓ งาน โดยได้รับความ
อุปถัมภ์จาก พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโณ) เพื่อเปิดให้บริการด้านการสื่อสารให้กับ
ชุมชนและหน่วยงานใกล้เคียง ตัวสำนักงานที่ทำการได้รับความอุปถัมภ์จากวัดไร่จิ้ง ได้ตั้งชื่อว่า
“อาคารหลวงปู่วัดไร่จิ้งอุปถัมภ์” ได้ทำการเปิดป้ายอาคารเมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕
และเปิดให้บริการแก่ประชาชนในวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๕

๔) การสร้างที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าตลาด

ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าตลาด หรือ “อบต. ท่าตลาด” พระอุบาลีคุณูปมา
จารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโณ) ได้มอบที่ดินของวัดไร่จิ้งให้ ๔ ไร่ เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๑
และจัดสร้างอาคารเฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษา ให้เพื่อใช้เป็นที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล
ท่าตลาด ปัจจุบันนอกจากจะเป็นที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลแล้ว ยังมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
ท่าตลาดรวมอยู่อีกด้วย

๕) การสร้างที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลไร่จิ้ง

ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลไร่จิ้ง หรือ “อบต. ไร่จิ้ง” ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ของวัด
โดยได้รับเงินสนับสนุนจากพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโณ) อนุมัติเงินของวัดไร่จิ้ง
อีก ๑๖,๘๕๖,๖๓๘ บาทเพื่อรวมกับเงินงบประมาณของ อบต. ไร่จิ้ง ลักษณะของอาคาร อบต. ไร่
จิ้ง เป็นอาคารทรงไทยสูง ๔ ชั้น หน้าบันตกแต่งด้วยตราสัญลักษณ์งานเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนพรรษา ๖ รอบ ๕
ธันวาคม ๒๕๔๒

ที่ทำารองค์การบริหารส่วนตำบลไร่จิง เริ่มก่อสร้างเมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ และทำพิธีเปิดในวันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๓

๖) การสร้างสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอสามพราน

สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอสามพราน ตั้งอยู่ใกล้สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา เลขที่ ๕๒/๑๑ หมู่ ๒ ตำบลไร่จิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ได้จัดสร้างอาคารเพื่อให้ใช้เป็นที่ตั้งของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสามพราน ต่อมาเมื่อมีการแบ่งเขตพื้นที่การศึกษาออกเป็นเขต ๑ และเขต ๒ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสามพรานจึงได้ย้ายไปรวมอยู่กับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต ๒ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

๗) การสร้างหน่วยบริการประชาชนเมตตา (วัดไร่จิง) สภ.ต.โพธิ์แก้ว

หน่วยบริการประชาชนเมตตา (วัดไร่จิง) สภ. โพธิ์แก้ว หรือที่เรียกกันว่า “ป้อมตำรวจ วัดไร่จิง” ตั้งอยู่ทางทิศใต้ ตัดถนนไร่จิง-ทรงคนอง พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ได้จัดสร้างขึ้นในที่ดินของวัด ไร่จิง เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของชุมชนและสถาบันต่างๆ ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง นอกจากนี้ยังได้ติดต่อประสานงานกับสถานีตำรวจภูธร โพธิ์แก้ว ให้จัดเจ้าหน้าที่มาอยู่ประจำการเพื่อรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน หน่วยบริการประชาชนเมตตา (วัดไร่จิง) สภ. โพธิ์แก้ว ได้จัดสร้างอาคารเสร็จเรียบร้อยสิ้นเงินประมาณ ๓๐๐,๐๐๐ บาท และได้เปิดให้บริการปี พ.ศ. ๒๕๓๘

๘) การสร้างสถานีตำรวจภูธรตำบลโพธิ์แก้ว

สถานีตำรวจภูธรตำบลโพธิ์แก้ว ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของวัดไร่จิง ตัดถนนไร่จิง-ทรงคนอง พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) ได้มอบสิทธิในการใช้ประโยชน์ที่ดินของวัด เพื่อจัดตั้งเป็นสถานีตำรวจภูธรตำบลโพธิ์แก้ว จำนวน ๕ ไร่ ตั้งแต่วันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๔

จากที่กล่าวมาพอที่สรุปได้ว่า บทบาทของพระสังฆาธิการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยเห็นได้ว่าท่านเป็นบุคคลที่มีบทบาทของพระสังฆาธิการ เพราะท่านได้ส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ สามารถทำให้พระพุทธศาสนาได้ดำรงอยู่คู่กับคนไทยโดยตลอด อีกทั้งเป็นผู้ส่งเสริมในการพัฒนาวัดและชุมชนให้ดียิ่งขึ้น เช่น ในด้านการศึกษาโดยการก่อสร้างพุทธสถานศึกษาและสถานศึกษาต่าง ๆ อันก่อให้เกิดคุณประโยชน์แก่วัด พุทธศาสนิกชน ประชาชน ชุมชนท้องถิ่นสังคมและสถาบันหลักที่สำคัญที่สุด คือ ชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาอันยาวนาน อันแสดงให้เห็นถึงบทบาทที่

สำคัญของพระสังฆาธิการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เพื่อให้พระพุทธศาสนามีความ
เจริญรุ่งเรืองอยู่กับสังคมไทยตราบนานเท่านาน

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล	พระเจริญ นาคกรกิจโต (นาคไร่จิง)
วัน เดือน ปี	๒๘ กรกฎาคม ๒๕๐๑
ภูมิลำเนาเดิม	ตำบลบางกระทึก อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดคอนหาวย ตำบลบางกระทึก อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
วุฒิการศึกษา	
พ.ศ. ๒๕๒๑	สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก
พ.ศ. ๒๕๔๔	การศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ศูนย์บริการการศึกษา นอกโรงเรียนอำเภอสามพราน (วัดไร่จิง)
พ.ศ. ๒๕๔๕	การศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์บริการการศึกษา นอกโรงเรียนอำเภอสามพราน (วัดไร่จิง)
พ.ศ. ๒๕๔๕	ศาสนศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์การปกครอง) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์

